

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Bc. Michal Daněk

**Zpravodajské služby a kontrola jejich činnosti
se zaměřením na Českou republiku**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Jan Kudrna, Ph.D.

Katedra: Katedra ústavního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 20. 12. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 267.533 znaků včetně mezer.

.....

Bc. Michal Daněk

V Praze dne

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych rád poděkoval panu doc. JUDr. Janu Kudrnovi, Ph.D., za odborné vedení a dobrou zpětnou vazbu při vedení mé diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
1. Základní terminologie v oblasti zpravodajství	6
1.1. Zpravodajství a zpravodajové	6
1.2. Zpravodajské služby	9
1.3. Agenti a příslušníci zpravodajských služeb	10
2. Institut zpravodajských služeb	12
2.1. Zpravodajské služby v bezpečnostním systému České republiky	12
2.2. Dělení zpravodajských služeb dle různých kritérií	15
2.2.1. Vnitřní a vnější zpravodajské služby	16
2.2.2. Civilní a vojenské zpravodajské služby	17
2.2.3. Centrální a resortní zpravodajské služby	18
2.3. Dělení činnosti vojenských zpravodajských služeb	19
3. Vývoj zpravodajských služeb České republiky	21
3.1. Historické souvislosti vytváření zpravodajských služeb České republiky.....	21
3.2. Zpravodajské služby České a Slovenské Federativní Republiky	23
3.2.1. Vývoj vnitřního zpravodajství.....	24
3.2.2. Vývoj vnějšího zpravodajství.....	27
4. Působnost a pravomoci zpravodajských služeb České republiky	29
4.1. Působnost zpravodajských služeb České republiky	29
4.2. Činnost a pravomoc zpravodajských služeb České republiky	30
4.2.1. Zpravodajský cyklus	31
4.2.2. Zpravodajské prostředky	34
4.2.3. Využívání služeb osob jednajících ve prospěch ZS ČR.....	41
4.2.4. Některé jiné pravomoci zpravodajských služeb.....	41
4.3. Zajišťování obrany státu v kybernetickém prostoru.....	42
5. Kontrola činnosti zpravodajských služeb České republiky.....	45
5.1. Teoretický model kontroly zpravodajských služeb dle dr. Mariny Caparini	46
5.2. Vnitřní kontrola zpravodajských služeb České republiky.....	48
5.2.1. Orgány inspekce	51
5.2.2. Orgány interního auditu	53
5.2.3. Orgány vnitřní bezpečnosti a odbory řízení lidských zdrojů	54
5.2.4. Whistleblowers.....	59

5.2.5. Utajování informací a bezpečnostní řízení.....	62
5.3. Vnější kontrola zpravodajských služeb České republiky.....	63
5.3.1. Kontrola ze strany vlády České republiky	63
5.3.2. Kontrola ze strany prezidenta republiky	67
5.3.3. Kontrola ze strany Parlamentu České republiky	69
5.3.4. Kontrola Orgánem nezávislé kontroly	75
5.3.5. Kontroly ze strany soudní moci	82
5.3.6. Finanční kontrola a rozpočtová kontrola.....	83
5.3.7. Kontrola ze strany médií a veřejnosti.....	85
Závěr.....	88
Seznam použitých zkratk a symbolů	93
Seznam použitých zdrojů	95
Seznam použité literatury	95
Seznam použitých internetových zdrojů	95
Seznam použitých právních předpisů.....	100
Seznam použité judikatury	102
Seznam ostatních zdrojů.....	102
Přílohy	103
Příloha č. 1.: Zjednodušené schéma zpravodajského cyklu	103
Zpravodajské služby a kontroly jejich činnosti se zaměřením na Českou republiku.....	104
Intelligence services and control of their activities in the Czech Republic	105

Úvod

„Zajištění svrchovanosti a územní celistvosti České republiky, ochrana jejích demokratických základů a ochrana životů, zdraví a majetkových hodnot je základní povinností státu.“¹ Touto základní povinností je vázána Česká republika přímo na ústavní úrovni, konkrétně tak ustanovuje ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky (dále jen „ÚZB“).

21. století je stoletím informačním. Informace v současné době jsou již považovány za intelektuální, fixní kapitál, který neustále nabývá na hodnotě. V této souvislosti lze sledovat v posledních několika letech stále častější zájem o témata spojená se zajišťováním informační bezpečnosti, jak v soukromém, tak ve veřejném sektoru. Především pak v kyberprostoru, kam se nyní ve velkém přesouvá kriminalita, jak vyplývá z oficiálních statistik a článků uveřejněných na webových stránkách Ministerstva vnitra České republiky.²

Tento trend je zjevný nejen v euroatlantickém prostoru, ve kterém mají zpravodajské služby (dále také „ZS“) dlouhou historii a v kterýchžto státech Severoatlantické aliance (dále také „NATO“) bývají považovány ZS za historicky nejúspěšnější. Je totiž evidentní, že vojenská síla již v současné době nepředstavuje dostatečný nástroj k odvrácení širokého spektra často hybridních bezpečnostních hrozeb, kterým ve 21. století demokratické právní státy čelí. V některých případech mohou kvalifikované zpravodajské informace o nepříteli doslova rozhodnout klíčovou bitvu či dokonce válku.³ Od zpravodajských služeb se tak jako od profesionálních státních organizací očekává, že budou schopné na změny v bezpečnostním prostředí adekvátně reagovat a chránit tak bezpečnostní zájmy daného státu. Tím se zejména myslí ochrana ústavního státního zřízení ČR a občanů a jejich základních práv a svobod před hrozbami zejména ze strany cizích států či organizací.⁴ Nepřekvapivě se tak ZS dostávají do centra pozornosti politické reprezentace všech států, médií i občanů.

Zpravodajské služby jsou součástí bezpečnostního systému ČR⁵ a jako takové představují stále významnější nástroj při zajišťování bezpečnosti a obrany státu a bezesporu hrají klíčovou úlohu

¹ Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky. Čl. 1.

² Vzrůstající kriminalita v kyberprostoru. In mver.cz, 2020. [online]. [cit. 2021-05-16]. Dostupné z: <https://www.mver.cz/clanek/pozor-na-kyberprostor-ministerstvo-vnitra-podporilo-prevenci-proti-kyberkriminalite-ve-videospotech-i-v-brozure.aspx>

³ KESSEBOHM INA, DROR Duki, SHPIRO Sholmo, GREUNER Jens a spol. *The History of Mossad. The Fight for Survival*. ZDF 2020, Gebrüder Beetz Filmproduktion. [online]. [cit. 2021-05-26]. Dostupné v českém překladu z: https://www.youtube.com/watch?v=qaCFw_wcs7Q

⁴ ZETOCHA, Karel. *Úvod do studia zpravodajských služeb, Vojenské rozhledy*, 2006, roč. 15 (47), č. 1, s. 57-69, ISSN 2336-2995 [online]. [cit. 2021-05-16]. Také dostupné z: www.vojenskerozhledy.cz.

⁵ Bezpečnostní strategie České republiky z roku 2015. In vlada.cz [online]. [cit. 2021-11-07]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf>

při zajišťování ochrany výše zmíněných bezpečnostních zájmů, jak vyplývá např. z bezpečnostní strategie ČR z roku 2015.⁶

Téma této diplomové práce lze tedy považovat dle mého názoru za aktuální. Vybral jsem si ho také z toho důvodu, že velkou část svého volného času věnuji sledováním zpráv týkající se relevantních bezpečnostních zájmů České republiky, týkající se dynamické se vyvíjejícím informačním technologiím a obecněji řečeno týkající se kybernetického prostoru.

Na úvod je dle mého názoru vhodné předeslat, že oblastem činnosti a kontroly zpravodajských služeb se v České republice z důvodů specifické povahy zpravodajských služeb nevěnuje mnoho pozornosti z hlediska aktualizované odborné literatury. Ani na akademické půdě nenalezneme mnoho aktuálních publikací, prací či výzkumů zabývajících se touto problematikou. Zahraniční literatury je kvantitativně pravděpodobně více, ale ani v jiných zemích nelze problematiku vědecky z povahy věci zkoumat hlouběji. Kontrola činnosti ZS je navíc poměrně nedávným fenoménem a např. české zákony upravující tuto problematiku byly v posledních letech poměrně mnohokrát novelizovány. U vnitřních ZS, tzv. kontrarozvědek, se začaly objevovat snahy o kontrolu jejich činnosti teprve po druhé světové válce. U vnějších ZS, tzv. rozvědek, ještě později.

Zpravodajské služby v České republice v nynější podobě, přestože jejich úlohu a moc má česká společnost tendenci spíše přeceňovat než podceňovat, nerozhodují o právech a povinnostech osob, ani nedisponují v podstatě žádnými pravomocemi policejního typu.⁷ Přesto však díky své činnosti hrají nezastupitelnou důležitou úlohu při zajišťování nejen bezpečnosti státu, ale i některých národních zájmů, a to právě díky kvalifikovaně získaným zpravodajským informacím, kterými zpravidla disponují.

Role československých zpravodajských služeb byla nicméně před 17. listopadem 1989 odlišná. V této souvislosti tak stále panuje v české společnosti a ve společnosti většiny bývalých členských států Varšavské smlouvy určitá míra nedůvěry vůči zpravodajským službám. Nálady ve společnosti v nově vzniklém samostatném demokratickém právním státu spolu s čerstvými vzpomínkami na ZS působícími na území České republiky před revolucí, konkrétně především na známou Státní bezpečnost, zkratkou StB, na relativně dlouhou dobu přehlušily věcné návrhy

⁶ Bezpečnostní strategie České republiky z roku 2015. In vláda.cz [online]. [cit. 2021-11-07]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf>, Bod 99.

⁷ Rozhovor, debata s bývalým ředitelem ÚZSI, ze dne 3. 3. 2015. [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=e-e_vyUQ23o

na posílení pravomocí nově zřízených ZS ČR.⁸ I přestože jsou současné poměry v České republice jiné než před rokem 1989 a přestože je Česká republika považována za demokratický právní stát, nelze jednoznačně uzavřít, že zpravodajské služby nebo některé ozbrojené bezpečnostní sbory se v budoucnu již nemohou dostat do podobné role či postavení jako ty působící na území ČR před rokem 1989. V tomto kontextu tak lze říct, že v očích široké veřejnosti mohou samotné ozbrojené bezpečnostní sbory nebo některá ze zpravodajských služeb ČR, představovat teoreticky stále možný zdroj ohrožení. I z těchto dvou důvodů je dle mého názoru nutné zpravodajské služby kontrolovat a mít tuto problematikou řádně zákonně ošetřenou.

V českém prostředí debata ohledně rozšíření a zefektivnění kontroly zpravodajských služeb v poslední době opět ožila. A to také díky souvislostem s určitými proběhnuvšími operacemi ZS ČR v recentních letech. Ačkoliv by měla být práce a činnost ZS utajovaná, o některých aktivitách některých ZS ČR se dozvěděla díky medializaci široká veřejnost. Tyto některé operace některých českých ZS pravděpodobně nedopadly dle očekávání a v některých případech mohly být dle některých názorů politicky motivovány, či přímo politicky zneužity. Nepovažuji za nutné odkazovat v této souvislosti na konkrétní příklady.

Kontrola zpravodajských služeb představuje významný předpoklad pro jejich řádné fungování. Zároveň lze usoudit, že čím efektivnější jsou různé formy a druhy kontrol zpravodajských služeb, tím nižší je pravděpodobnost případného zneužití.⁹ Bez řádných kontrol zpravodajských služeb by tak nemusely být činnost či profesionalita zpravodajských služeb toho kterého státu vůbec uznány státy jinými. V tomto kontextu tak, s nadsázkou řečeno, je kontrola užitečným nástrojem potvrzující postavení a standard orgánu státu klíčového pro zajišťování bezpečnosti a zájmů toho kterého státu. V oblasti zpravodajských služeb je tak právě především kontrole činnosti ZS věnována významná pozornost v právní teorii a legislativní praxi.¹⁰ Efektivní systém kontroly jednotlivých ZS ČR může nakonec i významně přispět k jasnějšímu vymezení jejich pravomocí a oprávnění jejich příslušníků. Kvalifikovaná kontrola činnosti ZS ČR může také významně přispět k vyšší právní jistotě příslušníků ZS ČR při plnění jejich úkolů.

⁸ ZETOCHA Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika*. 1. vydání. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barriester & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-64-0. s. 6.

⁹ MICHÁLEK, L., POKORNÝ, L., STIERANKA, J., MARKO, M. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2. s. 77.

¹⁰ Srov. PIKNA, B. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce)*. Praha: Linde, 2003. s. 167-168.

Jak je z obsahu, respektive osnovy, této práce patrné, první tři kapitoly diplomové práce se budou týkat především teoretických a historických souvislostí. V těchto třech kapitolách tedy vymezím relevantní právní terminologii, obecnou mezinárodně uznávanou teorii ZS, souvislost s některými ozbrojenými bezpečnostními sbory a historický vývoj českých ZS na území České republiky. S terminologií uvedenou v první kapitole pak budu pracovat průběžně v celé diplomové práci.

Ve čtvrté kapitole se budu věnovat působnosti, pravomoci a činností ZS ČR. V páté kapitole se pak budu věnovat kontrole činnosti zpravodajských služeb České republiky, teoretickému rámci, mechanismům kontroly, druhům kontroly, připravovaným či proběhnuvším změnám v právním řádu ČR v této oblasti atp. Pátá kapitola pak bude představovat těžiště této práce. V této kapitole bude podrobněji než v předchozích kapitolách, rozebrána současná právní úprava, recentní novelizace relevantních zákonů a faktický stav rozličných forem kontroly činnosti zpravodajských služeb v České republice. V závěru práce zaznějí návrhy de lege ferenda a obecné shrnutí výsledků mého výzkumu diplomové práce.

Cílem této diplomové práce je podrobně analyzovat současné a případné budoucí možnosti kontroly činnosti všech tří zpravodajských služeb České republiky, jejich funkčnost a jejich limity. Historickým, byť významným souvislostem před rokem 1989, tranzicí¹¹ a konsolidací¹² po revoluci a problematikou očisty státních institucí od bývalých příslušníků či spolupracovníků Státní bezpečnosti se bude tato diplomová práce zabývat jen v omezené míře. Jsou to do značné míry politická témata s morálním rozměrem, a nikoliv právní. Jsou to také mimo jiné i dnes velice citlivá témata, která by si zasloužila samostatné zpracování, a která do značné míry přesahují vymezené hranice této diplomové práce. V této práci rovněž zohledním, dle mého názoru vysoce aktuální, problematiku týkající se zajišťování obrany státu v oblasti kyberprostoru.

Co se zdrojů týče, ve všech kapitolách této diplomové práce budu čerpat relevantní potřebné informace a fakta především ze zákonů, ústavních zákonů a jiných relevantních právních předpisů. Významný zdroj inspirace, a také pro pochopení souvislostí, mi budou důvodové zprávy a jiné komentáře k relevantním jednotlivým zákonům, k jejich novelizacím a k připravovaným změnám v právním řádu České republiky.

¹¹ ZETOCHA Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika*. 1. vydání. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barriester & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-64-0. 7 s.

¹² ZETOCHA Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika*. 1. vydání. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barriester & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-64-0. 8 s.

Mnoho informací a znalostí o této problematice jsem měl možnost získat při svém studiu na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, a také v prostředí Policejní akademie České republiky, kde v současné době dálkově studuji navazující magisterský program bezpečnostně právních studií a kde jsem studoval bakalářský program bezpečnostního managementu v letech 2015 až 2018. Dále mnoho inspirace a informací jsem měl také možnost získat od svého vedoucího práce pana doc. JUDr. Jana Kudrny, Ph.D., a také z některých veřejně přístupných rozhovorů či komentářů bývalých zaměstnanců či příslušníků českých zpravodajských služeb pro veřejnoprávní či jiná média.

Nad tento rámeček mi budou v prvních třech kapitolách, které mají spíše teoretický a historický kontext, významným zdrojem také knižní publikace a odborné články. Kontrola činnosti ZS ČR, jejich působnost, pravomoc a činnosti byly v recentních letech často novelizovány, tudíž například knihy a jiné odborné články publikované před rokem 2015 by pro čtvrtou a pátou kapitolu, byly již nevyhovující jako případný zdroj. Tyto knižní zdroje a odborné články, včetně těch zahraničních, jsou v některých případech volně přístupné na internetu v elektronické podobě.

1. Základní terminologie v oblasti zpravodajství

Jelikož se tato diplomová práce týká specifické oblasti právní úpravy, ve které se často některé termíny širokou veřejností užívají nepřesně nebo se v některých případech zaměňují, považují za vhodné se s některými termíny v první kapitole této práce seznámit.

1.1. Zpravodajství a zpravodajové

Přestože se autoři některých publikací pojednávající o zpravodajských službách pokusili o definici tohoto pojmu, zatím nebyla přijata univerzální definice tohoto termínu „zpravodajství“. Pokud bychom tento pojem přeložili pomocí internetových překladačů do angličtiny, zněl by nejčastěji „news“¹³. Tento překlad by se ale především v minulosti nemohl považovat za přesný. Je tomu tak proto, že přestože se původní termín používal především v souvislosti se zpravodajskými službami, v České republice se v médiích vžil tento pojem jako ekvivalent zpráv a zpravodajských relací. Pojem se tak dnes používá spíše v souvislosti se žurnalistikou a činnostmi novinářů či redaktorů. Ti působící především v zahraničí, bývají v České republice dnes již rovněž označováni například Českou televizí velice často jako tzv. „zpravodajové“. A to přestože je jejich činnost neutajovaná a jako novináři pouze informují širokou veřejnost o dění ve světě při své práci pro určité médium, ať již se jedná o veřejnoprávní televizi či soukromou mediální společnost. Pouhý fakt, že jako novináři shromažďují informace o dění ve světě mimo území České republiky, nestačí k tomu, aby novináři-zpravodajové mohli být zaměňováni s příslušníky zpravodajských služeb.

Mnozí novináři se snaží odkrýt největší záhady, nejasnosti a skryté záležitosti, to je pravda. Nicméně jejich prací je následně tyto informace předat co nejširšímu okruhu adresátů, a to co nejdříve, než to udělá konkurenční médium. Už jen tím se jejich činnost velice liší od činnosti zpravodajských služeb. Okruh oprávněných adresátů informací pocházejících ze zpravodajských služeb je stanoven zákony. Těmi jsou především vrcholné orgány moci výkonné, tedy vláda a prezident republiky. Tito adresáti, o kterých budu podrobněji psát v kapitole páté, jsou vybráni zejména z toho důvodu, že to jsou právě oni, kdo jsou odpovědní za bezpečnost, obranu a mimosoudní ochranu ústavního zřízení.¹⁴ Jak je explicitně stanoveno

¹³ Překladače veřejně přístupné na internetu. In preklada.cz. [online]. [cit. 2021-05-16]. Dostupné z:

<https://www.prekladac.cz>

Srov. <https://translate.google.cz/?hl=cs>

Srov. <https://www.slovnicek.cz/>

¹⁴ POKORNÝ, Ladislav. *Kontrola zpravodajských služeb České republiky* [online]. [cit. 2021-05-23]. Dostupné z: https://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/4-2013/kontrola_zpravodajskych_sluzeb_ceske_republiky.pdf

v Ústavě ČR, prezident republiky je vrchním velitelem ozbrojených sil.¹⁵ Nejen on, ale i jednotliví relevantní ministři a předseda vlády potřebují dostatečný informační servis. Dostatečný informační servis jim umožní efektivně a uspokojivě dostát své svěřené odpovědnosti vyplývající z ústavních právních předpisů.¹⁶

Toto srovnání českých médií a zpravodajských služeb, lze uzavřít konstatováním, že činnost českých médií, včetně těch veřejnoprávních, je diametrálně odlišná od činnosti profesionální ZS demokratických i nedemokratických právních států, a přestože se pojmy zpravodajství a zpravodajové často používají pro skupiny státních i privátních institucí, nelze činnost, úkoly a práci těchto institucí zaměňovat nebo plést dohromady.

Termín „zpravodaj“ se používá také například v právních předpisech v souvislosti s legislativním procesem, v kterém je zpravodaj navržen organizačním výborem Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky (dále jen „PSP ČR“).¹⁷ Zároveň při zahajování řízení na před ústavním soudem se přidělují návrhy adresované ústavnímu soudu jednomu z ústavních soudců, který pak vystupuje jako tzv. soudce zpravodaj. Je to stručně řečeno ten soudce, který shromažďuje podklady pro rozhodnutí, předkládá návrh na rozhodnutí a který může rovněž ve stanovených případech sám rozhodnout o odmítnutí návrhu na zahájení řízení, pokud návrh trpí procesními vadami, což statisticky v 95 % případů trpí.¹⁸ Termín zpravodaj se tedy užívá při běžné komunikaci v různých souvislostech a v různých významech se vyskytuje rovněž v některých právních předpisech právního řádu České republiky.

Přesto však platí, že tento pojem byl původně určen zejména příslušníkům zpravodajských služeb.¹⁹ Pokud tedy v této práci budu užívat termín zpravodajové jsou tím myšleni příslušníci zpravodajských služeb a pokud v této práci budu užívat termín zpravodajství je tím myšlena činnost či organizace zpravodajských služeb.

V zahraničí je situace ohledně jistého zmatení pojmů podobná. Např. je tomu tak s frekventovaně užívaným anglickým ekvivalentem pojmu zpravodajství a zpravodajských služeb obecně, s termínem „intelligence“. V zahraničí se o definici tohoto pojmu v souvislosti s výkonem zpravodajství pokusil bývalý ředitel jedné z nejznámějších vnější amerických zpravodajských služeb, Central intelligence agency (dále jen „CIA“), George J. Tenet:

¹⁵ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. Čl. 63 odst. 1 písm. c).

¹⁶ Důvodová zpráva k § 8 zákonu č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky.

¹⁷ Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny. § 40 a násl.

¹⁸ Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. § 40 a násl.

¹⁹ ZEMAN Petr. *Co je zpravodajství*. In absd.cz, článek z května 2008. [online]. [cit. 2021-05-29]. Dostupné z: https://www.absd.sk/co_je_zpravodajstvi

„intelligence is equal parts thrilling and frustrating, because, by definition, it deals with the unclear, the unknown, and the deliberately hidden“. Po přeložení zní definice: „Zpravodajství je stejně napínavé jako frustrující, protože ze své definice pracuje s nejasným, s neznámým, s tím, co je úmyslně skryto.“²⁰ Přestože je tato definice svým obecným konstatováním poměrně výstižná, není vyčerpávající. O žádanou definici se pokusil i dr. Michael Warner ve svém rozsáhlém díle zaměřenému pouze na definici pojmu *Intelligence*.²¹ Ani toto dílo však neposkytlo definici, která by nakonec byla obecně přijata. V této souvislosti tak nezbyvá než na okraj uvést citát Waltera Laqueura: „all attempts to develop ambitious theories of intelligence have failed“.²² Po přeložení: „všechny pokusy úspěšně rozvinout ambiciózní teorii zpravodajských služeb selhaly“. Těžko totiž postavit teoretický základ něčemu, co nelze z povahy věci ani po desetiletích u nás ani v zahraničí úspěšně definovat.

Anglický pojem *Intelligence* má v anglickém jazyce navíc více významů než český pojem zpravodajství. *Intelligence* označuje proces získávání informací, tedy aktivitu příslušníků ZS, dále lze označit v anglickém jazyce ZS samotné, a také se tím mohou myslet zpravodajské informace jako výsledný produkt zpravodajských služeb. Podle Majora Mgr. et Mgr. Karla Zetochy, Ph.D., který se tímto pojmem zabýval ve svém odborném článku, lze chápat tento pojem ve třech úrovních, a sice jako znalost, jako aktivitu a jako organizaci.²³ V hovorové angličtině se pojem *intelligence* používá pro inteligenci či vzdělanost jako takovou a překládá se i jako zpravodajství či zpravodajské služby. Pojem „*counter intelligence*“ se pak volně přeloží jako kontrarozvědka či vnější zpravodajská služba či činnost této vnější zpravodajské služby.

Lze v tomto kontextu doplnit, že se v českém prostředí pokusil o definici zpravodajství Petr Zeman, který tento pojem definuje jako „*záměrnou a systematickou lidskou činnost, která zahrnuje všechny fáze utajovaného získávání a zpracovávání utajených či latentních informací protihráče či protivníka a dále následné jejich předání oprávněnému příjemci. Jejich účelem je odpovědět na relevantní otázky a/nebo získat včasné varování, potřebné k naplánování a uskutečnění budoucích kroků. Součástí zpravodajské činnosti jsou aktivity chránící vlastní*

²⁰ TENET J. George. *At the Center of the Storm, my years at the CIA*. New Zeland: HarperCollins ebooks, duben 2007. ISBN 9780061738197. s. 21.

²¹ WARNER Michael. *Studies in Intelligence Vol. 46 No. 3*. (2002). In cia.gov. [online]. [cit. 2021-05-16].

Dostupné z: <https://www.cia.gov/static/72b2d4c0d01e4e05c60ff7d37fdd68b1/Wanted-Definition-of-Intel.pdf>

²² WALTER Laqueur. *A World of Secrets: The Uses and Limits of Intelligence*. New York, NY: Basic Books, 1985. ISBN 9781351302104. s. 8.

²³ ZETOCHA, Karel. *Úvod do studia zpravodajských služeb, Vojenské rozhledy*. 2006, roč. 15 (47), č. 1, s. 57-69, ISSN 2336-2995 (online). In Vojenskerozhledy.cz [online]. [cit. 2021-05-16]. Dostupné z: www.vojenskerozhledy.cz

*utajované skutečnosti. Jeho součástí také mohou být utajené preventivní a aktivní zásahy do protivníkovra prostředí.*²⁴

Teorie zpravodajských služeb a konkrétní pravomoci, činnost, úkoly a kontrola činnosti zpravodajských služeb jsou pak podrobněji uvedeny v následujících kapitolách.

1.2. Zpravodajské služby

Co se zpravodajských služeb týče, často bývají širokou veřejností zaměňovány s termínem „*tajné služby*“. Toto označení lze považovat z jazykového hlediska za poměrně výstižné, jelikož veškerá činnost profesionálních zpravodajských služeb by skutečně měla být z bezpečnostních důvodů, a v zájmu plnění úkolů svěřených ZS, co nejvíce utajovaná. Ať již se jedná o informace, se kterými ZS pracují, formu zabezpečování těchto informací, metod, které při práci s informacemi jsou používány, ochranu příslušníků, relevantních objektů a jiných osob pomáhající ZS nebo ať již se jedná o některé další činnosti, které jsou nebo byly vlastní některým zahraničním zpravodajským službám.

Nicméně přes širokou adopci veřejností, český právní řád nepoužívá termín „*tajné služby*“, ale pouze „*zpravodajské služby*“.²⁵ Je tomu tak především proto, že pojem „*tajné služby*“ se užíval v minulém století pro označení ZS působících na území států Varšavské smlouvy před rokem 1989. Tyto tajné služby socialistických států, tedy ZS Československé socialistické republiky (dále jen „ČSSR“), ve společnosti nevzbuzovaly příliš dobré pocity. Vzbuzovaly spíše strach, pochybnosti a nedůvěru. Do teď tak má v českém prostředí tento pojem spíše negativní konotace.

Obecně lze ZS ve většině demokratických právních států nazývat státním orgánem, který získává, shromažďuje a vyhodnocuje informace důležité pro ochranu ústavního zřízení konkrétního státu, ochranu významných bezpečnostních a ekonomických zájmů a pro obranu státu. Hovořím o ZS ve většině demokratických právních státech, jelikož pro některé zahraniční ZS platilo nebo v některých případech stále platí, že jejich pravomoci a oprávnění jejich příslušníků dalece přesahovaly nebo stále přesahují například pravomoci a oprávnění příslušníků současných ZS států Evropské unie, kteréžto jsou obecně přijímány jako demokratické právní státy. V této souvislosti lze říct, že všechny státy Evropské unie bez

²⁴ ZEMAN Petr. *Co je zpravodajství*. In absd.cz, článek z května 2008. [online]. [cit. 2021-05-29]. Dostupné z: https://www.absd.sk/co_je_zpravodajstvi

²⁵ KOVAŘÍKOVÁ Zdeňka. *Zpravodajské služby a úniky tajných informací*. In ceska-justice.cz, článek z roku 2020 [online]. [cit. 2021-05-29]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/blog/zpravodajske-sluzby-uniky-utajovanych-informaci/>

výjimky mají zákonem jasně vymezené a definované pravomoci jejich ZS, které v praxi často nemají nebo by neměly mít příležitost příliš překračovat.

Dnes již zaniklé ZS Svazu sovětských socialistických republik (dále jen „SSSR“), ČSSR či jiných států Varšavské smlouvy byly typickým příkladem překračování působnosti a oprávnění příslušníků ZS. Poměrně čerstvé vzpomínky na období před Sametovou revolucí a značná míra nedůvěry ve státní organizace tak stále v lidech vyvolávají pocit, že i současné ZS jsou jakási „vyšší policie“ nebo „nadpolicie“. ZS jsou tak velmi často stále označovány veřejností jako „tajná policie“. Nicméně toto označení je dnes již spíše nevyhovující. České ZS, ale i ZS všech jiných států Evropské unie v nedisponují policejními pravomocemi, rozhodně ne v takové míře jako jimi disponovala například StB. Zákonné vymezení působnosti českých ZS a obecně vývoj ZS ČR na území České republiky, pravomoci a činnosti českých ZS a jejich příslušníků budou dále více přiblíženy v kapitolách následujících.

1.3. Agenti a příslušníci zpravodajských služeb

Velice podobně jako je tomu s termínem „*tajné služby*“, je to i s příslušníky zpravodajských služeb, kteří bývají označováni v hovorové češtině jako „*agenti*“. Po právní stránce je toto označení rovněž nevyhovující, jelikož termín „*agent*“ užívá český právní řád pouze ve dvou případech. V zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řádu (dále jen „*TŘ*“) se lze setkat s tímto termínem v souvislosti s použitím policejního agenta při odhalování trestné činnosti organizovaných zločineckých skupin.²⁶ Konkrétně v § 158e TŘ je v odstavci druhém přímo definován agent jako „*příslušník Policie České republiky nebo Generální inspekce bezpečnostních sborů plnící úkoly uložené mu řídicím policejním orgánem, vystupující zpravidla se zastíráním skutečného účelu své činnosti*“.²⁷ Dále se lze s pojmem „*agent*“ setkat v zákoně č. 170/2018 Sb., o distribuce pojištění a zajištění, kde se hovoří o tzv. „*pojišťovacím agentovi*“.²⁸ Pojišťovací agent je dle důvodové zprávy k výše zmíněnému zákonu samostatný zprostředkovatel provozující svou činnost na základě smlouvy uzavřené s pojišťovnou.²⁹

Termín agent tedy český právní řád v žádném případě nepoužívá jako synonymum pro příslušníka ZS. Pokud bychom vynechali oblast pojišťovnictví, z definice § 158e TŘ přímo vyplývá, že agent není chápán v trestním právu ani v jiné oblasti právní úpravy týkající se

²⁶ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád. § 158b odst. 1 písm. c), § 158e a dále § 102a odst. 1 písm. a) a b).

²⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád. § 158e odst. 2.

²⁸ Zákon č. 170/2018 Sb., o distribuce pojištění a zajištění. Zejména § 12, § 76, § 109 odst. 1 písm. e), § 120 odst. 4 a 5 a § 121.

²⁹ Zákon č. 170/2018 Sb., o distribuce pojištění a zajištění. Sněmovní tisk 48/0 včetně důvodové zprávy. [online]. [cit. 2021-05-05]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=48&CT1=0>

bezpečnostních zájmů ČR, jako příslušník ZS, nýbrž pouze jako příslušník Policie ČR, popřípadě příslušník Generální inspekce bezpečnostních sborů (dále jen „GIBS“). Přestože v zahraničí, v komerčním kinematografickém světě a v podstatě i při laické komunikaci je slovo agent spjato s tajnými službami, v této práci tento termín používat nebudu z výše uvedené kolize s právní terminologií.

2. Institut zpravodajských služeb

Zpravodajské služby, jejich názvy, jejich počet, jejich působnost a pravomoci jsou v každém státě upraveny jiným způsobem, a to včetně členských států Evropské unie. Z tohoto důvodu považuji za vhodné se věnovat v jedné kapitole obecné teorii zpravodajských služeb a jejich terminologickému zařazení v bezpečnostním systému se zaměřením na Českou republiku.

2.1. Zpravodajské služby v bezpečnostním systému České republiky

Zpravodajské služby České republiky jsou definovány explicitně zákonem o ZS jako tzv. státní orgány.³⁰ Přestože dochází k této definici, je dle mého názoru dobré poznamenat, že pojem státní orgán je velmi obecný. Teoreticky a při laické komunikaci tak v některých případech dochází k tomu, že jsou ZS ČR řazeny mezi tzv. bezpečnostní sbory. Bezpochyby se totiž sborově významnou měrou podílejí na zajišťování bezpečnosti České republiky a jejich bezpečnostních zájmů.

V České republice zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů (dále jen „ZSPPBS“) hned v § 1 odst. 1 řadí mezi „*bezpečnostní sbory*“ pouze dvě ze tří zpravodajských služeb. A sice pouze vnitřní civilní ZS, tedy Bezpečnostní informační služba (dále jen „BIS“), a vnější civilní českou ZS, tedy Úřad pro zahraniční styky a informace (dále jen „ÚZSI“).³¹ Tento zákon nepoužívá termín „*ozbrojený bezpečnostní sbor*“, ale jen „*bezpečnostní sbor*“.

Vojenské zpravodajství není explicitně řazeno mezi bezpečnostní sbory. Patrně je tomu tak především kvůli tomu, že příslušníci Vojenského zpravodajství (dále jen „VZ“) jsou ze zákona vojáci z povolání, vojáci v záloze povolání k výkonu vojenské činné služby k Vojenskému zpravodajství a zaměstnanci zařazení ve Vojenském zpravodajství.³² Služební poměr příslušníků VZ se řídí zákonem č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.³³ VZ je také součástí Ministerstva obrany ČR.³⁴ Z těchto důvodů má tedy blíže spíše k ozbrojeným silám České republiky. V ZSPPBS a ani na jiném místě právního řádu České republiky se tak s VZ díky těmto skutečnostem nepočítá explicitně jako s bezpečnostním sborem.

³⁰ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 2 odst. 1.

³¹ Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. § 1 odst. 1.

³² Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 2.

³³ Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, relevantních je více částí tohoto zákona.

³⁴ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 3 písm. c).

ZSPBS řadí mezi bezpečnostní sbory například i Hasičský záchranný sbor České republiky. Ten ale můžeme teoreticky zařadit mezi tzv. „*neozbrojené bezpečnostní sbory*“³⁵, hasiči v České republice nedisponují při výkonu služebního poměru služební střelnou zbraní, ani nemají žádné oprávnění zbraň nebo jiný obranný prostředek použít ve větším rozsahu než běžní civilisté. Běžní civilisté ale mohou držet a nosit za splnění zákonných podmínek střelnou zbraň a použít ji v mezích nutné obrany, krajní nouze nebo v jiných okolnostech vylučujících protiprávnost. Teoreticky tak mají příslušníci HZS ČR ještě méně prostoru se bránit než civilisté, kteří mohou disponovat střelnou zbraní. Proto je na místě HZS ČR řadit mezi tzv. *neozbrojené bezpečnostní sbory*.

Rozlišení bezpečnostních sborů a ozbrojených bezpečnostních sborů u zpravodajských služeb je problematické také v oprávnění držet služební střelnou zbraň. Například příslušníci ÚZSI jsou oprávněni při ochraně činností, které vnější zpravodajská služba koná na území České republiky, držet a nosit služební střelnou zbraň a používat ji pouze v případech nutné obrany či krajní nouze ve smyslu § 28 a § 29 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku³⁶ (dále jen „TZ“), jak vyplývá z § 17 odst. 2 zákona o ZS³⁷ až od novelizace zákona o ZS z roku 2005³⁸. V podstatě stejnou úpravu nalezneme i v případě příslušníků BIS v zákoně o BIS v § 5³⁹ a v případě VZ v zákoně o VZ v § 5⁴⁰. Zde nicméně zákon již nezmiňuje, že držení a nošení služební střelné zbraně musí být při ochraně činnosti, které ZS koná na území České republiky. BIS jako kontrarozvědka by měla operovat především na území České republiky, zákon ale nehovoří o tom, že by nemohli příslušníci BIS držet a nosit zbraň i při operacích mimo ČR. Kdežto ÚZSI jako česká rozvědka by měla operovat převážně nebo z velké většiny na území jiných států.

Nicméně zákon o ZS ani jiný právní předpis výslovně neumožňuje příslušníkům ÚZSI držet a nosit služební střelnou zbraň i při operacích mimo území České republiky. V tomto kontextu je dobré si tedy všimnout opět nepatrného zvýhodnění a silnějšího postavení české kontrarozvědky a VZ v porovnání s českou civilní rozvědkou. Rovněž toto zákonné omezení

³⁵ MATES, Pavel, Jindřich ŠKODA a František VAVERA. *Veřejné sbory*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-572-4.

³⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. § 28 a § 29.

³⁷ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 17 odst. 2.

*Poznámka: webový portál zakonyprolidi.cz neznázorňuje aktuální znění zákona, uvádí znění zákona ještě před rokem 2005, aktualizované znění je dostupné na jiných webových portálech.

³⁸ Zákon č. 530/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 362/2003 Sb., o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Část. IV.

³⁹ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 5.

⁴⁰ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 5.

můžeme chápat jako důkaz, že příslušníci české civilní rozvědky skutečně nemají dle zákona mocné postavení agentů 007, jak ji známe z komerční filmové produkce. Už jen proto, že české zákony jim ani neumožňují držet a nosit vně ČR služební střelnou zbraň, kde by se měla odehrávat převážná část jejich operací.

V praxi se díky nejednotné terminologii a odlišné úpravě jednotlivých českých ZS v našem právním řádu pojmy bezpečnostní sbory a ozbrojené bezpečnostní sbory užívají nejednotně a dochází tak v některých případech k odlišným názorům a výkladům. Například Ministerstvo vnitra České republiky na svých stránkách řadí k ozbrojeným bezpečnostním sborům jen Policii ČR, Celní správu ČR a Vězeňskou službu ČR. MV ČR řadí tři výše vyjmenované složky mezi tzv. ozbrojené bezpečnostní sbory patrně proto, že tyto tři bezpečnostní sbory disponují institutem oprávněného použití zbraně. Což je okolnost vylučující protiprávnost podle § 32 TZ.⁴¹ Mohou tedy zajišťovat bezpečnost a bezpečnostní zájmy při plnění svých úkolů i za použití služební střelné zbraně. Může jim být dokonce přímo vydán rozkaz použít střelnou zbraň. Kdežto české zpravodajské služby tímto institutem oprávněného použití zbraně nedisponují.

Je však stále otázkou, zda tento taxativní výčet uvedený MV ČR je dostatečný a uspokojivý. Dle Čl. 3 odst. 1 ÚZB „*zajišťují ozbrojené síly, ozbrojené bezpečnostní sbory, záchranné sbory a havarijní služby*“.⁴² Zpravodajské služby by tak například dle výkladu Ministerstva vnitra ČR, který nepočítá s ZS ČR jako s ozbrojenými bezpečnostními sbory, nepatřily mezi entity zajišťující bezpečnost České republiky dle Čl. 3 odst. 1 ÚZB. ZS ČR se však na zajišťování bezpečnosti ČR podílejí významným způsobem. Toto plyne například z bezpečnostních strategií České republiky přijatých od roku 1993, podle nich mají ZS ČR nezastupitelnou roli při získávání, shromažďování a vyhodnocování informací potřebných pro zajišťování bezpečnosti ČR mají zpravodajské služby ČR.⁴³ Bezpečnostní strategie z roku 2011 i 2015 a další koncepční dokumenty sloužící k ochraně bezpečnostních zájmů řadí mezi další významné zájmy České republiky i posilování zpravodajské ochrany a obrany státu.⁴⁴ Jako další významný dokument bezpečnostní politiky státu, dle něhož hrají ZS nezastupitelnou roli, lze

⁴¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 32.

⁴² Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, Čl. 3 odst. 1.

⁴³ Bezpečnostní strategie České republiky 2011. In mocr.army.cz. [online]. [cit. 2021-05-11]. Dostupné z: <https://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/011.pdf>, (Bod 94).

Srov. Bezpečnostní strategie České republiky 2015. In vlada.cz. [online]. [cit. 2021-05-11]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf>, (Bod 99).

⁴⁴ Bezpečnostní strategie České republiky 2015. In vlada.cz., kapitola III., bezpečnostní zájmy, čl. 15. [online]. [cit. 2021-05-11]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf>

zmínit Obrannou strategii České republiky z roku 2017. Dle článku 17 Obranné strategie ČR jsou „aktuální, nezávislé, vícezdrojové a maximálně objektivní zpravodajské informace nezastupitelným prvkem plánování a rozvoje účinného systému obrany státu. Vytvářejí podmínky pro včasné varování před bezpečnostními hrozbami, prevenci jejich realizace a aktivaci systému obrany státu“.⁴⁵ Asi největší pozornost pak věnuje českým zpravodajským službám, konkrétně především Vojenskému zpravodajství, Bílá kniha o obraně z roku 2011, což je vládní dokument specifikující strategickou obranyschopnost státu. V tomto dokumentu je VZ věnována celá kapitola a je s ní počítáno v celém systému jako s nezastupitelným prvkem při zajišťování obrany ČR.⁴⁶

Kromě těchto demonstrativně uvedených koncepčních dokumentů bezpečnostní politiky státu lze zmínit množství odborných publikací řadících ZS mezi ozbrojené bezpečnostní sbory. V některých těchto odborných publikacích, které mi byly inspirací, se lze rovněž setkat s označením ZS ČR jako „specifické bezpečnostní sbory“.⁴⁷

Nicméně vzhledem k tomuto rozporu a nejednotné terminologii neoznačuji v této práci ZS ČR jako bezpečnostní sbory či jako ozbrojené bezpečnostní sbory. Teoreticky by se dalo hovořit o českých zpravodajských službách obecněji jako o státních organizacích, u kterých mohou jejich příslušníci nosit a případně i použít v zákonem vymezeném rozsahu služební střelnou zbraň. A to přestože se toto označení chápalo dříve jako právní forma pro Československé státní dráhy. To je dle mého názoru nicméně již minulostí a nelze tak spojovat tento termín jen s jedním již zaniklým právním subjektem. Pojem „státní organizace“ je dle mého názoru natolik obecný a neurčitý, že by se dle mého názoru mohl použít pro ZS ČR.

2.2. Dělení zpravodajských služeb dle různých kritérií

Zpravodajské služby lze kategorizovat a rozlišovat dle mnoha kritérií. Asi nejznámějším dělením ZS je dělení na vnitřní a vnější zpravodajství. Z ruského jazyka se v ČR užívá dosti často pro tyto dvě kategorie ZS pojmy „kontrarozvědka“ pro vnitřní ZS a „rozvědka“ pro vnější ZS.

⁴⁵ Obranná strategie České republiky 2017. In vlada.cz. [online]. [cit. 2021-05-12]. Dostupné z:

<https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/obranna-strategie-2017.pdf>

⁴⁶ Bílá kniha o obraně z roku 2011. In vlada.cz. [online]. [cit. 2021-05-12]. Dostupné z:

https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bila_kniha_o_obrane.pdf

⁴⁷ MATES, Pavel, Jindřich ŠKODA a František VAVERA. *Veřejné sbory*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-572-4. Na více místech v knize.

2.2.1. Vnitřní a vnější zpravodajské služby

Jak je z názvu těchto dvou kategorií zřejmé, vnitřní zpravodajské služby, tedy kontrarozvědky, operují nebo by měly operovat především na území státu, jímž byly zřízeny. Zde pak vykonávají řadu úkolů svěřených státem. Ty nejvýznamnější úkoly je možné uvést na příkladu české vnitřní ZS. Dle § 5 odst. 1 zákona o ZS BIS zabezpečuje informace: ⁴⁸

„a) o záměrech a činnostech namířených proti demokratickým základům, svrchovanosti a územní celistvosti České republiky,

b) o zpravodajských službách cizí moci,

c) o činnostech ohrožujících státní a služební tajemství,

d) o činnostech, jejichž důsledky mohou ohrozit bezpečnost nebo významné ekonomické zájmy České republiky,

e) týkající se organizovaného zločinu a terorismu.“

Jelikož se právní řád České republiky jako celek inspiroval a stále dle mého názoru inspiruje do značné míry některými právními řády států Evropské unie, především pak Německa a Rakouska, je možné vytušit, že ne jinak, ne-li velmi podobně je tomu, co se zákonného okruhu působnosti kontrarozvědek týče, u jiných členských států Evropské unie.

V případě české vnější ZS, tedy rozvědky, se pak jedná dle § 5 odst. 2 zákona o ZS o zabezpečování informací mající původ v zahraničí a které jsou důležité pro bezpečnost a ochranu zahraničně politických a ekonomických zájmů České republiky.⁴⁹

Konečně je na místě zmínit i Vojenské zpravodajství, které zaujímá pozici v obranném zpravodajství jak rozvědky, tak kontrarozvědky. Je tomu tak především z toho důvodu, že vojenské zpravodajství plní v oblasti bezpečnosti státu jiné úkoly než civilní zpravodajství. Rovněž je tomu tak z toho důvodu, že tato státní organizace vznikla sloučením svých předchůdců, tedy Vojenské zpravodajské služby, což byla tehdejší rozvědka, tedy vnější ZS operující především na území jiných států a Vojenského obranného zpravodajství, což byla tehdejší kontrarozvědná služba klíčová pro zajišťování informační bezpečnosti a ochrany české armády například před cizím zpravodajským službami. Více jsou činnost a historické souvislosti VZ konkretizovány v následujících kapitolách.

⁴⁸ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 5 odst. 1.

⁴⁹ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 5 odst. 2.

Z výše uvedeného odstavce tak vyplývá i další teoretické dělení zpravodajských služeb na civilní a vojenské ZS.

2.2.2. Civilní a vojenské zpravodajské služby

Druhé v praxi nejpoužívanější dělení zpravodajských služeb je na ZS civilní a vojenské. Do okruhu působnosti vojenských zpravodajských služeb spadají obecně bezesporu militární záležitosti, tedy obrana státu, zajišťování informovanosti ozbrojených sil daného státu a sledování cizích ozbrojených sil cizích států či cizích organizací. Do okruhu působnosti civilních zpravodajských služeb pak spadá vše ostatní, co se zpravodajství týče, co zároveň zpravidla nespadá do působnosti vojenských ZS.

K tomuto rozdělování na civilní a vojenské a na kontrarozvědné a rozvědné je nicméně nutné podotknout, že přestože díky tomuto rozdělování je patrná větší přehlednost mezi službami, není přesto někdy mezi těmito ZS zřetelná hranice. Ve skutečnosti vzhledem ke stále častějším hybridním bezpečnostním hrozbám, kdy jsou útoky na bezpečnostní zájmy demokratických právních států stále sofistikovanější a také vzhledem ke přesouvání kriminality do kyberprostoru se ve finále často stává, že některé informace či záležitosti týkající se spíše militární sféry řeší i civilní ZS a naopak. Stejně může BIS odkrývat vnitřní organizaci zločinecké skupiny i na území více států, pokud má taková organizace napojení z České republiky i na území jiných států. Toto překrývání kompetencí a úkolového obsahu u kontrarozvědek a rozvědek a stejně tak u civilních služeb a vojenských služeb je typické zejména pro větší státy.⁵⁰ Nicméně v některých vzácných případech překrývání pravomocí platí i pro poměrně malé, ale za to velice efektivně fungující zpravodajské služby menších států. Jedním takovým vzácným příkladem by se měla zmínit nevelká, ale do počtu příslušníků, ale světově známá zpravodajská služba státu Izrael, Mosad.⁵¹

Nad rámec toho, co již bylo řečeno, je na místě uvést, že u mnoha států Evropské unie se počet funkčních a oficiálně známých ZS liší. Některé státy mají k dispozici jednu, dvě nebo i čtyři a více vlastních ZS s různými názvy, které jsou buď součástí některého z vládních resortů nebo působí naprosto nezávisle s vlastním rozpočtem. Z názvu některých ZS cizích států a při zkoumání jejich působnosti je často nejasné, zda se jedná spíše o kontrarozvědnu či rozvědnu

⁵⁰ NĚMEC Jan, ŠTĚRBA Václav. *Struktura tajných služeb a jejich parlamentní kontrola ve vybraných zemích. Parlament ČR, Kancelář PSP, parlamentní institut, studie č. 3.057, prosinec 2006 [online]. [cit. 2021-05-24]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1&t=36>*

⁵¹ KESSEBOHM INA, DROR Duki, SHPIRO Sholmo, GREUNER Jens a spol. *The History of Mossad. The Fight for Survival*. ZDF 2020, Gebrüder Beetz Filmproduktion. [online]. [cit. 2021-05-26]. Dostupné v českém překladu z: https://www.youtube.com/watch?v=qaCFw_wcs7Q.

zpravodajskou službu. V mnoha případech některé ZS dělají kontrarozvědnou i rozvědnou činnost zároveň.

Co se přímo České republiky týče Vojenskému zpravodajství byly v posledních letech přiznány značné pravomoci při zajišťování bezpečnostních zájmů ČR v oblasti kyberprostoru. O působnosti VZ v kyberprostoru a její činnosti v této oblasti budu více psát v kapitole čtvrté.

2.2.3. Centrální a resortní zpravodajské služby

Třetím a méně známým dělením zpravodajských služeb je dělení na centrální a resortní ZS. Ústřední zpravodajské služby zabezpečují zpravodajskou činnost celkově na území buď všech pro daný stát relevantních částí světa, kde má ten který stát bezpečnostní zájmy, jedná-li se o rozvědnou ZS, a plní úkoly na strategické nejvyšší úrovni. Jako příklad vnější ústřední zahraniční ZS je možné zmínit k datu 20. 12. 2021 zmínit americkou CIA nebo ruskou SVR. Jako příklad vnitřní ústřední zahraniční ZS můžeme zmínit v zahraničí americkou FBI nebo ruskou FSB.

Vedle toho ještě existují služby resortní, jež zajišťují zpravodajskou podporu pro určité ministerstvo nebo pro určitou oblast či problematiku. Resortní služby jsou doménou především jednotlivých federálních ministerstev americké administrativy.

I v tomto rozdělení jsou nicméně nejasné hranice. Například v případě České republiky by dle mého názoru všechny její ZS byly spíše ústřední neboli centrální, protože vykonávají své úkoly a činnost na území buď celého státu v případě kontrarozvědných ZS nebo v případě rozvědných mohou teoreticky vykonávat činnost a svěřené úkoly podobně jako CIA rovněž po celém světě, kde na tom má zájem Česká republika.⁵² I když nutno zmínit, že české rozvědné ZS na takový rozsah své činnosti nemají tak velké prostředky a kapacity jako jiné zahraniční ZS různých světových velmocí. Na druhou stranu by ale někdo mohl oprávněně argumentovat, že ÚZSI a VZ spadají pod ministerstva, konkrétně v případě ÚZSI Ministerstvo vnitra ČR a v případě VZ Ministerstvo obrany ČR, a v tomto kontextu by se tak spíše podobali resortním ZS. Dle mého názoru tomu tak ale není, jelikož v rámci své svěřené působnosti působí „neomezeně“ teoreticky buď po území celého tuzemského státu nebo teoreticky v rámci celého světa, má-li na tom Česká republika zájem a kapacity. Nutno nicméně dodat, že momentálně české ZS

⁵² Zpravodajské služby a jejich práce s informacemi. In Verfassungsschutz.de [online]. [cit. 2021-05-22].

Dostupné z:

https://wikisofia.cz/wiki/Zpravodajsk%C3%A9_slu%C5%BEby_a_jejich_pr%C3%A1ce_s_informacemi#cite_ref-2

nepůsobí po celém světě, ale jen v z hlediska bezpečnosti nejstrategičtějších teritoriích, odkud mohou přicházet například hrozby terorismu či určité hybridní hrozby atp.

2.3. Dělení činnosti vojenských zpravodajských služeb

Vojenské zpravodajské služby jsou svým posláním a charakterem činnosti rozdílné od činnosti a poslání civilních zpravodajských služeb. Jejich aktivita je nezastupitelná zejména při zajišťování informovanosti zákonných adresátů v případě hrozícího či nastalého bezprostředního vojenského konfliktu na mezinárodní úrovni. Z těchto důvodů jim je vlastní v některých záležitostech mírně rozdílná terminologie.

Vnější vojenské zpravodajství lze v teoretické rovině označit jako tzv. ofensivní zpravodajství a jeho činnost tedy jako tzv. ofensivní činnost. Primárním úkolem vojenských rozvědek je zajišťovat zpravodajské informace o cizích, a případných nepřátelských, ozbrojených silách a jiných ozbrojených bezpečnostních složek, o plánech a komunikaci čelních představitelů státu zodpovědných za tyto ozbrojené složky, o jejich ambicích, struktuře, počtu lidských zdrojů, rozpočtu, rozmístění, vybavení, případných zajatců či uprchlíků, o kritické infrastruktuře cizích států atp.

Lze se domnívat, že jedna z nejefektivnějších metod získávání těchto klíčových zpravodajských informací je infiltrace zkušených a kvalifikovaně vycvičených příslušníků vojenské ofensivní zpravodajské služby do struktur bezpečnostního systému cizího a potenciálně nepřátelského státu či relevantní cizí a potenciálně nepřátelské organizace. Pokud by se teoreticky stalo, že by se podařilo těmto příslušníkům vybudovat důvěru řídicích subjektů či orgánů cíleného bezpečnostního systému a vybudovat tak případnou komunikační síť s domácími zpravodajskými službami, mohla by být veškerá činnost bezpečnostních struktur cizího či potenciálně nebezpečného státu či organizace do značné míry paralyzována nebo do značné míry předvídatelná.

V případě vnitřních vojenských zpravodajských služeb pak lze jejich činnost označit jako obranné zpravodajství. Obranné zpravodajství naopak zajišťuje bezpečnost ozbrojených silách, kritické infrastruktury, čelních představitelů státu a jiných pro státní bezpečnost klíčových orgánech a objektů zejména před příslušníky cizích zpravodajských služeb. Jak jsem nastínil o odstavce výše, obrana před příslušníky cizích zpravodajských služeb je velice důležitá pro bezpečnostní zájmy státu a teoreticky může být klíčová pro celkový výsledek případných vojenských operací či dokonce celé případné války.

V rámci vojenských zpravodajských služeb lze dále dělit jejich činnost na strategickou, tedy řídicího, plánovacího či koncepčního charakteru a taktickou, tedy například konkrétní sledování pohybu nepřátelských jednotek, jejich současné disponibilní počty, momentální operativní úkoly, momentální výbavu a tak podobně.

V případě konkrétně České republiky spadá do působnosti Vojenského zpravodajství i zajišťování obrany státu v kybernetickém prostoru.⁵³ O této problematice budu pojednávat v kapitole čtvrté této práce.

⁵³ Vojenské zpravodajství se podílí na zajišťování obrany státu v kyberprostoru. In vzcr.cz [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/kyberneticka-obrana-46>

3. Vývoj zpravodajských služeb České republiky

Zákon o ZS z roku 1994 počítá k datu 20. 12. 2021 s Bezpečnostní informační službou, Úřadem pro zahraniční styky a informace a Vojenským zpravodajstvím jako s jedinými třemi českými zpravodajskými službami. Působnost, kontrola, specifická činnost a ostatní záležitosti jsou v případě BIS a VZ upraveny kromě primárního zákona o ZS ještě v samostatných zákonech, a to v zákonu o BIS, a zákonu o VZ. Oba jsou ve vztahu speciality k primárnímu a historicky prvnímu přijatému zákonu o ZS.⁵⁴ Česká rozvědka, ÚZSI, je tak jediná ZS bez vlastního samostatného zákona. Souvisí to ale s jejím okruhem působnosti. Její operace a činnost by měla směřovat primárně do zahraničí nebo by se zde měla odehrávat většina jejích operací. V tomto ohledu se česká rozvědka, respektive její příslušníci při výkonu svých úkolů v zahraničí, musí samozřejmě podřizovat a přizpůsobovat zahraničním, tedy cizím právním řádům států, na jejichž území zrovna čeští rozvědčící operují. I přesto však nelze vyloučit, že některé jejich operace budou z části probíhat i na území České republiky. V těchto situacích se pak řídí zákonem o ZS.

Pro úplnost je nutné zmínit i ZSPPBS, v kterém jsou v oblasti českého zpravodajství upraveny záležitosti související především se služebním poměrem příslušníků BIS a ÚZSI. Služební poměr příslušníků VZ se řídí zákonem č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.⁵⁵

V historii samostatné České republiky ale nebyly počet a působnost ZS ČR vždy takové jaké platí v současnosti k 20. 12. 2021.

V následujících podkapitolách této kapitoly se budu stručně věnovat vývojem zpravodajských služeb na území samostatné České republiky.

3.1. Historické souvislosti vytváření zpravodajských služeb České republiky

*„V Americe pan Voska velmi dovedně zorganizoval účinnou antišpionáž a získal tím sobě i nám politickou prestiž.“*⁵⁶ Takto ohodnotil první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk přínos Emanuela Vosky a jeho zpravodajské práce pro tehdejší odbojové hnutí.

Zpravodajství a všechny související činnosti – špionáž, zrada, infiltrace, sabotáže, donašečství i dezinformace hrály významnou úlohu již při formování První republiky, a v širším kontextu

⁵⁴ KOVAŘÍKOVÁ Zdeňka. *Zpravodajské služby a úniky tajných informací*. In ceska-justice.cz, článek z roku 2020 [online]. [cit. 2021-05-29]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/blog/zpravodajske-sluzby-uniky-utajovanych-informaci/>

⁵⁵ Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání. Relevantní jsou všechny části tohoto zákona.

⁵⁶ MASARYK, T. G., první československý prezident. *Světová revoluce*. Praha: 1930. s. 96.

by se dalo říci v podstatě v průběhu velké většiny českých dějin.⁵⁷ Přestože se v této podkapitole nebudu věnovat do podrobností historií československých zpravodajských služeb a jejím vývojem na území českých zemí před rokem 1989, je vhodné tyto souvislosti alespoň stručně připomenout, protože i dlouhé a komplikované formování současných zpravodajských služeb má své kořeny, na jejichž základě byly všechny tři současné ZS České republiky vybudovány.

Vytváření ZS ČR po roce 1989 bylo vedeno principem diskontinuity. Prvních pět let doby po Sametové revoluci a rozdělení ČSFR plně právní nejistoty bylo typické poněkud divokým a velice rychlým přijímáním velkého množství právních předpisů v podstatě ve všech právních odvětvích a institutech. Účinnost velké části těchto právních předpisů se nicméně nedožila dlouhé doby a řada nově přijatých institutů často po několika málo letech zanikala, aby je nahradily efektivnější instituce, organizace či orgány státní správy. Výjimkou v tomto ohledu nebyla ani oblast zpravodajských služeb. Téměř každé zrušení a přijetí nového právního předpisu upravující ZS znamenala v podstatě zánik určité ZS, jejichž existence často netrvala ani celý rok, a vytvoření nové ZS s mírně odlišným názvem. Toto období trvalo až do roku 1994. Přestože se po obsahové stránce tyto nově vzniklé ZS příliš nelišily od předchozích ZS zejména co se svěřených pravomocí týče.

Toto období přijímání nových právních předpisů rušící a ustanovující nové právní instituty nicméně skončilo v oblasti ZS v roce 1994, v kterémžto roce již byly ustanoveny dodnes fungující dvě klíčové ZS od té doby existující se stále stejnými názvy. Tím se má na mysli BIS a ÚZSI.⁵⁸ V rámci přijaté legislativy v roce 1994 tak byly alespoň dostatečně určitě vymezeny a rozděleny pravomoci civilní vnitřní ZS, tedy pravomoci Bezpečnostní informační služby, civilní vnější ZS, tedy pravomoci Úřadu pro zahraniční styky a informace a tehdejších dvou vojenských ZS ČR. Se současnou vojenskou zpravodajskou službou byla situace složitější, protože současná VZ vznikla sloučením dvou předchozích vojenských zpravodajských služeb, Vojenského obranného zpravodajství a Vojenské kontrarozvědky, které si ještě pět let po změně poměrech nechaly svůj původní název z doby před rokem 1989 a jejichž organizační struktura se musela sloučit do v současné době fungujícího Vojenského zpravodajství. Proces slučování byl završen až v roce 2005 přijetím zákona č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství (dále jen „zákon o VZ“).

⁵⁷ MICHÁLEK, L., POKORNÝ, L., STIERANKA, J., MARKO, M. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2. s. 186.

⁵⁸ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 3 písm. c).

ZS fungující na území nynější České republiky a Slovenské republiky před 17. listopadem 1989 se značně lišily od těch, které byly ustanoveny po 1989, a v zásadě na ně měly navazovat, pokud možno, co nejméně. Také z tohoto důvodu by bylo dle mého názoru nadbytečné se v této práci věnovat ZS fungujícím na území ČR před rokem 1989 ve větší míře. Na některých místech v této práci bude na místě jisté srovnání, ale tato práce se bude zabývat především současnými zpravodajskými službami.

3.2. Zpravodajské služby České a Slovenské Federativní Republiky

Vývoj vnitřní civilní ZS České republiky, tedy kontrarozvědky České republiky, byl jako snad u všech státních institucí, včetně ostatních ZS České republiky, v 90. letech značně komplikovaný z několika důvodů. Mezi nejvýznamnější důvody lze zmínit nedostatek kvalifikovaných a důvěryhodných lidských zdrojů a žádná nebo teprve vyvíjející se právní úprava v této oblasti. Jako relevantní důvod lze také uvést již v úvodu zmiňovaný strach a obavy společnosti ze ZS a obecně z ozbrojených složek zajišťující bezpečnost ČR v jakékoliv podobě. A také byl dle mého názoru vývoj ZS ČR komplikovaný díky neustále se měnící politice politické reprezentace České republiky.

Prvním krůčkem směřujícím k naplnění požadavku na vytvoření ZS alespoň se podobající ZS ve standardních demokratických právních státech představovalo zřízení Úřadu pro ochranu ústavy a demokracie (dále jen „ÚOÚD“) jako součást Federálního ministerstva vnitra v únoru 1990.⁵⁹ Tato organizace byla zřízena poměrně nestandardním způsobem. A sice na tehdejší poměry čerstvě po tranzici a při mohutné transformaci státní správy poměrně obvyklým *rozkazem* tehdejšího Ministerstva vnitra ČSSR č. 16 z data 31. ledna 1990 s účinností od 15. února 1990. Ve velké míře se tehdejší političtí představitelé při vymezování okruhu působnosti a pravomocí této ZS nechali inspirovat německým modelem vnitřního zpravodajství, jehož klíčová kontrarozvědka nese v překladu téměř shodný název (*Spolkový úřad pro ochranu ústavy*), pomineme-li, že ČSFR tehdy neměla spolky, v překladu německy *Bundesamt für Verfassungsschutz*, známá zkráceně jako BfV.⁶⁰ Existence ÚOÚD nakonec trvala pouze rok, stejně jako existence jejího nástupce, Federální informační služby (dále jen „FIS“) a nakonec stejně jako nástupci FIS, Federální bezpečnostní informační službě (dále jen „FBIS“) kvůli nečekanému rozdělení ČSFR na dva samostatné unitární státy.

⁵⁹ MICHÁLEK, L., POKORNÝ, L., STIERANKA, J., MARKO, M. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2. s. 187.

⁶⁰ Oficiální stránky Spolkového úřadu pro ochranu ústavy, německy *Bundesamt für Verfassungsschutz*, zkráceně BfV. In *Verfassungsschutz.de* [online]. [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://www.verfassungsschutz.de/>

FIS, která převzala úkoly ÚOÚD, byla zřízena rovněž rozkazem tehdejšího Federálního ministerstva vnitra, které vedl v té době Ing. Ján Langoš. Samostatný zákon upravující problematiku vnitřní ZS České republiky se tehdy ještě připravoval a nebyl dokončený, v této souvislosti tedy je dobré říct, že ani ÚOÚD ani FIS neměly tehdy dostatečnou oporu v zákoně a existovaly pouze jako součást Federálního ministerstva vnitra. Tento zákon byl přijat až dne 29. 5. 1991 s účinností 1. 7. 1991. V atmosféře nebo duchu doby po Sametové revoluci po celou dobu přijímání nových právních předpisů či jejich změnách byla stále patrná ambice, aby se nově vzniklé ZS těm minulým ZS působícím před Sametovou revolucím podobali co nejméně. Je tak na místě například vyzdvihnout, že FIS i ÚOÚD působily „pod“ Federálním ministerstvem vnitra, a nikoliv jako samostatné státní orgány s vlastním rozpočtem.

Dnes již zrušený zákon č. 244/1991 Sb., o Federální bezpečnostní informační službě a o používání zpravodajských prostředků, o kterém je řeč, již přiznal určité výkonné pravomoci tímto zákonem zřízené FBIS, uzákonil její vlastní působnost a zároveň dle této nové úpravy již FBIS nebyla součástí resortu vnitra, ani mu nebyla podřízena. Poprvé byly také zákonem ošetřeny zpravodajské prostředky a některé další pojmy eminentní pro problematiku zpravodajství jako například „osoby jednající ve prospěch ZS“.⁶¹ V důsledku rozdělení Československé federativní republiky na samostatnou Českou republiku a na samostatnou Slovenskou republiku, musela být FBIS logicky zrušena, stalo se tak ještě v roce 1992 přímo dnes stále ještě účinným zákonem č. 543/1992 Sb., o zrušení FBIS.⁶² Zákon kromě zrušení upravoval rozdělení tehdejšího majetku, majetkových práv a závazků FBIS mezi dva samostatné státy v poměru 2:1, služební poměry příslušníků a ostatní pracovní vztahy byly ukončeny k 31. prosinci 1992. Konečně pak zákonná úprava řádně ošetřila i rozdělení informací v evidencích mezi příslušné orgány v obou státech, předání spisové agendy a také vypořádání služebních a pracovněprávních vztahů tak, aby byly respektovány bezpečnostní a jiné zájmy České republiky a Slovenské republiky.

3.2.1. Vývoj vnitřního zpravodajství

Ještě před přijetím zákona o zrušení FBIS vstoupil v platnost zákon č. 527/1992 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky, který ovšem měl nejdříve omezenou účinnost na jeden rok.⁶³ Tato účinnost nicméně musela být prodloužena, protože pozměňující zákon byl

⁶¹ Zákon č. 244/1991 Sb., o Federální bezpečnostní informační službě a o používání zpravodajských prostředků, § 14 ve spojení s § 21.

⁶² Zákon č. 543/1992 Sb., o zrušení Federální bezpečnostní informační službě. § 1.

⁶³ Zákon č. 527/1992 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky. § 161 in fine.

přijat až o dva roky později.⁶⁴ Novela zákona poprvé definovala Bezpečnostní informační službu ČR (dále jen „BIS ČR“) jako státní orgán, jako ozbrojenou bezpečnostní službu a jako rozpočtovou organizaci s vlastní kapitolou státního rozpočtu. Zároveň dle tehdejší právní úpravy, konkrétně dle § 5 zákona o BIS ČR, mohla BIS ČR navrhnout vládě opatření vedoucí k zajišťování bezpečnosti. Prostředky BIS ČR bylo možné dle § 1 odst. 5 zákona o BIS ČR omezit práva a svobody občanů jen v rozsahu a způsobem stanoveným tímto zákonem.

BIS ČR měla jako státní orgán povinnost za informační podpory a spolupráce jiných státních orgánů⁶⁵ plnit úkoly v oblasti bezpečnosti státu a jeho ústavního zřízení v rozsahu vymezeném zákonem nebo pokud tak stanovila vláda ČR či mezinárodní smlouva, jíž byla České republika vázána. Do působnosti tohoto státního orgánu tak patřilo zejména dle § 4 zákona o BIS ČR⁶⁶ získávat, soustřeďovat a vyhodnocovat informace o

- a) o činnosti cizích ZS a proti bezpečnosti státu,
- b) týkající se organizovaného terorismu,
- c) důležité pro ochranu ústavního zřízení
- d) nebo informace důležité pro ochranu významných ekonomických zájmů státu.

Co se kontroly BIS ČR týče, vykonávala ji především tehdejší Česká národní rada (dále jen „ČNR“).⁶⁷ Mezi projevy kontroly BIS ČR lze uvést například:

- a) jmenování a odvolávání ředitele BIS ČR předsednictvem ČNR po předchozím projednání ve výboru ČNR příslušném ve věcech bezpečnosti,
- b) povinnosti ředitele BIS ČR, předkládat kontrolnímu orgánu ČNR množství dokumentace a činnosti ohledně BIS ČR,
- c) zřízení zvláštního kontrolního orgánu složeného ze sedmi členů, jimiž mohli být pouze poslanci tehdejší ČNR nebo
- d) předchozí písemné povolení vydané tehdejším prokurátorem (a později po novelizaci vrchním soudem) k použití zpravodajské techniky⁶⁸.

Příslušníci plnící služební úkoly se prokazovali stejně jako nyní služebním průkazem a ústním prohlášením: „Bezpečnostní informační služba“. Rovněž byli oprávněni nosit střelnou zbraň a

⁶⁴ Zákon č. 316/1993 Sb., novela zákona ČNR o Bezpečnostní informační službě České republiky. Čl. I. a II.

⁶⁵ Zákon č. 527/1992 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky. § 29 odst. 2.

⁶⁶ Zákon č. 527/1992 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky. § 4.

⁶⁷ Zákon č. 527/1992 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky. § 8 a násl.

⁶⁸ Zákon č. 316/1993 Sb., novela zákona ČNR o Bezpečnostní informační službě České republiky. Čl. I. a II.

použít ji v mezích stanovených zákonem, při krajní nouzi, nutné obraně či při odvrácení nebezpečného hrozícího nebo trvajících útoku na chráněný objekt nebo na uzavřený střežený prostor, který nebylo možno odvrátit jinak. V podstatě se extenze této pravomoci použít střelnou zbraň příliš neliší od mezí oprávnění běžného občana ČR použít střelnou zbraň při okolnostech vylučujících protiprávnost.

Príslušníci současné Bezpečnostní informační služby (dále jen „BIS“) již nyní nepodléhají pravomoci vojenských soudů jako tomu bylo u příslušníků BIS ČR, protože vojenské soudy byly zrušeny k datu 31. prosince 1993. Stejně tak s účinností k 1. lednu 1994 nahradilo státní zastupitelství tehdy fungující prokuraturu.⁶⁹ To nicméně neznamená, že by se vojenská justice vytratila nebo že by se na tuto problematiku někteří státní zástupci neměli možnost specializovat. Trestné činy vojáků podle hlavy XII. a vybrané trestné činy příslušníků bezpečnostních sborů podle § 114 odst. 4 písm. c) TZ tak dnes rozhodují obecné soudy.⁷⁰

BIS ČR nahradila současná BIS v roce 1994, v kterémžto roce byl přijat zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě (dále jen „zákon o BIS“) a zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky (dále jen „zákon o ZS“), které jsou platné a účinné do dnes. Zákon o ZS byl v době svého vzniku označován jako tzv. „střežový zákon“, jelikož původně měl zastřešovat úpravu a základní terminologii pro všechny tři české ZS.⁷¹ Před jeho účinností měly jakýsi právní základ jen kontrarozvědky, tenkrát tedy jen BIS ČR a Vojenské obranné zpravodajství (dále jen „VOZ“). ÚZSI a Vojenská zpravodajská služba (dále jen „VZS“) neměly před nabytím účinnosti zákona o ZS vůbec oporu v právním řádu ČR.

Za 26 let své existence byly právní předpisy o ZS a BIS mnohokrát novelizovány. Tyto novelizace se týkaly v některých případech drobných změn souvisejících zpravidla i s jinými bezpečnostními sbory v oblasti terminologie v oblasti spisů, archivnictví nebo například změn v pracovněprávních vztazích či v oblasti služebního poměru. Některé podstatnější novely se nicméně týkaly právě kontroly činnosti zpravodajských služeb a některých zpravodajských prostředků. Těmto institutům se budu podrobněji zabývat v kapitole páté a čtvrté.

Na první pohled by se mohlo zdát, že názvy institucí Bezpečnostní informační služba České republiky a Bezpečnostní informační služba jsou zaměnitelné a znamenají totéž. V praxi se tak

⁶⁹ Vojenská justice. In vojenskerozhledy.cz [online]. [cit. 2021-06-29]. Dostupné z:

<https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/strategicke-rizeni/vojenska-justice-v-cr>

⁷⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. § 114 odst. 4 písm. c).

⁷¹ Komentář k zákonům o ZS ČR, zákonu o BIS a zákonu o VZ. In epravo.cz [online]. [cit. 2021-05-11]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/aktualne/zakon-o-zpravodajskych-sluzbach-ceske-republiky-zakon-o-bezpecnostni-informacni-sluzbe-zakon-o-vojenskem-zpravodajstvi-komentar-107887.html>

často zaměňují a jsou chápány jako synonyma. Nicméně skutečnost je taková, že BIS ČR je po právní stránce předchůdcem BIS a obě instituce tak zaměnitelné nejsou, přestože v mnoha ohledech měly velice podobné postavení a pravomoci jako státní orgány, stejně jako měli velice podobné postavení jejich příslušníci. Podle zákona o BIS na BIS také přešly veškerá práva a povinnosti BIS ČR.⁷² Rovněž předchozí zaměstnanci zrušené BIS ČR se stávají k nabytí účinnosti zákona o BIS zaměstnanci BIS ve funkcích odpovídající jejich předchozímu zařazení.⁷³

Terminologie používaná v souvislosti s jejich činností byla rovněž velmi podobná ne-li totožná.

Pravomoci současné BIS, její postavení, služební poměr příslušníků a související záležitosti upravuje nyní již zmíněný zákon o BIS. Tento zákon byl k datu 20. 12. 2021 od své účinnosti 16x novelizován. Některé tyto novelizace se týkaly změn v terminologii například v oblasti archivnictví, trestního řízení vedeného proti příslušníkovi ZS, poskytování náhrady škody státem, v zastoupení Bezpečnostní informační službou, a služebního poměru. V podstatě všechny novelizace, kromě té poslední (zákon č. 205/2019 Sb., kterým se mění zákon o BIS, zákon o ZS a zákon o VZ)⁷⁴, se tak týkaly BIS samotné jen nepatrně a spíše novelizovaly odlišné instituty nebo orgány státní správy, kdy bylo nutné změnit, doplnit či upravit jednotně právní terminologii ve všech zákonech, byť nepatrně dotčených. Nicméně poslední novelizace z roku 2019 již důležitá je, neboť tato změna zákona cílila přímo na zpravodajské služby, a především pak na BIS.

Vojenské vnitřní zpravodajství zajišťovala do přijetí zákona o VZ Vojenské obranné zpravodajství. Tímto Vojenským obranným zpravodajství se nemá na mysli Obranné zpravodajství ČSSR, které vykonávalo svou činnost v letech zhruba od 1944 až zhruba do roku 1950.

Relevantním a recentním novelizacím zákona o BIS, zákona o VZ a zákona o ZS se podrobněji věnuji v dalších kapitolách této práce.

3.2.2. Vývoj vnějšího zpravodajství

Jak již bylo zmíněno, před přijetím zákona o ZS neměly ÚZSI, česká civilní rozvědka a VZS, česká vojenská rozvědka, oporu v právním řádu ČR. Teprve zákonem o ZS se blíže konkretizovala působnost, pravomoc a činnost těchto vnějšího zpravodajských služeb ČR. Je

⁷² Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 152 odst. 2.

⁷³ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 153.

⁷⁴ Zákon č. 205/2019 Sb., kterým se mění zákon o BIS, zákon o ZS a zákon o VZ.

zajímavé zmínit, že příslušníci ÚZSI původně neměli vůbec zákonné oprávnění držet a nosit u sebe služební střelnou zbraň. Toto oprávnění jim bylo přiznáno až novelizací zákona o ZS z roku 2005⁷⁵. Úprava tehdejší Vojenské zpravodajské služby byla v zákoně o ZS kusá a nedostatečná.

⁷⁵ Zákon č. 530/2005 Sb., kterým se mění zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 362/2003 Sb., o změně zákonů souvisejících s přijetím zákona o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Část. IV.

4. Působnost a pravomoci zpravodajských služeb České republiky

Na zajišťování bezpečnosti a chráněných zájmů se nezastupitelným způsobem podílejí, respektive by se měly dle zákona o ZS podílet, zpravodajské služby. Obecný mandát a postavení českých zpravodajských služeb lze dovodit z § 2 zákona o ZS: „Zpravodajské služby jsou státní orgány pro získávání, shromažďování a vyhodnocování informací (dále jen „zabezpečování informací“) důležitých pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky“. Pod legislativní zkratkou „zabezpečování informací“ lze tedy chápat jak získávání, tak shromažďování, tak vyhodnocování informací.

Posláním českých zpravodajských služeb je poskytovat Vládě ČR a příslušným bezpečnostním složkám kvalifikované informační služby v oblasti ochrany základů demokratického právního státu, v oblasti zajišťování vnitřní a vnější bezpečnosti a ochrany dalších strategických zájmů České republiky v ekonomické a zahraničněpolitické oblasti.⁷⁶

V této kapitole se budu zabývat působností a činností především českých zpravodajských služeb. Pokud se tedy v této kapitole bude hovořit o zpravodajských službách a jejich činnostech, jsou tím myšleny zpravodajské služby ČR a jejich činnosti. Dovolím si upozornit, že o mnoha souvislostech s touto kapitolou bylo již psáno v předchozích kapitolách a o některých souvislostech bude hovořeno v páté kapitole, kterou považuji za hlavní těžiště této práce.

Je na místě si na úvod této kapitoly položit otázku, kdy, v jakém rozsahu a přesněji jakému oprávněnému orgánu a v jakém případném pořadí by měli ZS poskytovat zpravodajské informace týkající se výše uvedených oblastí.

4.1. Působnost zpravodajských služeb České republiky

Obory či oblasti působnosti všech tří českých zpravodajských služeb jsou stanoveny v § 5 zákona o ZS.⁷⁷ Teoretický okruh působnosti všech tří českých ZS jsem již shrnul v kapitole druhé této práce. České zpravodajské služby totiž v podstatě poměrně výstižně kopírují teoretický model, v kterém má civilní vnitřní ZS svou vlastní zákonem svěřenou působnost a civilní vnější ZS svou vlastní zákonem svěřenou působnost. Vojenskou rozvědnou i kontrarozvědnou činnost pak koncentruje jediná vojenská zpravodajská služba, která však

⁷⁶ HAVRÁNEK Daniel. *Právní rámec spolupráce zpravodajských služeb a Policie České republiky*, XLVII Správní právo, číslo 3, 2014. In mvcr.cz [online]. [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/docDetail.aspx?docid=21840070&doctype=ART&>

⁷⁷ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 5.

v minulosti byla rovněž rozdělena na vnější a vnitřní samostatné ZS. Vojenské zpravodajství také zajišťuje bezpečnost státu v kybernetickém prostoru. O této oblasti působnosti, která VZ byla svěřena teprve nedávnu budu psát v podkapitole 4.3. této práce.

Lze říct, že díky tomuto vymezení působnosti, se mohou všechny tři ZS ČR věnovat naplno svým zákonem svěřeným úkolům, přičemž by si mohly teoreticky navzájem pomáhat při sdílení některých zpravodajských informací, koncepčních dokumentů či například know-how, kterážto spolupráce by mohla mít pro zajišťování legitimní sebeobrany ČR jako demokratického právního státu významný přínos.

Jelikož jsem již z důvodů blízké podobnosti obecné teoretické roviny přijímané na mezinárodní úrovni a právní úpravě ZS v ČR částečně přiblížil okruhy působnosti jednotlivých českých ZS v kapitole druhé a na některých jiných místech této práce, považuji za nadbytečné v této kapitole dále blíže rozepisovat dělbu působnosti zpravodajských služeb.

4.2. Činnost a pravomoc zpravodajských služeb České republiky

Předmětem činnosti zpravodajských služeb není rozhodovat o právech a povinnostech jiných subjektů a vydávat individuální právní akty, jako je tomu v případě ostatních státních orgánů, nýbrž zabezpečovat informace důležité pro bezpečnost státu, jak vyplývá již ze zmíněného § 2 Zákona o ZS. Konkrétně takové informace, které jsou podstatné pro ochranu ústavního zřízení a bezpečnost České republiky jako celku a jejich významných ekonomických zájmů.

Činnost českých ZS je asi nejvýstižněji a zároveň nejstručněji popsána již v oficiálních znacích českých ZS. Jako příklad lze uvést logo/znak české civilní kontrarozvědky, v němž je psáno „*Audi, vide, tace*“. Tedy v překladu z latiny „*pozoruj, poslouvej a mlč*“.⁷⁸

Jak vyplývá z komentářů k zákonu o ZS české ZS se považují za státní orgány *sui generis*, tedy státní orgány, respektive státní organizace svého druhu. Tato problematika postavení ZS ČR z hlediska jejich zařazení do bezpečnostního systému ČR a vymezení právní povahy ZS ČR je již přiblížena v kapitole druhé této práce.

Je na místě uvést, že české zpravodajské služby skutečně nedisponují téměř žádnými policejními pravomocemi a v porovnání s některými jinými státy jsou jejich pravomoci obecně velice omezené. Co se použití případných silových prostředků týče, dalo by se říct, že většina silových složek ozbrojených bezpečnostních sborů ČR má silnější postavení než ZS ČR. Postavení některých příslušníků českých ZS neoperujících „v terénu“ tak není nepodobné

⁷⁸ Bezpečnostní informační služba. In bis.cz. [online]. [cit. 2021-05-28]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/>

postavení státních úředníků. Odlišují se od jiných státních úředníků ale zejména tím, že při jejich činnosti, tedy zabezpečování a analýze utajovaných informací, používají určité specifické nástroje, které jsou nicméně povinni užívat jen v zákonem stanovených případech.⁷⁹ Příslušníci ZS ČR musí mít také rovněž bezpečnostní prověrku na příslušný stupeň utajení, buď na stupeň tajné či přísně tajné.⁸⁰ A to z toho důvodu, že případné vyzrazení neoprávněné osobě nebo zneužití takových informací může způsobit vážnou nebo mimořádně vážnou újmu zájmům České republiky.⁸¹ Tuto problematiku bezpečnostní způsobilosti příslušníků ZS ČR přibližují v kapitole páté, konkrétně v podkapitole 5.2.5.

Z výše uvedených skutečností lze dle mého soudu negativně definovat poslání ZS ČR tak, že jejich úkolem není vykonávat pořádkový dozor ani jinou činnost veřejné správy vyhrazenou jiným orgánům státní správy, není jejich úkolem přímo zamezovat protiprávním jednáním subjektů a už vůbec jejich úkolem není být aktivními orgány v trestním řízení jako je tomu například u Policie ČR.⁸² V trestních řízeních může ZS ČR nepřímo působit pouze tím způsobem, že příslušným útvarům Policie České republiky poskytne kvalifikované zpravodajské informace o osobách podezřelých z trestné činnosti. Tuto problematiku pravomoci ZS ČR v trestním řízení přesněji přibližují v kapitole páté, konkrétně v podkapitole 5.2.

4.2.1. Zpravodajský cyklus

Konkrétní postup, v kterém ZS provádí zabezpečování informací, je označován v obecně přijímané teorii jako tzv. „zpravodajský cyklus“, jelikož proces zabezpečování informací je rozdělen do jednotlivých fází, které na sebe v teoretické koncepci navazují a výsledný produkt, tedy výsledek celého procesu končí u toho subjektu, u kterého celý proces začal.⁸³ Proto se tomuto procesu zabezpečování informací říká „zpravodajský cyklus“. Jedno ze schémat zpravodajského cyklu lze nalézt v příloze této diplomové práce.⁸⁴ Je vhodné poznamenat, že

⁷⁹ Rozhovor, debata s bývalým ředitelem ÚZSI, ze dne 3. 3. 2015, 48. minuta [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=e-e_vyUQ23o

⁸⁰ Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů. § 107.

⁸¹ Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů. § 4 písm. a) a b).

⁸² HAVRÁNEK Daniel. *Právní rámec spolupráce zpravodajských služeb a Policie České republiky*, XLVII Správní právo, číslo 3, 2014. In mvcr.cz [online]. [cit. 2021-04-24]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/docDetail.aspx?docid=21840070&doctype=ART&>

⁸³ ZEMAN Petr. *Zpravodajský cyklus – klišé nebo nosný koncept?* 2010. Univerzita Obrany. In obranaastrategie.cz [online]. [cit. 2021-10-19]. Dostupné z: <https://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2010/1-2010/clanky/zpravodajsky-cyklus-klise-nebo-nosny-koncept.html> ISSN: 1802-7199. s. 45-50.

⁸⁴ Odborná zpravodajská nauka. In exanpro.cz, 2021 [online]. [cit. 2021-10-16]. Dostupné z: <https://www.exanpro.cz/zpravodajsky-proces-a-obsah>

existují i jiné podrobnější či méně podrobné teoretické modely schématu zpravodajského cyklu. V rámci některých kontrolních a analytických mechanismů mohou jisté zjednodušené cykly získávání informací fungovat i v rámci jednotlivých složek zpravodajské služby, např. uvnitř OSINT nebo HUMINT sekcí. Dále je nutné poznamenat, že v celém zpravodajském cyklu by ideálně měla vždy fungovat u jednotlivých fází zpětná vazba, díky čemuž je celý cyklus spolehlivější a může jako spirála fungovat a samostatně se nepřetržitě aktualizovat a sebe-reflektovat. Zjednodušené schéma, které jsem vybral a umístil do příloh této práce, považuji ale pro účely této práce za dostatečně vysvětlující.

Fáze zpravodajského cyklu by se daly nazvat různě a opět lze v některých modelech některé fáze sloučit či rozdělit do více fází. Považuji za vhodné pro přehlednost některé nejpodstatnější fáze určitým způsobem pojmenovat:

- 1) primární plánování a řízení
- 2) identifikace informačních potřeb
- 3) úkolování a sběr a shromažďování dat
- 4) zpracovávání dat a vytěžování neboli selekce podstatných informací
- 5) analýza a vyhodnocování informací, tvorba kvalifikovaných informací
- 6) tvorba a produkce výstupních zpravodajských informací
- 7) začlenění, integrace a případné předání zákonným adresátům

Celý proces zpravodajského cyklu začíná na základě plánování a vyššího řízení nadřízených orgánů zpravodajských služeb. Některé nadřízené orgány či adresáti zpravodajských služeb jako například předseda vlády, příslušní ministři nebo prezident České republiky mohou zpravodajským službám přímo zadat určitý úkol. Na základě plánování, které může být dlouhodobé či krátkodobé, nebo na základě přímo zadaných úkolů pak zpravodajské služby mohou identifikovat konkrétní informační potřeby. Tyto potřeby vyplývají ze zadaného úkolu, zmíněného plánování nebo ze samotného účelu existence zpravodajských služeb, které mají v případě České republiky zákonem svěřenou působnost. Po identifikaci informačních potřeb zabezpečí české ZS pomocí svěřených pravomocí a způsobilých prostředků získání, co největšího množství alespoň souvisejících dat týkající se informačních potřeb.

Pro získání určitých dat je v některých případech nutné použít specifické zpravodajské prostředky a zahájit důkladně naplánované operace k získání těchto dat. Potřebná data přitom mohou být volně přístupná na internetu, mohou být zašifrovaná, utajovaná, uložená či neuložená na určitém nosiči, písemného či nepísemného charakteru. V závislosti na tom, o jaký typ dat se

jedná, ZS vyberou zpravidla ten nejefektivnější způsob získání dat, který ovšem může být vysoce finančně náročný, zároveň by se při vybírání tohoto způsobu měly zpravodajské služby pohybovat v zákonných mezích. Nejefektivnější způsob získávání potřebných dat či informací totiž často nemusí umožňovat právní řád demokratického právního státu.

Nejčastěji tak v této fázi zpravodajského cyklu při získávání potřebných informací a dat dochází k zasahování do základních práv a svobod občanů. Se zasahováním do základních práv a svobod občanů přímo počítá zákon o BIS ve svém § 8 a § 9. Použití zpravodajské techniky nebo některého jiného zpravodajského prostředku nesmí překročit rozsah povolení předsedy senátu příslušného vrchního soudu a nesmí zasahovat do práv a svobod občanů nad nezbytně nutnou míru.⁸⁵ Tato oblast týkající se zpravodajských prostředků je více přiblížena v kapitole čtvrté, konkrétně v podkapitole 4.2. této práce.

Získaná data se zpracovávají během celého zpravodajského cyklu na smysluplné informace, které jsou zařazeny v určitém kontextu, aby měly vůbec význam a smysl. Zpracování dat mohou činit všechny články během zpravodajského cyklu, i ty podřízené. Masa získaných informací se pak dále vytěžuje a pracuje se dále jen s potřebnými, relevantními tzv. „*kvalifikovanými informacemi*“. Tyto pro zpravodajskou činnost a zadaný úkol relevantní informace se dále vyhodnocují a analyzují, čímž vznikají při této práci již zmiňované tzv. „*zpravodajské informace*“. Po analýze a vyhodnocení je zpravodajský cyklus završen začleněním zpravodajských informací do celkové mozaiky, kdy vedení zpravodajských služeb, které má nejčastěji jediný přístup ke všem získaným zpravodajským informacím, získané informace integruje a následně případně předá oprávněným zákonným adresátům.

Těmito oprávněnými subjekty jsou především vláda ČR a prezident ČR a případně další kontrolní orgány zpravodajských služeb, kterými se tato práce podrobně zabývá ve své páté kapitole. Adresáty mohou být i některé jiné bezpečnostní složky ve státě, s kterými mohou zpravodajské služby spolupracovat, a adresáty také mohou být spojenecké zpravodajské služby členských států NATO.

Jednotlivé činnosti v rámci zpravodajského cyklu mají jasné zákonné vymezení, kdy by se ke konkrétním informacím měla skutečně dostat jen oprávněná fyzická osoba, a to v rámci celého zpravodajského cyklu. Tato skutečnost dále podporuje kvalifikovaný, determinovaný a

⁸⁵ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 8 a 9.

bezpečnostní charakter celého zpravodajského cyklu všech českých zpravodajských služeb bez ohledu na to, zda jde o rozvědku, kontrarozvědku, civilní či vojenskou ZS.

4.2.2. Zpravodajské prostředky

K tomu, aby činnosti ZS ČR byly v moderním světě vyspělých technologií a zvyšujících se globálních hrozeb efektivní, musí ZS ČR disponovat k tomu způsobilými zpravodajskými prostředky. Do této množiny lze řadit z hlediska právní úpravy a obecně vžitě teorie zejména:⁸⁶

- a) zpravodajskou techniku,
- b) sledování osob a věcí,
- c) krycí doklady a krycí prostředky.

Všechny české ZS jsou povinny zabezpečit ochranu zpravodajských prostředků před vyzrazením, zneužitím, poškozením, zničením, ztrátou a odcizením.⁸⁷ Tuto povinnost ukládá BIS a VZ výslovně příslušný zákon.

Považuji za vhodné na úvod této podkapitoly uvést, že právě při používáním zpravodajských prostředků dochází k zásahům do základních práv a svobod občanů a jiných fyzických osob. Kontrolování zpravodajských služeb je tu zejména kvůli tomu, aby se toto zasahování do základních práv a svobod tzv. nevymklo nad přiměřenou míru zákonem vymezenou. O kontrole zpravodajských služeb pojednává tato práce v kapitole páté.

4.2.1.1. Zpravodajská technika

Zpravodajskou techniku blíže definuje například zákon o BIS a zákon o VZ. Podle § 8 zákona o BIS se zpravodajskou technikou rozumí technické prostředky a zařízení, zejména elektronické, fototechnické, chemické, fyzikálně-chemické, radiotechnické, optické, mechanické anebo jejich soubory, používané utajovaným způsobem, pokud je při něm zasahováno do základních práv a svobod občanů při

„a) vyhledávání, otevírání, zkoumání nebo vyhodnocování dopravovaných zásilek,

b) odposlouchávání, popřípadě zaznamenávání telekomunikačního, radiokomunikačního a jiného obdobného provozu, popřípadě zjišťování údajů o tomto provozu,

⁸⁶ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 7.

Srov. Zpravodajské prostředky vymezeny Bezpečnostní informační službou. [online]. [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/zpravodajske-prostredky/zpravodajske-prostredky-e239a6f4.html>

⁸⁷ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 7 odst. 2.

c) pořizování obrazových, zvukových nebo jiných záznamů,

d) vyhledávání použití technických prostředků, které by mohly znemožnit nebo znesnadnit plnění úkolů v rámci Bezpečnostní informační služby,

e) identifikaci osob nebo předmětů, popřípadě při zjišťování jejich pohybu za použití zabezpečovací a nástrahové techniky.⁸⁸

Pokud použitím zpravodajské techniky není zasahováno do základních práv a svobod občanů, není jím však dle zákona o BIS „zachycování, poslech, monitorování a vyhodnocování informací, které jsou šířeny způsobem, jenž k nim umožňuje přístup předem neurčeného okruhu osob, pořizování běžných obrazových nebo zvukových záznamů, používání zabezpečovací a nástrahové techniky či monitorování telekomunikačního, radiokomunikačního nebo jiného obdobného provozu bez odposlechu jeho obsahu, popřípadě zjišťování údajů o tomto provozu.“⁸⁹

Lze usuzovat, že definice zpravodajské techniky v zákoně o BIS je použitelná i pro ostatní ZS ČR.

K tomu, aby ZS mohla použít zpravodajskou techniku, musí daná ZS vrchnímu soudu zaslat písemnou žádost, v které musí být uvedeny důvody žádaného použití zpravodajské techniky, druh techniky, doba a místo použití a identifikační údaje o zájmovém objektu.⁹⁰ Dále tato písemná žádost musí obsahovat

a) druh zpravodajské techniky, která má být použita, dobu trvání jejího použití, základní identifikační údaje o osobě, vůči které má být zpravodajská technika použita a některé další podrobnosti, které stanoví zákon⁹¹,

b) důvody pro použití zpravodajské techniky a

c) informaci o jakékoliv předchozí žádosti o použití zpravodajské techniky vůči osobě uvedené v písm. a) včetně informace, jak bylo o této žádosti rozhodnuto.

Písemné povolení k použití zpravodajské techniky vydává předseda senátu toho vrchního soudu podle současného sídla BIS v případě BIS nebo podle sídla Ministerstva obrany v případě VZ.

⁸⁸ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 8 odst. 1 a jeho písm. a) až e).

⁸⁹ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 8 odst. 2.

⁹⁰ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 9 odst. 1.

⁹¹ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 10 odst. 1 písm. a).

Jelikož jsou sídla těchto organizací v současné době v Praze, dá se předpokládat, že místně příslušným vrchním soudem bude k datu 20. 12. 2021 vždy ten pražský.

Vrchní soud za předpokladu, že by odhalování nebo dokumentování činností, pro něž má být zpravodajská technika použita, bylo jiným způsobem neúčinné nebo podstatně ztížené anebo v daném případě nemožné, vydá písemné povolení v době trvání nejdéle tři měsíce. Více o soudní kontrole českých zpravodajských službách je pojednáváno v kapitole páté této práce.

V případě ÚZSI je v tomto směru úprava použití zpravodajských prostředků soustředěna pouze do zákona o ZS, konkrétně v této problematice jen v § 18. Česká rozvědka může pro ochranu své činnosti, které koná na území ČR, použít, jestliže je to nezbytné pro plnění úkolů v působnosti ÚZSI, nástrahovou a zabezpečovací techniku.⁹² Není blíže specifikováno, zda musí při tomto použití mít schválení od Ministerstva vnitra či jiného resortu nadřízeného orgánu státní správy.

V praxi si lze použití zpravodajské techniky představit tak, že se ve většině případů odposlouchávací, nahrávací či video-zachycující zařízení skrytě namontují či jinak ukryjí do oděvů, přístrojů, budov či jiných zařízení. Zpravodajskou technikou jsou jmenovitě například telefonní odposlechy, monitorování provozu konkrétních počítačů internetové sítě, skryté pořizování zvukových nebo obrazových záznamů v různém prostředí, identifikaci a zjišťování pohybu osob, vyhledávání, otevírání a prohlížení listovní korespondence a zásilek apod.⁹³ Zpravodajské služby mohou z případně zachycených nahrávek, fotomontáží, videí či jiných smyslových výstupů ze zpravodajské techniky dále pracovat a zabezpečovat tak potřebné informace.

Mnoho dat a informací, které použití zpravodajské techniky vyprodukuje, je pro zpravodajský cyklus nepoužitelných. V takových případech jde často o případy, kdy jsou zachyceny soukromé konference, fotky či videa osob, které nakonec se zadaným zpravodajským úkolem nemusí nesouviset, ale zpravodajské služby se mohou z určitého důvodu domnívat, že by souviset mohly. Tímto způsobem je a vlastně musí být zasahováno do základních práv a svobod občanů. Přestože o tom tyto osoby při použití zpravodajské techniky většinou netuší, většinou je to ani nenapadne a nikdy se to pravděpodobně ani nedozví, že jim byl zasahováno do základních práv a svobod.

⁹² Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 18 odst. 1.

⁹³ Zpravodajské prostředky popsané Bezpečnostní informační službou. In bis.cz [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/zpravodajske-prostredky/zpravodajske-prostredky-e239a6f4.html>

Ty fyzické osoby, které si případně uvědomí souvislosti a zasahování do základních práv a svobod občanů či přítomnost zpravodajských prostředků či příslušníka zpravodajské služby s tímto nicméně moc dělat nemůžou, jelikož české ZS jen plnily úkol, při němž byly nuceny za zákonných předpokladů zasáhnout v přiměřené míře do základních práv a svobod občanů.

4.2.1.2. Sledování osob a věcí

Dle zákona o VZ se sledováním osob a věcí rozumí „*získávání poznatků o osobách a věcech prováděné utajovaným způsobem technickými nebo jinými prostředky*“.⁹⁴

V případě VZ o použití tohoto zpravodajského prostředku rozhoduje na žádost ředitele VZ ministr obrany, v případě BIS o použití tohoto zpravodajského prostředku rozhoduje přímo ředitel BIS nebo jím určený vedoucí organizačního útvaru. Zde si lze všimnout, že zákon umožňuje BIS na rozdíl od VZ, aby si rozhodovala sama ve své vlastní organizační struktuře o tom, koho bude sledovat. Nemusí si v tomto směru žádat povolení od předsedy vlády nebo jiného vnějšího orgánu státní správy.

V případě BIS tak tento zpravodajský prostředek může být kontrolován jen velmi stěží. Lze očekávat, že BIS jako profesionální kontrarozvědná ZS ČR pravděpodobně nebude vyrazovat jiným subjektům státní správy o svých operacích více, než je nutné, aby tato informovanost neměla potenciál následně ohrozit již probíhající nebo plánované operace. Sledování mohou být na území ČR i její ústavní činitelé, o nichž samotných nebo o jejich blízkých spolupracovnících lze mít důvodně za to, že by mohli představovat hrozbu pro bezpečnost ČR či její bezpečnostní zájmy.

Pro ochranu svých činností, které ÚZSI koná na území České republiky, a jestliže je to nezbytné pro plnění úkolů v jeho působnosti, může také ÚZSI používat sledování osob a věcí.⁹⁵ Není zde blíže specifikováno, zda použití tohoto zpravodajského prostředku musí nejdříve schválit jiný orgán státní správy.

VZ, ÚZSI i BIS jsou oprávněni žádat technické zabezpečení použití tohoto zpravodajského prostředku sledování osob a věcí pro vlastní informační potřebu i od jiných, k této činnosti oprávněných orgánů státní správy. V tomto případě jsou BIS i VZ povinny doložit, že použití sledování osob a věcí a nástrahové a zabezpečovací techniky bylo podle tohoto zákona povoleno.⁹⁶

⁹⁴ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, § 15 odst. 1.

⁹⁵ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, § 18 odst. 1.

⁹⁶ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, § 18 odst. 2.

Jako specifický utajený zpravodajských prostředek, je sledování jedním z nejúčinnějších a nejstarších nástrojů sloužících k získávání potřebných informací. V demokratickém právním státě jako je Česká republika by měl být však tento zpravodajský prostředek použit výhradně na veřejně přístupných místech. Z těchto veřejných místech jsou pak dále vyloučeny ty prostory, které jsou veřejnosti přístupné, ale slouží k soukromým účelům, tím jsou myšleny například toalety či umývárny.

Je zajímavé, že například Evropský soud pro lidská práva ve shodě například se Spolkovým ústavním soudem působícím ve Spolkové republice Německo, které rozhodovaly například ve věci Uzun proti Německu, stížnost č. 35623/05 ze dne 2. 9. 2010, v zásadě nerozlišují mezi jednotlivými způsoby sledování.⁹⁷ Institut sledování může nabývat různých forem od klasického sledování osob příslušníky ZS například i z automobilů při používání dalekohledu či fotoaparátu, sledování kamerami, přes různé formy odposlechů, přes sledování aktivity na počítačových zařízeních, přes sledování listovních zásilek až dokonce po monitorování či mapování pohybu fyzických osob skrz lokalizační systém, například přes GPS či přes mobilní telefon. Lze diskutovat nad tím, zda některé z demonstrativně vyjmenovaných způsobů sledování nemají potenciál zasahovat do základních práv a svobod, zejména do práva na respektování soukromého života podle článku 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod⁹⁸, ve větší míře než například použití některých druhů zpravodajské techniky, které si ale zpravidla žádá na rozdíl od „pouhého“ sledování ve většině členských zemích Evropské unie povolení ze strany soudu.

Sledování je plánovitým pozorováním osob, míst, věcí či jiných objektů, které mohou nebo mají souvislost se zadaným úkolem či s ochrannou činností zpravodajských služeb ČR. V případě sledování věcí, jde obvykle o pohyb různých zásilek, při kterých je na místě se důvodně domnívat, že by mohly mít souvislost s trestnou činností či s případným potenciálem ohrožit bezpečnostní zájmy České republiky. Sledují se tedy zejména pohyby zbraní, zejména těch střelných, a pohyby zbraní hromadného ničení, pohyby případných nebezpečných látek, včetně zneužitelných léčiv a drogy. Pokud jde o sledování míst či budov na území České republiky, sledují se ty, kde zpravodajské služby, zejména BIS, mají důvodný zájem o to vědět, co se odehrává v dané lokalitě a jaké osoby se zde vyskytují.

Obdobně zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 14a.

Obdobně zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 15 odst. 3.

⁹⁷ Rozhodnutí ESLP ze dne 2. února 2010, ve věci Uzun proti Německu, stížnost č. 35623/05.

⁹⁸ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Čl. 8.

Sledování jako takové je nezastupitelné a pro výsledný produkt zpravodajského cyklu velice důležité. Stejně jako při používání zpravodajské techniky i při sledování dochází k zásahům do základních práv a svobod občanů, už jen proto, že zpravodajské služby jsou při své práci nuceny shromažďovat informace i ohledně osob a věcí, které se následně prokážou jako irelevantní pro splnění konkrétních úkolů uloženým českým ZS.

4.2.1.3. Krycí doklady a krycí prostředky

Krycí doklady definují v současné době k 20. 12. 2021 zákony upravující jednotlivé ZS ČR. Považuji za vhodné zmínit, že oblast těchto zpravodajských prostředků podstoupila v roce 2019 poměrně rozsáhlou novelizaci zákonem č. 205/2019 Sb., kterým se mění zákony upravující všechny tři ZS ČR.⁹⁹ A to kvůli související snaze o elektronizaci veřejné správy. Tato snaha, byť dle mého názoru v době 21. století naprosto oprávněná, může představovat ohrožení bezpečnosti těchto zpravodajských prostředků. Zákonodárce tak musel změny reflektovat i do zákonů o ZS.

Krycími doklady se rozumí dokumenty sloužící a) k zastírání skutečné totožnosti příslušníků dané zpravodajské služby nebo b) k utajení příslušnosti k dané zpravodajské službě nebo c) k zastírání činnosti zpravodajských služeb ČR d) či utajení jejich objektů důležitých pro činnost zpravodajských služeb ČR.

Krycím dokladem však nesmí být nikdy průkaz člena Parlamentu ČR, člena vlády ČR, člena bankovní rady ČNB, člena kolegia NKÚ, soudce Ústavního soudu, služební průkaz soudce nebo státního zástupce nebo doklad o totožnosti žijící fyzické osoby.

S problematikou krycího dokladu souvisí jeho případné zaznamenávání v informačních systémech veřejné správy, například o evidenci obyvatelstva atp. Je-li to vzhledem k povaze krycího dokladu nutné, mohou zpravodajské služby České republiky v nezbytné míře údaje v těchto systémech případně měnit, mazat či vkládat údaje nové. Při operaci zpravodajských služeb, v které jsou nasazeni jejich příslušníci, se mohou okolnosti změnit na tolik, že bude nutné údaje související přímo s krycím dokladem vymazat nebo je zablokovat. Vzhledem k případné nutnosti těchto zasahujících úkonů mají správci informačních systémů veřejné správy, včetně například relevantních územně samosprávných celků, povinnost poskytnout na náklady zainteresované ZS ČR potřebnou součinnost. Přitom ale musí postupovat tak, aby

⁹⁹ Zákon č. 205/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů.

nedošlo k ohrožení probíhajících operací českých ZS tím, že například vyradí citlivé související informace neoprávněným subjektům.¹⁰⁰

Krycí doklady opatřují jednotlivé zpravodajské služby na základě rozhodnutí jejich ředitelů, vedou rovněž i evidenci těchto krycích dokladů. V případě příslušníků ÚZSI je může opatřovat i Ministerstvo vnitra, a Ministerstvo vnitra je Úřadu pro zahraniční styky a informace i vydává, čímž se česká rozvědka v této záležitosti odlišuje opět od dvou zbylých ZS ČR.

Krycí prostředky jsou upraveny ve všech třech zákonech naprosto stejně v jednom paragrafu a ve třech stejně znějících odstavcích, s výjimkou pojmenování jednotlivých ZS ČR.¹⁰¹ Krycím prostředkem se rozumí prostory, činnosti či věci, které nejsou dokumenty, sloužící k zastírání skutečné totožnosti příslušníka nebo činnosti dané zpravodajské služby. Jinými slovy krycími prostředky jsou ty objekty, které slouží k zastírání skutečné totožnosti osoby nebo činnosti některé ze ZS ČR, které nejsou krycími doklady. Tedy v podstatě téměř vše ostatní sloužící k zastírání skutečné totožnosti osoby nebo činnosti některé ze ZS ČR. Procedura opatřování či zřizování krycího prostředku je v podstatě stejná jako u krycího dokladu. Rovněž všechny ZS ČR jsou povinny vést evidenci všech těchto krycích prostředků.

Jako příklady krycích prostředků lze uvést například určité elektronické spotřebiče se speciálně upraveným softwarem pro odposlouchávání. Krycími prostředky mohou být ale teoreticky všechny předměty, které se tváří se jako ničím výjimečné, nahraditelné věci. Do obvykle vypadajících věcí však může být implementován či instalován určitý druh zpravodajské techniky, nejčastěji odposlouchávací zařízení nebo zařízení sloužící k pořizování a zaznamenání fotografií či videí. Počítače, notebooky, monitory, mobilní telefony, automobily, datové přenašeče, stoly, oděvy, židle, propisky či například nabíjecí adaptéry k mobilním telefonům mohou zpravodajskou techniku obsahovat a mohou tak existovat jako krycí prostředky.

Krycím prostředkem může být nicméně i postup, v kterém ZS ČR při žádosti o informace například od bank nebo od spořitelních či úvěrních družstev komunikuje s těmito subjekty prostřednictvím vybraného subjektu, tedy prostředníka. Tento krycí prostředek jako postup ZS ČR by mohl být použit z toho důvodu, aby před těmito subjekty bylo skryto, že si informace nebo dotaz žádá některá ze ZS ČR. Výběr vhodných prostředníků je pak záležitostí ZS ČR. V této záležitosti považuji za vhodné zmínit, že z bezpečnostních důvodů by mohly mít ZS ČR

¹⁰⁰ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 18a odst. 3.

¹⁰¹ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 14.

těchto prostředníků pravděpodobně více, aby se veškeré případné podněty a informace nesoustředily jen u jednoho subjektu.

4.2.3. Využívání služeb osob jednajících ve prospěch ZS ČR

Využívání osob odlišných od příslušníků či jiných zaměstnanců zpravodajských služeb pro své zájmy či plnění úkolů se nepovažuje za samostatný zpravodajský prostředek, zákon o VZ tento institut řadí mezi tzv. specifické prostředky získávání informací.¹⁰² Jelikož je lidský faktor v některých případech nezastupitelný, je tato činnost významným pomocným nástrojem pro efektivní získávání potřebných informací.

Touto osobou pomáhající BIS či VZ může být jen fyzická osoba starší 18 let, která tak činí dobrovolně. BIS či VZ je na oplátku za případnou pomoc této osoby povinna chránit ji před vyzrazením a před případnou újmou na její cti, zdraví či majetku, která by mohla této osobě vzniknout pro poskytování těchto služeb nebo v souvislosti s ním.¹⁰³

Výslovně upravený je tento institut v zákoně o BIS a v zákoně o VZ a týká se tak jen BIS a VZ. Jak již bylo zmíněno na jiných místech této práce, ÚZSI vzhledem ke své působnosti směřuje svou činnost a aktivity především do zahraničí, kde tedy platí právní řády jiných států a na kterýchžto územích se příslušníci ÚZSI musí zkrátka přizpůsobit podmínkám daného prostředí, v němž operují. Právní řád České republiky zde tedy nezasahuje.

V zákoně o BIS a v zákoně o VZ jsou patrné u tohoto institutu drobné rozdíly. V případě BIS musí osoba, v případě že se dobrovolně rozhodne jednat ve prospěch BIS, tak činit utajovaným způsobem, kdežto v případě VZ musí poskytovat informace či služby takovým způsobem, aby nebyla vyzrazena její spolupráce s Vojenským zpravodajstvím.¹⁰⁴

4.2.4. Některé jiné pravomoci zpravodajských služeb

Díky novelizaci § 11a zákona o ZS, kteréžto ustanovení bylo novelizováno dohromady 6x, může nyní jakákoliv ZS ČR žádat písemně informace od bank, družstevních záložen a informace některých jiných podnikatelů týkajících se jejich klientů, členů či jiných osob. Tyto informace mohou být zásadní pro ochranu bezpečnostních zájmů České republiky, konkrétně například pro odhalování organizované zločinecké skupiny či pro odhalování sítě kontaktů teroristických organizací. Zákon o ZS umožňuje ZS ČR v § 11b také žádat českým ZS veřejně

¹⁰² Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 6.

¹⁰³ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 15.

Stejně tak zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 16.

¹⁰⁴ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 16 odst. 2.

Srov. se zákonem č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 15 odst. 2.

dostupnou telefonní službu informací z databáze všech jejích účastníků veřejně dostupné telefonní služby.¹⁰⁵ Kromě toho mohou dle § 11c zákona o ZS rovněž pro účely identifikaci konkrétních osob při plnění konkrétních úkolů ve své působnosti zpracovávat digitální fotografie a agendové identifikátory fyzických osob získané například z registru řidičů, informačního systému cizinců či informačního systému cestovních a dokladů, občanských průkazů atp.¹⁰⁶

Nad rámec této práce lze uvést, že ohledně § 11 zákona o ZS došlo k více novelizacím, přičemž považuji za dobré vyzdvihnout dvě změny konkrétně v § 11 odst. 2 zákona o ZS v roce 2013 kvůli nepříliš obvyklé kuriozitě v legislativním procesu, při které došlo ke dvěma novelizacím v jednom roce psanými jinými osobami zastupující zákonodárce. Při práci na dříve vydaném zákonu s pozdější účinností neměl totiž tehdejší zákonodárce k dispozici aktualizovaný text uvedeného ustanovení, protože později publikované změny nabyly účinnosti dříve.¹⁰⁷

4.3. Zajišťování obrany státu v kybernetickém prostoru

Dovolím si vyjádřit názor, že o zajišťování obrany státu v kybernetickém prostoru by se dala napsat samostatná diplomová práce. V této diplomové práci se nicméně zabývám ZS ČR a primárně kontrolou jejich činnosti. Této problematice, podobně jako problematice zpravodajských prostředků, tak z výše uvedeného důvodu nebudu věnovat tolik prostoru, kolik by si zasloužila.

Jak již bylo nastíněno v úvodu této práce, kybernetická bezpečnost a zajišťování obrany státu v oblasti kyberprostoru je dle mého názoru vysoce aktuální problematika, na což by měl být moderní demokratický právní stát jako je Česká republika schopný reagovat. Pokud bych nešel daleko do historie a celkového vývoje, který je rovněž bezpochyby důležitý, první kroky, které vedly k posílení kybernetické bezpečnosti státu a jeho občanů lze sledovat již ve převzetí části agendy NBÚ a Národního centra pro kybernetickou bezpečnost (ve zkratce „NCKB“) Národním úřadem pro kybernetickou a informační bezpečnost (ve zkratce „NÚKIB“).

Dalším krokem pro posílení zajišťování obrany ČR v kyberprostoru představuje pak novelizace zákona o VZ, která nabyla účinnosti 1. července 2021 zákonem č. 150/2021 Sb., kterým se

¹⁰⁵ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 11b.

¹⁰⁶ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 11c.

¹⁰⁷ Beck-online.cz: Souvislosti k novelizacím zákona č. 153/1994 Sb., o ZS ČR. [online]. [cit. 2021-03-31].

Dostupné z: <https://www-beck-online-cz.ezproxy.is.cuni.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzhe2f6mjvgmwtena>

mění zákon o VZ, ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony.¹⁰⁸ Tato novelizace vychází z požadavků strategie vytvořené NÚKIB a schválené vládou ČR, zároveň také z požadavků vyplývajících z Bezpečnostní strategie z roku 2015 a vyplývajících také z Národní strategie kybernetické bezpečnosti České republiky. NATO mimo jiné rovněž uznala ve svých koncepčních dokumentech kromě vesmíru i kybernetický prostor za vysoce aktuální operační doménu zpravodajských služeb. V případě kybernetického prostoru se tak stalo již v roce 2016 na summitu ve Varšavě.¹⁰⁹ Požadavek na posílení kybernetické bezpečnosti státu je na místě také kvůli silícím snahám o elektronizaci celé veřejné správy České republiky.

Novelizace zákona o VZ přinesla ve své podstatě zefektivnění systému obrany státu jako celku vůči případným kybernetickým útokům. Stručně řečeno díky novelizaci zákona o VZ může nyní VZ pružně spolupracovat s ostatními relevantními orgány veřejné správy při získávání klíčových informací o případných kybernetických hrozbách a při případných adekvátních reakcích.¹¹⁰ To, že se nyní zpravodajská služba České republiky může přímo podílet na obraně České republiky, je v podstatě prolomení dosavadních platných principů týkající se podstaty činnosti ZS ČR. ZS ČR mají ve své podstatě dle své svěřené působnosti a pravomocí „pouze“ zabezpečovat potřebné informace, které pak předávají zákonným adresátům. Teprve tito zákonní adresáti mohou případně provést určitou akci, obranu, protiútok či mohou zkrátka vykonávat opatření, které bezprostředně odvrátí hrozící nebezpečí nebo které bezprostředně reaguje na nastalou situaci. V případě VZ tedy nově platí výjimka z těchto principů.

Tato novelizace zákona o VZ, přestože její původní návrh¹¹¹ byl značně změněn v průběhu legislativního procesu, je poměrně rozsáhlá a doplňuje právní úpravu o 16 nových paragrafů. Stručně řečeno, asi nejvýznamnější změnou tedy je přiznání pravomoci VZ, že může samo během spolupráce s ostatními relevantními úřady či orgány veřejné správy provést bezprostřední akce k detekci a odvrácení případného neodkladně hrozícího nebezpečí.¹¹²

¹⁰⁸ Zákon č. 150/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹⁰⁹ Summit NATO ve Varšavě. In natoaktual.cz [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z:

https://www.natoaktual.cz/projekty/special-summit-nato-ve-varsave-2016.A160405_144542_na_zpravy_m02

¹¹⁰ Novela zákona o VZ. In vzcr.cz [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://vzcr.cz/novela-zakona-o-vojenskem-zpravodajstvi-151>

¹¹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 150/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹¹² Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, v novelizovaném znění, § 16a a násl.

Lze tedy říct, že nově mohou příslušníci VZ vykonávat svou činnost při zajišťování obrany státu v oblasti kyberprostoru nad rámec těch činností, které jim svěřuje dosavadní úprava, ve třech oblastech:

- 1) detekce všech případných kybernetických útoků či hrozeb, zejména těch, které mají původ v zahraničí,
- 2) analýza charakteru, původu, závažnosti a dalších vlastností těchto kybernetických úkolů,
- 3) je-li to možné, třetí oblastí je přijetí opatření k odvracení či k adekvátní obranné reakce na tyto kybernetické útoky.¹¹³

V případě detekce případných kybernetických útoků či hrozeb může VZ spolupracovat s NÚKIB či Národní centrálou proti organizovanému zločinu anebo také například se zahraničními spojeneckými zpravodajskými službami. Dle mého názoru je rovněž přístupné brát v úvahu potenciální spolupráci či pomoc solidárních občanů ČR či občanů jiných spojeneckých států, kteří se v kyberprostoru orientují. Zefektivnění detekce připravovaných útoků může také přispět dlouhodobá spolupráce s relevantními soukromoprávními subjekty. Spolupráce se soukromým sektorem je obecně využitelná pro všechny ZS ČR, nejen pro tento sektor kybernetické bezpečnosti.

K lepší koordinaci a řízení při těchto všech nově přibylých pravomocích Vojenské zpravodajství aktuálně buduje ve své struktuře od roku 2016 tzv. „Národní centrum kybernetických operací“ (dále jen „NCKO“).¹¹⁴ Explicitně tento útvar k datu 20. 12. 2021 zatím právně upraven není. Lze nicméně dovodit, že Vojenské zpravodajství musí vzhledem k nově svěřeným pravomocím přijmout opatření k zabezpečení výkonu potřebných činností v oblasti kyberprostoru a rozšířit tak svou strukturu o tento nový útvar, přestože ho zákon výslovně nejmenuje. Zákony upravující ZS ČR nicméně často explicitně nejmenují ani jiné vnitřní orgány či útvary českých ZS, o kterých je známo, že existují z veřejně dostupných zdrojů.

Svěřené pravomoci VZ, s kterými se pojí i velká odpovědnost, v této oblasti podléhají kontrole ze strany k tomu zřízenému novému institutu. Tímto kontrolním orgánem je inspektor pro kybernetickou obranu.¹¹⁵ O této funkci bude tato práce pojednávat v kapitole páté.

¹¹³ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, v novelizovaném znění. § 16a odst. 1.

¹¹⁴ Reportáž o novele zákona o VZ a Národního centra kybernetických operací. In ct24.cz. [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2780879-cesko-umi-detekovat-kyberneticke-utoky-chybi-ale-aktivni-obrana-potrebna-novela-uz>

¹¹⁵ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, v novelizovaném znění. § 16k.

5. Kontrola činnosti zpravodajských služeb České republiky

Jednotný univerzální model kontroly zpravodajských služeb neexistuje v tuzemsku ani v zahraničí. Každý stát tak má svůj vlastní mechanismus kontroly činnosti zpravodajských služeb, Českou republiku nevyjímaje. Systém kontroly v každém jednotlivém případě se odvíjí od historického vývoje, právního řádu a kulturních a politických podmínek konkrétního státu. Je podstatné, jak je v daném státě chápán bezpečnostní systém a jakou roli v tomto bezpečnostním systému zpravodajské služby hrají, pokud jsou vůbec zřízeny. Mimo jiné také z těchto důvodů není tato problematika kontroly zpravodajských služeb upravena ani harmonizována právními akty Evropské unie, a to ani co se činnosti zpravodajských služeb týče.

V zemích Severoatlantické aliance a některých dalších demokratických právních státech jsou typické intenzivní mechanismy kontroly zpravodajských služeb, přičemž jsou zpravidla zapojeny všechny tři složky státní moci – zákonodárna moc, výkonná moc i soudní moc. Nad rámec toho jsou v některých případech, například v Německu či v České republice, zřizovány pro důslednou kontrolu a případně i koordinaci většího počtu zpravodajských služeb nezávislé orgány nespádající ani pod jednu základní složku moci. Intenzita kontrol je zároveň zpravidla úměrná tomu, jak širokými pravomocemi konkrétní zpravodajská služba disponuje. Nutno nicméně dodat, že čím širší má daná země celosvětové zájmy a ambice, tím širší pravomoci její zpravodajské služby zpravidla mají. Samotné bezpečnostní prostředky státu, tedy ozbrojené síly, bezpečnostní sbory, zpravodajské služby a některé další státní orgány mohou být považovány samy za možný zdroj ohrožení bezpečnostních zájmů národního státu. Ozbrojené síly a ozbrojené bezpečnostní sbory, tak musí samy podléhat civilní kontrole, jak vyplývá v případě České republiky z ústavního zákona o bezpečnosti České republiky.¹¹⁶

V případě Spojených států amerických jako demokratického právního státu lze spatřovat jistou výjimku, ve které zmíněná úměra mezi širšími pravomocemi zpravodajských služeb a intenzivnější kontrolou nemusela v minulosti platit ve všech případech.

Přestože demokratické právní státy zapojují všechny tři složky státní moci, které jsou doplněné v některých případech o nezávislé kontrolní orgány, stále zde bude jistý střet několika zásad, respektive potřeb. Zejména zásadou transparentnosti a práva na informace na jedné straně a zachování maximální míry profesionality a efektivity ZS na straně druhé. Jistý kompromis se

¹¹⁶ Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky. Čl. 4 odst. 2.

hledá zpravidla obtížně. Utajovaný svět zpravodajských služeb a jejich vnější kontrola však nejsou vzájemně neslučitelné.¹¹⁷ Přestože se určitý kompromis hledá velmi obtížně, lze nalézt fungující model způsobilý zachovat efektivitu i zákonnost v činnosti zpravodajských služeb.

Nutnost zajištění kontroly zpravodajských služeb by se teoreticky dala dovodit na ústavní úrovni z článku 4 odst. 2¹¹⁸ ÚZB, cit.: „*Rozsah branné povinnosti, úkoly ozbrojených sil, ozbrojených bezpečnostních sborů, záchranných sborů a havarijních služeb, jejich organizaci, přípravu a doplňování a právní poměry jejich příslušníků stanoví zákon, a to tak, aby byla zajištěna civilní kontrola ozbrojených sil.*“ Toto ustanovení odkazuje na nutnost zajišťování kontroly ozbrojených bezpečnostních sborů a zachovávání zákonnosti při jejich činnosti. Nicméně, jak jsem nastínil v podkapitole 2.1. této práce, je nejednoznačné, zda lze všechny zpravodajské služby ČR řadit do širší množiny ozbrojených bezpečnostních sborů.

5.1. Teoretický model kontroly zpravodajských služeb dle dr. Mariny Caparini

Formy kontroly a jejich mechanismy lze teoreticky dělit dle kontrolních orgánů, které kontrolu činnosti ZS provádí. Na nejobecnějším základě lze dělit kontrolu činnosti ZS na kontrolu vnitřní a vnější, s kterýmžto dělením bude pracovat i tato diplomová práce v následujících podkapitolách.

Pro úplnost lze nicméně zmínit, že existují i jiná teoretická schémata či návrhy rozdělení forem kontrol činnosti ZS. Jedním takovým schématem je například tří oblastní schéma kontroly státních institucí aplikovatelný na zpravodajské služby dle dr. Mariny Caparini. Dr. Marina Caparini se při svém představení tohoto teoretického modelu kontroly ZS na Stockholmském mezinárodní ústavu pro výzkum míru nechala významně inspirovat modelem kontroly státních institucí zpracovaný Andreasem Schedlerem.¹¹⁹ Tento model kontroly státních institucí rozdělený na vertikální, horizontální a tzv. třetí dimenzi dle Andrese Schedlera přizpůsobila specifikům ZS a v pozměněné formě ho aplikovala na prostředí zpravodajských služeb. Pro teoretický model kontroly dle A. Schedlera je typické, že zohledňuje velké množství subjektů a institucí, kteří v kontrolních mechanismech přímo působí nebo mají nezanedbatelný vliv na vztahy mezi kontrolními a kontrolovanými subjekty.

¹¹⁷ POKORNÝ, Ladislav. *Kontrola zpravodajských služeb České republiky* [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: https://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/4-2013/kontrola_zpravodajskych_sluzeb_ceske_republiky.pdf

¹¹⁸ Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, čl. 4 odst. 2.

¹¹⁹ CAPARINI M. *Controlling and Overseeing Intelligence Services in Democratic States*. (Kontrola a dozor nad zpravodajskými službami v demokratických státech). Stockholmský mezinárodní ústav pro výzkum míru, 2007 [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/265221667_Controlling_and_Overseeing_Intelligence_Services_in_Democratic_States

Mezi tzv. vertikální druhy kontroly ZS bychom dle výše zmíněného modelu zařadili:

- 1) kontrolu ZS mocí výkonnou, tedy zejména vládou, ministerstvy a prezidentem,
- 2) vnitřní kontrolu zpravodajských služeb,
- 3) kontrolu médií a veřejností, včetně tzv. „whistleblowers“ a
- 4) kontrolu dle standardů, ústavních zvyklostí a etiky.

Mezi tzv. horizontální druhy kontroly ZS by se daly zařadit:

- 1) kontrola parlamentní,
- 2) kontrola mocí soudní a
- 3) kontrolu vykonávanou případnými dalšími nezávislými kontrolními orgány.

Mezi tzv. kontrolu třetí dimenze ZS by se pak daly zařadit:

- 1) zahraniční vlády a představitelé zahraničních států,
- 2) mezinárodní organizace,
- 3) mezinárodní soudy a
- 4) nevládní mezinárodní organizace.

Mezi vertikální kontrolní orgány a aktéry byly zařazeny výše vyjmenovaní z toho důvodu, že se jedná o státní orgány/instituce či aktéry, které mají proti sobě nerovné postavení. Platí zde tak vztah nadřízenosti a podřízenosti.¹²⁰ V této souvislosti mohou kontrolovat ZS na jedné straně nejvyšší političtí představitelé státu, tedy státní orgány, které mají vyšší postavení, respektive mají například zmocnění přímo a bezprostředně jmenovat a odvolávat např. vedoucí fyzickou osobu konkrétních ZS v případě České republiky tedy ředitele všech tří českých ZS. O jednotlivých kontrolních orgánech a institucích budu pak samostatně hovořit v následujících podkapitolách.

Mezi horizontální kontrolní orgány a aktéry figurují zejména ty orgány, které jsou například z jiné složky moci, jsou vzdálenější samotné kontrolované instituci, protože mají jiný úkolový obsah a jejich hlavním předmětem činnosti jsou odlišné agendy než témata kontrolovaného

¹²⁰ CAPARINI M. *Controlling and Overseeing Intelligence Services in Democratic States*. (Kontrola a dozor nad zpravodajskými službami v demokratických státech). Stockholmský mezinárodní ústav pro výzkum míru, 2007 [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/265221667_Controlling_and_Overseeing_Intelligence_Services_in_Democratic_States

orgánu/instituce. Jsou tak více nezávislé oproti orgánům figurující ve vertikální úrovni a z tohoto hlediska je jejich kontrola nezastupitelná. Byť může být tato kontrola méně praktická a obtížněji proveditelná. A to z toho důvodu, že uvedené horizontální kontrolní orgány nemají jako hlavní předmět činnosti ochranu bezpečnostních zájmů státu. Nejvýznamněji však zajišťuje důslednou dělbu moci ve státě a náležitosti demokratického právního státu¹²¹.

V rámci úrovně zvané „kontrola zpravodajských služeb třetí dimenzí“ pak lze zmínit zahraniční či mezinárodní lidskoprávní organizace, instituty a jiné aktéry. Jedná se především o ty organizace, které například sledují dodržování mezinárodních smluv nebo mohou kontrolovat současný stav či zdroje v konkrétním státě nutné pro vstup do určitých mezinárodních organizací jako je například Evropská unie, Rada Evropy¹²² či NATO.¹²³ V rámci členských států Evropské unie má nezanedbatelný vliv na činnost ZS Evropský soud pro lidská práva. Zpravodajské služby při své činnosti mohou významně zasahovat do základních lidských práv občanů, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách. Pokud by se někteří cítili dotčeni nepřiměřených zásahů do jejich lidských práv, bude se moci dovolávat ochrany nebo zadostiučinění po vyčerpání vnitrostátních prostředků i u Evropského soudu pro lidská práva.

Přestože lze v tomto modelu spatřovat určitou inspiraci, v neustále se vyvíjejícím světě zpravodajských služeb, kde se například bude muset čím dál více zohledňovat například kybernetická oblast a jiné oblasti, je dle mého názoru jakýkoliv teoretický model obtížně aplikovatelný tak, aby se bez dalšího dal použít na nějaký určitý stát.

Ve zbytku této kapitoly se budu zabývat již konkrétními kontrolními orgány zpravodajských služeb, přičemž pro přehlednost užiji dělení kontrolních orgánů na vnitřní a na vnější.

5.2. Vnitřní kontrola zpravodajských služeb České republiky

Vnitřní kontrola ZS slouží především k zajišťování vnitřní bezpečnosti ZS, k ochraně utajovaných informací, ke zpětné vazbě mezi jednotlivými vytvořenými jednotkami uvnitř organizace ZS a ke případné efektivní aktualizaci, respektive sebereflexi. Do oblasti vnitřní kontroly lze také zařadit do jisté míry hospodaření se státním majetkem ZS ČR a také dodržování právních a vnitřních předpisů jednotlivých ZS. Vnitřní kontrola z povahy věci má jistá specifika a například vzhledem k tomu, že kontrolní orgány se mohou dostat k přísně

¹²¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. Čl. 9 odst. 2.

¹²² Příručka o evropských právních předpisech v oblasti přístupu ke spravedlnosti, ze dne 2016. [online]. [cit. 2021-05-24]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_access_justice_CES.PDF např. s. 93.

¹²³ Usnesení Evropského parlamentu o programu americké ZS, NSA. Označením 2017/C 378/14 ze dne 12. března 2014. Úřední věstník Evropské unie. [online]. [cit. 2021-05-24]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014IP0230&from=EN>

tajným dokumentům důležitých pro bezpečnost národních zájmů, mohou ji provádět pouze orgány k tomu oprávněné. Nepoužijí se tak na tuto problematiku ustanovení zákona č. 255/2012 Sb., o kontrole¹²⁴, tedy ustanovení tzv. kontrolního řádu. A to ani v případě kontroly prováděné vládou, zvláštními kontrolními orgány PSP ČR¹²⁵ a ani v případě kontroly tzv. Orgán nezávislé kontroly zpravodajských služeb České republiky (dále jen „ONK“), jak plyne z § 12 odst. 4 zákona o ZS.¹²⁶

V českém prostředí se v právní teorii obecně přijímá názor, že vnitřní kontrolu vykonávají především interní orgány příslušných zpravodajských služeb, nicméně se lze setkat i s názorem, že do vnitřní kontroly patří i administrativní kontrola nadřízených ministerstev.¹²⁷ Vnitřní kontrola činnosti ZS může být v některých jiných státech vykonávána i prokurátory, respektive státními zástupci, v případě, že se daná ZS podílí na vyšetřování trestné činnosti v konkrétním státě a zároveň se jedná o zpravodajské služby, které mohou disponovat policejními pravomocemi. V zahraničí by se typicky mohlo jednat o americkou FBI. Pokud by nicméně státní zástupce vedl např. zkrácené řízení proti příslušníkům těch ZS, které ani nemají policejní pravomoci, může i v tomto případě vykonávat státní zástupce či prokurátor určitou formu vnitřní kontroly.

Názor, že i státní zástupce nebo příslušné ministerstvo se může podílet na určité formě vnitřní kontroly, je patrný rovněž ze zprávy tzv. Benátské komise, což je poradní orgán Rady Evropy pro ústavní otázky, z roku 2007, konkrétně z článků 15 a 110.¹²⁸

V ČR se zpravodajské služby v zásadě čili téměř nikdy nepodílí na vyšetřování trestné činnosti. Dle TŘ však mají v rámci vnitřní kontroly všechny ZS České republiky zřízený orgán vyšetřující případné trestné činy vlastních příslušníků a zaměstnanců ZS.¹²⁹ TŘ tento orgán klasifikuje jako orgán policejní, který v případě potřeby spolupracuje v trestním řízení s příslušným státním zástupcem. Dle § 179a odst. 3 TŘ ve spojení s § 161 odst. 4 a 5 TŘ může

¹²⁴ Zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole, kontrolní řád.

¹²⁵ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 18 odst. 3 in fine.
Srov. se zákonem č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 21 odst. 3 in fine.

¹²⁶ Zákon č. 153/1994Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12 odst. 4.

¹²⁷ Zpráva přijatá Benátskou komisí v červnu 2007. No 338/2006, CDL-AD(2007)016. *O demokratické kontrole bezpečnostních služeb*. Rada Evropy. Evropská komise pro demokracii prostřednictvím práva (Venise Commission) [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2007\)016.aspx](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2007)016.aspx) s. 5 (čl. 15) a s. 23, 24 (čl. 110).

¹²⁸ Zpráva přijatá Benátskou komisí v červnu 2007. No 338/, CDL-AD(2007)016. *O demokratické kontrole bezpečnostních služeb*. Rada Evropy. Evropská komise pro demokracii prostřednictvím práva (Venise Commission) [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2007\)016.aspx](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2007)016.aspx) s. 5 (čl. 15) a s. 23, 24 (čl. 110).

¹²⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řádu soudním, trestní řád. § 12 odst. 2 písm. f), g) a h) ve spojení s § 161 odst. 4 a 5 písm. b).

státní zástupce podat návrh na potrestání obviněného ve zkráceném přípravné řízení, pokud se jedná o trestné činy příslušníků či zaměstnanců jedné ze tří českých ZS.¹³⁰ Při vyšetřování případné trestné činnosti příslušníků a zaměstnanců ZS tak je zapojen i činitel vně ZS, což významně přispívá k větší transparentnosti a efektivitě při vyšetřování a zároveň posiluje důvěru ve spravedlnost, právní jistotu a zachovávání zákonnosti při kontrole činnosti zpravodajských služeb v České republice obecně.

Lze v této souvislosti ještě zmínit, že dle § 158b odst. 1 TR disponují tyto zvláštní útvary ZS ČR, nejčastěji nazývané jako tzv. orgány inspekce, pověřené příslušnými řediteli ZS ČR oprávněním „v řízení o úmyslném trestném činu používat operativně pátrací prostředky, kterými se rozumí a) předstíraný převod, b) sledování osob a věcí, c) použití agenta.“¹³¹ Tyto zvláštní útvary jsou přímo podřízené jednotlivým ředitelům českých zpravodajských služeb.¹³²

Jak plyne z negativní definice z komentářů k tomuto zákonnému ustanovení, operativně pátrací prostředky nejsou zpravodajské prostředky, zpravodajská technika či využívání osob jednajících ve prospěch některé z českých ZS. Operativně pátracími prostředky nejsou např. ani nástrahové prostředky či zabezpečovací techniky podle § 42 zákona č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii využívané orgány Vojenské policie.¹³³ Přestože mají operativně pátrací prostředky utajovaný¹³⁴ a průzkumný charakter, podobně jako např. zpravodajské prostředky, jak plyne ze zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „ZOUI“).¹³⁵

Dle přijímané české právní teorie se nadřízená ministerstva ani jiné ústřední správní úřady nepodílí na tzv. vnitřní kontrole. Kontrola ze strany ministerstev, vlády nebo jiného „vnějšího“ orgánu státní správy by dle české právní teorie spadala spíše mezi vnější kontroly. Lze tedy uzavřít, že vnitřní kontrolu českých ZS tak vykonávají především orgány samotných jednotlivých ZS v rámci jejich samostatné organizace.

¹³⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řádu soudním, trestní řád. § 179a odst. 3 ve spojení s § 12 a § 161 odst. 4 a 5 písm. b).

¹³¹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, trestní řád. § 158b odst. 1.

¹³² Orgány inspekce Bezpečnostní informační služby. In bis.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-05-26]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/inspekce/>

¹³³ Zákon č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů. § 42.

¹³⁴ Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů – zejména § 2 písm. a), b), f), § 3 odst. 4 písm. f), odst. 5 písm. b), § 4 písm. c), d), § 5 písm. a), c) a dále § 1 písm. a), g), h), odst. 3, 4.

Srov. Nařízení vlády č. 522/2005 Sb., kterým se stanoví seznam utajovaných informací. Příloha 7.

¹³⁵ Nařízení vlády č. 522/2005 Sb., kterým se stanoví seznam utajovaných informací. § 2 odst. 1 a zejména Příloha 18 a dále pak pro srovnání Přílohy 1, 7, 8, 9.

Vnitřní strukturu a bližší vymezení organizace a činnosti českých ZS upravují statuty, které schvaluje vláda.¹³⁶ Veřejně dostupnou je informace, že orgány českých ZS by se daly kategorizovat na a) orgány inspekce, b) orgány interního auditu a c) orgány vnitřní bezpečnosti.¹³⁷

5.2.1. Orgány inspekce

Orgány inspekce jako zvláštní útvary českých zpravodajských služeb kontrolují primárně dodržování právních a interních předpisů organizace. Orgány inspekce mohou být zároveň orgány činné v trestním řízení a jsou TŘ klasifikovány v případném trestním řízení příslušníků ZS ČR jako orgány policejní, jak již bylo řečeno výše.¹³⁸ Explicitně řečeno jedním z hlavních poslání tohoto orgánu je odhalovat a vyšetřovat případné disciplinární delikty, přestupky a trestné činy příslušníků té které zpravodajské služby. Z toho plyne, že může vyšetřovat a zajišťovat veškeré relevantní stopy a získávat ostatní důkazy nutné k vyvrácení či potvrzení případného podezření ze spáchání určitého správního deliktu či trestného činu příslušníků ZS nebo jejich zaměstnanců. V této souvislosti může přímo spolupracovat s policií. Získá-li orgán inspekce podnět či informace o podezření, že spáchání trestného činu, využije svého zákonného oprávnění a začne záležitost vyšetřovat. V případě, že by se podezření z trestného činu potvrdilo, předá spis a veškeré důkazy příslušnému státnímu zástupci, který bude dále stát v trestním řízení zastupovat před soudem. V případě, že není dostatek důkazů nebo okolností nasvědčujících tomu, že se trestný čin nestal, orgán inspekce věc odloží. Pokud protiprávní jednání dosahuje nižší intenzity a naplňuje skutkovou podstatu konkrétního přestupku či jiného správního deliktu, postoupí orgán inspekce věc příslušnému nadřízenému konkrétního příslušníka, který rozhodne o druhu a výši kázeňského trestu.¹³⁹

V této souvislosti je vhodné připomenout, že příslušníci české civilní kontrarozvědky a civilní rozvědky jsou z tohoto titulu také příslušníci bezpečnostního sboru, a tím pádem na ně je uplatnitelné ustanovení § 114 odst. 4 písm. c) TZ. Podle tohoto ustanovení mohou být příslušníci BIS a ÚZSI trestně stíháni pro určité vojenské trestné činy a jsou v tomto smyslu pro účely těchto vybraných ustanovení českého trestního zákoníku v postavení vojáků, stejně jako příslušníci VZ. Jedná se o trestné činy: *neuposlechnutí rozkazu* podle § 375 TZ,

¹³⁶ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 6.

¹³⁷ Vnitřní kontrola Bezpečnostní informační služby. In bis.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vnitri-kontrola/>

¹³⁸ Orgány inspekce Bezpečnostní informační služby. In bis.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-05-26]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/inspekce/>

¹³⁹ Orgány inspekce Bezpečnostní informační služby. In bis.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-05-26]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/inspekce/>

neuposlechnutí rozkazu z nedbalosti podle § 376 TZ, urážka mezi vojáky podle § 378 TZ, urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůzkou násilí podle § 379 TZ, urážka vojáka stejné hodnosti násilím nebo pohrůzkou násilí podle § 380 TZ, násilí vůči nadřízenému podle § 381 TZ, porušení povinnosti strážní služby podle § 389 TZ, porušení povinnosti dozorčí nebo jiné služby podle § 390 TZ a založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka podle § 403 odst. 2 písm. c) TZ.

Kromě toho, že jsou přímo podřízené jednotlivým ředitelům v závislosti na tom, o jakou zpravodajskou službu se jedná, pracují tyto zvláštní útvary odděleně od ostatních útvarů zpravodajských služeb. Dále tyto orgány prověřují stížnosti, oznámení a podněty od občanů, respektive od dotčených osob ve smyslu § 175 odst. 1 správního řádu.¹⁴⁰ Při těchto podáních mohou dotčené osoby poukazovat na nevhodné chování úředních osob. Příslušníci ozbrojených sil a bezpečnostních sborů jsou totiž dle § 127 odst. 1 písm. e) TZ.¹⁴¹ Do těchto kategorií lze zařadit i všechny příslušníky ZS ČR.

Podle zpracovaných plánů nebo též operativně dle aktuálního zadání ředitele ZS ČR se mohou orgány inspekce ZS věnovat i klasickým kontrolním činnostem jako např. vedení svazků, správné užívání služebních vozidel, čerpání pohonných hmot či nasazování zpravodajské techniky. Členové tohoto orgánu mohou také poskytnout významnou pomoc příslušníkům ZS, které se mohou dostat přímo či nepřímo v důsledku služebního poměru do složité životní situace.¹⁴²

5.2.1.1. Inspektor pro kybernetickou obranu

V kapitole čtvrté, konkrétně v podkapitole 4.3. se tato práce zabývá zajišťováním obrany státu v kybernetickém prostoru. Tuto stále významnější oblast zajišťování obrany státu v kybernetickém prostoru zákon svěřil z českých ZS primárně Vojenskému zpravodajství, u kterého se předpokládá, že bude při této činnosti spolupracovat s mnoha dalšími relevantními úřady či orgány veřejné správy, jmenovitě například s NÚKIB.

Jelikož má díky novelizaci zákona o VZ nyní VZ pravomoc po detekci bezprostředního nebezpečí kybernetického útoku zasáhnout v neodkladných případech a teoreticky v obranné reakci zasáhnout do soukromí¹⁴³ či osobních dat občanů nebo jiným podobným způsobem

¹⁴⁰ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, § 175 odst. 1.

¹⁴¹ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 127 odst. 1 písm. e).

¹⁴² Orgány inspekce Bezpečnostní informační služby. In bis.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/inspekce/>

¹⁴³ Listina základních práv a svobod, Čl. 7.

zasáhnout do jejich základních práv a svobod, je na místě, aby její činnosti v této oblasti byly ještě nad rámec obecné úpravy jiných kontrolních orgánů kontrolovány speciálním orgánem. Je dále také na místě uvažovat o tom, do jaké míry lze připustit v nutných případech zásahy do soukromí a osobních údajů fyzických osob.

Novelizace zákona o VZ z roku 2021 s touto potřebou zřízení nového kontrolního orgánu počítala a zřídila novou instituci *Inspektora pro kybernetickou obranu*, kterého odvolává a jmenuje vláda ČR na návrh ministra obrany.¹⁴⁴ Inspektor je jmenován na dobu pěti let, čímž se odlišuje od budoucích členů ONK, kteří budou nicméně voleni rovněž na pět let.

Přestože je dle zákona o VZ povinen tuto kontrolní činnost vykonávat nezávisle a nestranně, zároveň platí, že se jím může stát pouze voják z povolání či zaměstnanec zařazený ve VZ, přičemž je tento inspektor vždy podřízen ministrovi obrany. Z toho vyplývá, že ona nezávislost naráží na určité limity. Vojenské zpravodajství je povinno zabezpečit materiální a personální podmínky výkonu funkce inspektora pro kybernetickou obranu.¹⁴⁵ Také z důvodu podřízenosti ve vztahu k ministrovi obrany jsem se rozhodl tuto kontrolní činnost řadit spíše mezi vnitřní kontrolu VZ. Přestože konkrétní výběr fyzické osoby pro tuto funkci bude nejdříve diskutován pravděpodobně i mimo struktury Vojenského zpravodajství.¹⁴⁶

Ministrovi obrany inspektor předává minimálně každé pololetí zprávu o zjištěných případných nedostatcích v oblasti zajišťování ochrany dat a informací zpracovávaných VZ při výkonu činností, jimiž se VZ podílí na zajišťování obrany státu v kybernetickém prostoru. Tento výstup má pak obsahovat rovněž návrhy opatření na zkvalitnění ochrany soukromí a osobních údajů.¹⁴⁷

Vzhledem k tomu, že zmiňovaná novela zákona o VZ nabyla účinnosti v červenci tohoto roku, a vzhledem k epidemické situaci, tato funkce inspektora pro kybernetickou obranu zatím k 20. 12. 2021 obsazena nebyla.

5.2.2. Orgány interního auditu

V obecné rovině by interní audit měla být nezávislá činnost zaměřená na přidávání hodnoty a zdokonalování procesů v organizaci. Interní audit by měl systematickým a metodickým

¹⁴⁴ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 16k.

¹⁴⁵ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 16k odst. 6.

¹⁴⁶ Vojenské zpravodajství a jeho role při obraně kybernetického prostoru. In irozhlaz.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-11-10]. Dostupné z: https://www.irozhlaz.cz/zpravy-domov/vaclav-zid-vojensti-zpravodajci-kyberneticky-utok-hacker_2107011215_pj

¹⁴⁷ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 16k odst. 7.

přístupem k hodnocení hospodaření a činnosti ZS pomoc všem zpravodajským službám dosahovat jejich cílů.

Orgány interního auditu českých ZS provádí kromě zmíněného hodnocení činnosti ZS také dozor, respektive dohled nad dodržováním právních předpisů v oblasti hospodaření ZS s veřejnými prostředky. Nikdo jiný v podstatě tento audit či kontrolu dělat nemůže, jelikož se auditor nevyhnutelně při své kontrole dostane k množstvím přísně tajných informací. K nimž by se měli dostat pouze příslušníci prověřované zpravodajské služby nebo držitelé osvědčení na stupeň utajení přísně tajné nebo alespoň tajné. V historii samostatné České republiky je například známá kauza týkající se jedné ZS ČR, kdy měla nejmenovaná ZS ČR kupovat velké množství nemovitých věcí, aniž by proto zřejmě byly relevantní důvody.¹⁴⁸ Přestože se v této práci nezabývám detailně konkrétními případy, je vhodné dle mého názoru vhodné zmínit, z jakých důvodů například existuje tento orgán interního auditu.

V souvislosti s touto a jinými kauzami lze připustit, že do některých těchto kauz mohlo být zapleteno množství politicky aktivních známých osobností české politické scény. Konkrétních kuriozních kauz, které se vyskytly při plnění některých úkolů uloženým českým zpravodajským službám, o kterých se česká média dozvěděly a následně je obratně a vyčerpávajícím způsobem dokázaly předat v určité podobě široké veřejnosti, lze na internetu vyhledat určité množství.¹⁴⁹ Lze usuzovat, že jako každá organizace, kde působí lidský faktor, i ZS ČR měly vzhledem k několika veřejně známým kauzám určitý prostor ke zlepšení v určitých oblastech své působnosti. Dále mi ovšem nepřísluší hodnotit, do jaké míry se ZS ČR v určitých oblastech zlepšily či zhoršily. Nemám ani dostatek dat či ověřených informací, abych mohl takovéto hodnocení vůbec provést.

5.2.3. Orgány vnitřní bezpečnosti a odbory řízení lidských zdrojů

Orgány vnitřní bezpečnosti, které by se také daly označit i jako *orgány personální*, provádí pak kontrolu v oblasti eventuálních bezpečnostních rizik a kontrolu při výběrových řízeních, při bezpečnostních řízeních a dalších řízeních vlastních příslušníků nebo zaměstnanců ZS či případných budoucích zaměstnanců ZS.

¹⁴⁸ Inspekce Úřadu pro zahraniční styky a informace. In idnes.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-05-26]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/ceska-rozvedka-urad-pro-zahranicni-styky-a-informace-hospodareni-penize-inspekce.A180325_192933_domaci_ane

¹⁴⁹ Krycí prostředek ÚZSI. In idnes.cz [online]. [cit. 2021-05-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/urad-pro-zahranicni-styky-a-informace-spionaz-rozvedka-dum-kryci-firmy_1910220600_dok

Významnou úlohu mají tyto orgány, respektive oddělení těchto orgánů někdy nazývané jako *odborní řízení lidských zdrojů*¹⁵⁰ i při výběrových řízeních uchazečů o přijetí do služebního poměru nebo při řízeních o povýšení příslušníků v konkrétních ZS. Už proces přijímání tak lze chápat jako jistou formu kontroly, kdy při každém výběrovém řízení se pečlivě, intenzivně a dlouhodobě zkoumají vlastnosti, schopnosti a vhodnost uchazeče, včetně jeho případné rizikovitosti pro organizaci, k níž se hlásí. Obecněji řečeno zkrátka jeho osobnostní způsobilost.

Všechny tři zpravodajské služby České republiky požadují u všech nabízených pozic kromě již zmíněného negativní lustrační osvědčení, podmínku věku alespoň 18 let, plnou svéprávnost, bezúhonnost, státní občanství České republiky, fyzickou, zdravotní a duševní způsobilost, oprávnění se seznamovat s utajovanými informacemi dle služebního zařazení, což znamená být držitelem osvědčení fyzické osoby pro přístup k utajované informaci příslušného stupně utajení, a u některých pozic i určité minimální vzdělání.¹⁵¹

Co se týče samotného výběrového řízení uchazečů k českým ZS, lze si vzhledem k souvislostem představit, že se jedná o jedno z nejdelších a nejnáročnějších výběrových řízení v České republice.¹⁵² Náročnost výběrového řízení a selekce těch vhodných uchazečů vyúsťuje v praxi ve statistiku, že do služebního poměru je přijato za celý rok zhruba 1 % uchazečů. Pro představu, za rok 2016 se ucházelo o místo u BIS zhruba 9000 lidí, do výběrového řízení, tedy ke vstupnímu pohovoru, postoupilo 1600 a přijato do služebního poměru bylo pouhých 50. Konečný počet přijatých tak činil v roce 2016 z původního počtu uchazečů ani ne procento.¹⁵³ Tato data jsou veřejně přístupná a odkazují na ně v poznámkách pod čarou.

Na přijetí do služebního poměru k českým ZS ani k jiné složce bezpečnostního systému ČR neexistuje právní nárok.

Samotné informace o výběrovém řízení jsou utajované a skutečnosti, s kterými přijdou uchazeči do styku, by neměli uchazeči nikde zveřejňovat. Je nicméně veřejně známé, že se výběrové řízení skládá z mnoha kol, respektive fází. Obvykle si personální oddělení jednotlivých ZS

¹⁵⁰ Prezentace BIS. In workshop.fai.utb.cz [online]. [cit. 2021-05-30]. Dostupné z: http://workshop.fai.utb.cz/graphics/Prezentace_BIS.pdf

¹⁵¹ Kariéra u ÚZSI. In.uzsi.cz [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.uzsi.cz/cs/kariera/>
Srov. Kariéra u BIS. In bis.cz [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/kariera/>

¹⁵² Snová práce špióna? BIS posiluje svoje řady. In ct24.ceskatelevize.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-05-28]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1535922-snova-prace-spiona-bis-posiluje-svoje-rady>

¹⁵³ BIS chce ve svých řadách jen elitu. Článek veřejnoprávní televize ČT. In ct24.ceskatelevize.cz, 19. 5. 2017. [online]. [cit. 2021-05-30]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2123694-bis-chce-ve-svych-radach-jen-elitu-staziste-musi-umet-analyzovat-hackersky-i>

v České republice vybírá z uchazečů, kteří odpověděli na veřejně přístupný inzerát. V některých případech naváže výběrové řízení na proběhlou stáž, při níž mohli zájemci, nejčastěji studenti, ukázat své schopnosti a znalosti.¹⁵⁴ Tyto stáže nicméně mohou představovat poměrně velké riziko, kdy jsou zaměstnanci určité ZS nuceni prověřit všechny zájemce a následně se jim věnovat a defacto je i hlídat v celém průběhu samotné stáže, k čemuž je nutné disponovat dostatečnou kapacitou lidských zdrojů a dostatkem času. Během stáže se zájemci nemají šanci dostat k utajovaným informacím, respektive neměli by. Vzácně jsou někteří jedinci kontaktováni zpravodajskou službou přímo, zda se nechtějí ucházet o nabízené zaměstnání.

Ve výběrovém řízení¹⁵⁵ se testuje osobnostní, zdravotní, fyzická a bezpečnostní způsobilost uchazeče¹⁵⁶. Bezpečnostní způsobilost uchazeče se zkoumá v bezpečnostním řízení buď přímo u ZS, která může být v postavení NBÚ, nebo NBÚ samotný. V tomto bezpečnostním řízení se případně vydá osvědčení pro příslušný stupeň utajení. O tomto bezpečnostním řízení budu dále hovořit v podkapitole 5.2.5. této práce. Blíže popsaná kola výběrového řízení lze dohledat k 20. 12. 2021 z veřejně přístupné prezentace, na kterou odkazuji.

5.2.3.1. Fyziodetekční vyšetření

Je otázkou, zda je potřebné, aby tyto některé výše popsané skutečnosti byly veřejně dostupné široké i zahraniční veřejnosti. Jak jsem psal již v předchozí podkapitole, o některých kauzách dokázala česká média pohotově informovat v určité podobě širokou veřejnost. Jedním takovým případem informování široké veřejnosti je kauza ohledně údajné uniklé nahrávky naznačující exces z pravomoci jednoho ředitele nejmenované ZS ČR. V této kauze byly podrobeni dle českých médií příslušníci nejmenované ZS ČR vyšetření na polygrafu.¹⁵⁷

Vzhledem k tomu, že klíčovým tématem této práce je kontrola činnosti ZS ČR, považuji za vhodné o fyziodetekční vyšetření v této práci stručně pojednat.

Test na polygrafu, známý také jako vyšetření na detektoru lži či fyziodetekční vyšetření, nemůže být dle nálezu č. 3651/13 ze dne 10. 3. 2015 Ústavního soudu a konstantní judikatury

¹⁵⁴ Studentské stáže u BIS. In bis.cz, 25. 9. 2019. [online]. [cit. 2021-05-30]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/aktuality/uspesne-staze-u-bis-pokracuji-d770e887.html>

¹⁵⁵ Prezentace BIS. In workshop.fai.utb.cz [online]. [cit. 2021-05-30]. Dostupné z: http://workshop.fai.utb.cz/graphics/Prezentace_BIS.pdf

¹⁵⁶ Prezentace BIS. In workshop.fai.utb.cz [online]. [cit. 2021-05-30]. Dostupné z: http://workshop.fai.utb.cz/graphics/Prezentace_BIS.pdf

¹⁵⁷ Vyšetření na polygrafu příslušníků BIS. *Agenti na detektoru lži*. In lidovky.cz. [online]. [cit. 2021-05-30]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/agenti-na-detektoru-lzi-reditel-bis-vysetruje-unik-tajne-nahravky.A141008_104058_ln_domov_ele

Nejvyššího soudu a Ústavního soudu použit jako důkaz v trestním ani jiném řízení před soudem. „Fyziodetekční vyšetření má charakter pouze tzv. operativně pátracího prostředku, a výsledky tohoto vyšetření tedy nemohou sloužit jako procesně relevantní důkaz.“¹⁵⁸ K vyšetření na detektoru lži nemohou orgány činné v trestním řízení dle nálezu Ústavního soudu ani nikoho nutit.¹⁵⁹

Je stále nezodpovězenou otázkou, zda polygraf v minulosti měl určitou vypovídající hodnotu v trestním řízení při vyšetřování známých vražd či při objasňování některých souvisejících skutečností v trestních řízeních.¹⁶⁰ Zejména v souvislosti s násilnou trestnou činností se i nyní vyšetří každým rokem na detektoru lži několik desítek lidí.¹⁶¹ Vyšetření na polygrafu může být teoreticky „pomocníkem“ při analýze bezpečnostní způsobilosti uchazečů k některým bezpečnostním sborům ČR nebo při analýze bezpečnostní způsobilosti již sloužících příslušníků některých bezpečnostních sborů ČR.

Nedokážu uvést jednoznačné stanovisko, zda je fyziodetekční vyšetření stále relevantním či použitelným prostředkem k efektivnímu výkonu vnitřní kontroly činnosti českých zpravodajských služeb. Nemám k tomuto hodnocení dostatek dat ani ověřených informací.

5.2.3.2. Požadavky kladené na uchazeče o přijetí do služebního poměru

Je dobré podotknout, že pro české ZS „vhodný uchazeč“ nemusí vypadat a ani se nemusí chovat jako superšpióni z komerčních filmů jako např. James Bond. Především zpravodajci zastávající pozici tzv. „sledovačů“ by měli být spíše přehlednutelní a měli by mít dovednost splynout s davem.¹⁶² Jak např. vyplývá již z loga české kontrarozvědky „*Audi, vide, tace*“¹⁶³ v překladu z latiny „pozoruj, poslouchej a mlč“, jak již bylo zmíněno výše, tak skutečně takto stručně by se dala shrnout práce českých zpravodajců na pozicích sledovačů. Nepoužívá se tedy při této činnosti fyzická síla, ani silové prostředky vojenského, ozbrojeného či jiného charakteru. To nicméně neznamená, že čeští zpravodajci, a to nejen sledovači, nemusí nebo by neměli být

¹⁵⁸ Usnesení Ústavního soudu II. ze dne 10. 3. 2015 sp. zn. ÚS 3651/13 [online]. [cit. 2021-06-01]. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=2-3651-13>

¹⁵⁹ Detektor lži - 30 let slouží české policii, článek z 7. 2. 2011. In policie.cz [online]. [cit. 2021-06-01]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/detektor-lzi-30-let-slouzi-ceske-policii.aspx>

¹⁶⁰ KOHOUT Josef, *Fyziodetekční vyšetření v procesu objasňování trestné činnosti*, In mvcr.cz, březen 2008. [online]. [cit. 2021-06-01]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/3-2008-fyziodetekcni-vysetreni-v-procesu-objasnovani-trestne-cinnosti.aspx>

¹⁶¹ Fyziodetekční vyšetření, článek z 7. 2. 2011. In policie.cz [online]. [cit. 2021-06-01]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/detektor-lzi-30-let-slouzi-ceske-policii.aspx>

¹⁶² Operativní sledovací pracovník. Bezpečnostní informační služba. In bis.cz. [online]. [cit. 2021-05-29]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/nabidka-pozic-podle-oblasti-zajmu/sledovani-60da3442.html>

¹⁶³ Bezpečnostní informační služba. In bis.cz. [online]. [cit. 2021-05-28]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/>

v získávání informací a obecně při výkonu služebního poměru patřičně „*draví*“ a psychicky odolní.

Minimálním vzděláním je myšleno zpravidla středoškolské vzdělání, a to především pro příslušníky působící tzv. „v terénu“, jinými slovy pro výkon a operativu¹⁶⁴, kde se vyžadují především vhodné komunikační a organizační schopnosti, psychická odolnost a jiné vlastnosti případného zaměstnance či příslušníka ZS ČR.

Případní uchazeči jsou v některých případech poptáváni v prostředí vysokých škol zaměřených na bezpečnostní či právní problematiku. Toto zaměření je požadováno především pro organizátorské či analytické pozice personální a průmyslové bezpečnosti. V těchto oblastech je totiž nutné mít velice dobrý přehled a znalosti v právní problematice a dále pak v relevantních vnitropolitických a mezinárodněpolitických záležitostech z hlediska bezpečnostních zájmů České republiky.^{165,166} V poslední době ale lze sledovat na webových stránkách českých zpravodajských služeb i zvýšený zájem o jedince z jiných rozličných oborů, ne pouze z oborů zaměřených společenskovedně. Uplatnění tak může nalézt u českých ZS rovněž jedinci zaměřeni na obory ekonomie, výpočetní techniky, instalatérství, programování, strojírenství či chemie.¹⁶⁷

Dle mého osobního názoru budou v budoucnu také poptáváni jedinci znalí IT technologiím, a především znalí technologii blockchainu. Technologie blockchainu a její přínosy pro společnost pronikají do povědomí lidí na celém světě čím dál více. Obecný zvyšující se zájem o kryptoměny je také podpořen zvyšujícím se zájmem o virtuální realitu a zájmem o možnosti, které by technologie blockchainu mohla realizovat.

Ve všech oblastech je vhodné, když jsou příslušníci vybaveni dobrými jazykovými znalostmi a ovládají alespoň jeden cizí jazyk. Tento poslední požadavek je obzvláště důležitý pro příslušníky plnící zmíněnou sledovací činnost či pochopitelně pro příslušníky působící v zahraničí.

Negativní lustrační osvědčení všech příslušníků a zaměstnanců ZS představuje pro důvěryhodnost všech tří ZS České republiky důležitý předpoklad pro důvěryhodnost, zákonnost

¹⁶⁴ Vzcr.cz: *Kariéra, sekce možnosti uplatnění, výkon a operativa, 2021* [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/kariera#moznosti-uplatneni>

¹⁶⁵ Kariéra u BIS. In bis.cz [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/kariera/>

¹⁶⁶ Srov. Vzcr.cz: *Kariéra, sekce možnosti uplatnění, analýza informací, 2021* [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/kariera#moznosti-uplatneni>

¹⁶⁷ Kariéra u BIS. *Bezpečnostní informační služba*. In bis.cz. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/kariera/>

a transparentnost jejich činností. Jak již z úvodu této práce vyplývá, v zeměpisných šířkách České republiky a koneckonců i jiných bývalých zemí Varšavské smlouvy jsou mezi obyvatelstvem patrné stále poměrně živé vzpomínky na činnosti zpravodajských služeb působících na územích států SSSR či na územích jednotlivých tzv. sovětských satelitů, včetně ČSSR. V případě ZS ČSSR tak jsou bývalý příslušníci velice známé StB českou společností poněkud méně adorováni a panuje tak ve zdejších krajinách poměrně silná potřeba zajistit, aby tito lidé nepůsobili v žádném klíčovém orgánu či organizaci státní správy, ať již přímo či nepřímo. Tato potřeba se tak promítla i do zákonné úpravy České republiky, konkrétně do zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky (lidově řečeno dále jen „lustrační zákon“).¹⁶⁸

Podle § 2 lustračního zákona totiž některé klíčové funkce ve státní správě nemohl obsadit příslušník SNB zařazený ve složce StB, dále nesměl být evidován v materiálech Státní bezpečnosti jako rezident, agent, držitel propůjčeného bytu, držitel konspiračního bytu, informátor nebo ideový spolupracovník Státní bezpečnosti, příslušník Lidových milic, působit na řídicích postech komunistické strany či například nesměl být studentem na Vysoké škole Felixe Edmundoviče Dzeržinského při Radě ministrů Svazu sovětských socialistických republik pro příslušníky Státní bezpečnosti, studentem na Vysoké škole ministerstva vnitra Svazu sovětských socialistických republik pro příslušníky Veřejné bezpečnosti, Vyšší politické škole Ministerstva vnitra SSSR nebo vědeckým aspirantem anebo účastníkem kursů delších než 3 měsíce na těchto školách.¹⁶⁹ Tyto školy totiž připravovaly budoucí potenciální uchazeče pro výkon kontrarozvědné či rozvědné činnosti v zájmu SSSR či jeho satelitů.

5.2.4. Whistleblowers

Nepřímo mohou významně ovlivňovat činnost a chod všech ZS i tzv. „*whistleblowers*“, tedy whistlebloweři. Whistleblowers je termín přejatý z anglického jazyka a znamená v překladu *oznamovatel*. Rozumí se jím člověk, který se v zaměstnání či ve služebním poměru dozví o možném protiprávním či neetickém jednání zaměstnavatele, svých kolegů nebo nadřízených, a toto nekalé jednání nahlásí příslušnému kontrolnímu či nadřízenému orgánu. Pejorativně se tak tyto osoby, oznamovatelé, označují v některých případech jako „*udavači*“, „*práskači*“, či

¹⁶⁸ Zákon č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/1/39493/1/2>

¹⁶⁹ Zákona č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky, České republiky a Slovenské republiky. § 2.

„donašeči“ atp. V této souvislosti je ale na místě také říct, že svým jednáním by se také mohli označovat za „strážce zákonnosti“. V anglickém jazyce se používá rovněž termín „insider“.

Zákonnou definici whistleblowingu bychom v českém právní řádě nenašli. Na jednotné definici není shoda ani na mezinárodní úrovni. V podstatě ale whistleblowing znamená, že zaměstnanec upozorní, respektive oznámí příslušnému orgánu nekalé, ilegální či neetické chování v prostředí organizace, v které je oznamovatel zaměstnán. S ochranou a oprávněním oznamovatelů přišly první USA po známé kauze *Watergate*.¹⁷⁰

Tato problematika, respektive oprávnění příslušníků ZS se obrátit na určitý orgán, pokud měli podezření z překračování pravomocí či oprávnění nadřízených orgánů či svých kolegů v organizaci, byla ošetřena již zákonem o BIS ČR z roku 1992 v § 11 odst. 3: „*Příslušníci jsou oprávněni v případě, pokud se domnívají, že jim nařízená činnost přesahuje působnost Bezpečnostní informační služby vymezenou ustanoveními § 4 až 6, nebo je jinak nezákonná, obrátit se na kontrolní orgán.*“.¹⁷¹ Tímto kontrolním orgánem byl k tomu vytvořený zvláštní orgán tehdejší České národní rady, který vykonával kontrolu činnosti BIS ČR.

V současné době toto oprávnění příslušníků ZS není explicitně zakotveno v zákoně o ZS, jak by se dalo očekávat. Komplexně není tato problematika whistleblowingu v českém právním řádu upravena. Východiskem pro úpravu whistleblowingu v prostředí bezpečnostních sborů může být rozhodně ustanovení čl. 18 odst. 1 za středníkem LZPS. Tato právní norma stanoví, že každý má právo obracet se s žádostmi, stížnostmi a připomínkami na orgány státní správy a samosprávy ve věcech veřejného nebo jiného společného zájmu dle čl. 18 odst. 1 za středníkem LZPS.¹⁷²

V České republice se aktuálně k 20. 12. 2021 jedná o vládním návrhu zákona, který by podpořil ochranu těchto osob před případnými odvetnými kroky ze strany kolegů či nadřízených po úspěšném oznámení nepříjemných skutečností od whistleblowera. Jak vysvětluje Ministerstvo spravedlnosti ČR, které vládní návrh zákona na ochranu oznamovatelů protiprávních jednání (tzv. „zákon o whistleblowingu“) zpracovalo: „*Tyto osoby čelí nejen rozporuplným reakcím svého okolí, ale často i postihům pracovněprávního nebo služebního charakteru ze strany zaměstnavatelů. Taková praxe však udržuje ve společnosti spíše obavy před negativními*

¹⁷⁰ Úprava whistleblowingu. In epravo.cz. Článek ze dne 26. 4. 2019. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/uprava-whistleblowingu-na-ceske-pravni-scene-aneb-co-brani-prijeti-zakona-na-ochranu-oznamovatele-109159.html>

¹⁷¹ Zákon č. 527/1992 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky. § 11 odst. 3.

¹⁷² Listina základních práv a svobod. Čl. 18 odst. 1 za středníkem.

následky jednání oznamovatelů, které je však z hlediska veřejného zájmu více než žádoucí."¹⁷³ Tento český zákon o whistleblowingu, tedy o ochraně oznamovatelů, by měl promítnout do českého právního řádu evropských směrnic zaměřených na tuto oblast právní úpravy. A to nejpozději do 20. 12. 2021, ještě však nenabyl ani platnosti a je zatím stále v legislativním procesu.¹⁷⁴

Příkladů, kdy whistlebloweři mohou významně ovlivňovat a kontrolovat nejen nadřízené a spolupracovníky vlastní zpravodajské služby ale i významné nadřízené vysoce postavené vnější kontrolní orgány ZS, lze zmínit hned několik. Známé jsou především kauzy ZS v prostředí Spojených států amerických.

Nedávno, konkrétně v roce 2016, upozornil určitý zaměstnanec CIA na možné ohrožování suverenity USA prostřednictvím údajného zasahování či ovlivňování svobodných voleb cizími mocnostmi. Tento podnět a informace s tím spojené následně unikly do médií, čehož neváhala využít politická opozice tehdejšího uchazeče o prezidentský mandát Spojených států amerických.¹⁷⁵ Významně tak mohla ovlivnit průběh voleb ve Spojených státech. V tomto demonstrativně jmenovaném případě šlo zejména v konečném důsledku o politické soupeření a o získání co nejvíce politické přízně před volbami. Tato kauza tak měla více než bezpečnostní rozměr spíše polický rozměr. Přestože není přijatá mezinárodně uznávaná definice whistleblowingu, lze pochybovat, zda by toto oznámení naplňovalo znaky whistleblowingu.¹⁷⁶ Ve velké části médií demokratických právních států se nicméně používal v souvislosti s touto kauzou termín whistleblower a whistleblowing i tak.¹⁷⁷¹⁷⁸

¹⁷³ Zákaz postihu těch, kteří oznámí svého zaměstnavatele nebo kolegu. In vlada.cz. Článek ze 8. 6. 2016. [online]. [cit. 2021-06-22]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/z-medii/ceska-justice-cz-dienstbier-navrhne-zakaz-postihu-tech--kteri-oznamí-sveho-zamestnavatele-nebo-kolegu-145131/>

¹⁷⁴ Zákon o whistleblowingu na dosah? In epravo.cz. Článek ze 22. 2. 2021. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zakon-o-whistleblowingu-na-dosah-112578.html>

¹⁷⁵ Trump-Ukraine Whistleblower is a CIA employee. In cnbc.com. Článek ze dne 27. 9. 2019. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2019/09/27/trump-ukraine-whistleblower-is-cia-employee-worked-at-white-house.html>

¹⁷⁶ Corruption and whistleblowing, legal definition. In oecd.com. Odborná studie OECD zabývající se korupcí a problematikou whistleblowingu přijatá v roce 2011 mezinárodní organizací G-20. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/corruption/48972967.pdf> Kapitola druhá, článek 2.

¹⁷⁷ Trump condemned for tweets pointing to name of Ukraine whistleblower. In theguardian.com. Článek z roku 2019. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/us-news/2019/dec/27/trump-ukraine-whistleblower-president>

¹⁷⁸ Srov. Trump retweeted the name of the alleged Ukraine whistleblower. In businessinsider.com. Článek z roku 2019. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.businessinsider.com/trump-slammed-retweeting-name-alleged-ukraine-whistleblower-2019-12>

5.2.5. Utajování informací a bezpečnostní řízení

Nad rámec vymezení vnitřní kontroly lze uvést, že jistou prevencí a vnitřní kontrolou zároveň je již samotné utajování zpravodajských informací a jejich ochrana, čímž se české ZS chrání před vynášením informací a zranitelností. Řadový příslušníci českých zpravodajských služeb by tak měli většinou operovat pouze s těmi informacemi, které nutně potřebují k výkonu povolání a k plnění svěřených úkolů. Tomuto principu pouze nezbytné informovanosti se říká „*need to know*“.

Zpravodajské i „běžné“ informace samotné jsou dále odstupňovány v českém právním řádu příslušným stupněm utajení dle ZOUI na¹⁷⁹

- 1) Přísné tajné,
- 2) Tajné,
- 3) Důvěrné a
- 4) Vyhrazené.

K utajovaným informacím příslušného stupně utajení se mohou dostat pouze osoby, které úspěšně získají osvědčení o bezpečnostní způsobilosti, lidově řečeno tzv. „bezpečnostní prověrku na příslušný stupeň utajení“ v tzv. bezpečnostním řízení dle ZOUI. Toto bezpečnostní řízení je vedeno standardně NBÚ. Příslušní zaměstnanci NBÚ prověřují, zda žadatelé, tedy fyzické osoby či fyzické osoby podnikající, splňují podmínky k vydání tohoto osvědčení pro přístup k utajovaným informacím příslušného stupně utajení.¹⁸⁰ V případě, že se jedná o stupeň „přísně tajné“, obligatorně požádají jednu z českých ZS o šetření k výskytu bezpečnostních rizik v prostředí¹⁸¹, v němž se účastník řízení pohybuje. V případě, že se jedná o stupeň „tajné“ může NBÚ fakultativně požádat vhodnou zpravodajskou službu k prošetření případných bezpečnostních rizik v prostředí, v němž se účastník pohybuje.¹⁸²

V případě, že se koná řízení o vydání osvědčení příslušníkům českých zpravodajských služeb, zaměstnanců ZS nebo uchazečů o přijetí k některé z českých ZS, například na vyšší stupeň utajení, tak české ZS samy rozhodují o vydání těchto osvědčení fyzickým osob, které je

¹⁷⁹ Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů. § 4.

¹⁸⁰ Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů. § 89 a násl.

¹⁸¹ Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů. § 107 odst. 3.

¹⁸² Tamtéž § 107 odst. 4.

opravňuje k přístupu k utajovaným informacím. Rovněž české ZS samy vydávají tato osvědčení a rovněž samy ZS rozhodují o zrušení platnosti těchto osvědčení u jednotlivých fyzických osob. V těchto konkrétních případech tak mají české zpravodajské služby postavení NBÚ a celé bezpečnostní řízení provádějí samy dle ustanovení § 140 odst. 1 písm. a) ZOUI.¹⁸³

Jak již bylo zmíněno, příslušníci českých ZS mají postavení úředních osob při výkonu služebního poměru. Podobně tak české ZS mají postavení správních úřadů na úseku archivnictví a výkonu spisové služby, jak plyne z ustanovení § 43 písm. c) zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.¹⁸⁴ Přestože spisy a dokumenty, u kterých byl již zrušen příslušný stupeň utajení, jsou české ZS oprávněny archivovat, mohou odepřít nahlížení do archiválií a zakázat pořizovat kopie či opisy, pokud by takové informace byly i nadále důležité pro ochranu ústavního zřízení a významných ekonomických a bezpečnostních zájmů České republiky.

5.3. Vnější kontrola zpravodajských služeb České republiky

Vnější kontrola ZS bývá nejčastěji rozlišována z hlediska subjektů, kteří ji provádějí. V porovnání s jinými demokratickými právními státy má Česká republika poměrně mnoho mechanismů a subjektů vnější kontroly českých ZS. Je prováděna všemi složkami moci ve státě, a sice mocí zákonodárnou, mocí výkonnou i mocí soudní. Orgány všech tří složek moci ČR jsou v určité své podobě zmíněny jako kontrolní orgány v zákoně o ZS.¹⁸⁵ Do vnější kontroly českých ZS lze nicméně zařadit orgány, které nepatří ani do jedno složky moci. Například je nezanedbatelná nepřímá forma kontrola ze strany Nejvyššího kontrolního úřadu, který má velký vliv při kontrole rozpočtu a financování českých ZS. Kontrolní orgán, u něhož zákon předpokládá vnější kontrolu, je také relativně nedávno uzákoněný ONK.¹⁸⁶ Do vnější kontroly ZS ČR zařadit i kontrolu ze strany veřejnosti, a také ze strany veřejnoprávních i soukromoprávních médií.

5.3.1. Kontrola ze strany vlády České republiky

Považuji za vhodné začít tou nejdůležitější a nejfrekventovanější vnější kontrolou činnost ZS ČR. Tou je bezesporu kontrola činnost ZS ČR ze strany vlády České republiky. Je to více než kterýkoliv jiný subjekt ve státě právě vláda, která je v České republice plně zodpovědná za

¹⁸³ Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů. § 140 odst. 1 písm. a).

¹⁸⁴ Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. § 43 písm. c).

¹⁸⁵ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. Zejména § 12 a dále pak § 4 a násl a § 11a, § 14, § 15 a § 16.

¹⁸⁶ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. Zejména § 12 a násl.

zajišťování bezpečnostních zájmů a za ochranu státu jako takového. Rovněž je to vláda, která za činnost českých ZS odpovídá, a právě jí je svěřena veškerá významná koordinace.¹⁸⁷ Příslušní členové vlády, tedy bavíme se o předsedovi vlády v případě BIS, o ministru obrany v případě VZ, a o ministrovi vnitra v případě ÚZSI, jsou ze zákona i oprávněnými příjemci zpravodajských informací. Přestože v praxi nemusí docházet k tomu, že české ZS informují tyto zákonné adresáty vždy bezprostřední jako první.¹⁸⁸

Pouze vláda, a případně prezident republiky s vědomím vlády, ukládají dle zákona zpravodajským službám České republiky konkrétní úkoly, nikdo jiný takovou zákonnou pravomoc nemá.¹⁸⁹

V tomto kontextu si je dobré uvědomit, že už jen díky vládě je to výkonná moc, respektive exekutiva, která má nejlepší předpoklady pro kvalitní a důslednou kontrolu všech tří českých zpravodajských služeb.¹⁹⁰

Základní formou provádění kontroly ZS ČR ze strany vlády a příslušných ministrů je povinné předkládání pravidelných i mimořádných zpráv o činnosti jednotlivých českých ZS prostřednictvím ředitelů jednotlivých ZS ČR.¹⁹¹

Vláda pak předává dle zákona o ZS tzv. zvláštnímu kontrolnímu orgánu získané informace od ZS ČR. A to jednou ročně, kdykoliv o požádá a také vždy v případech, že jde o informace důležité pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu ČR. Vláda zároveň informuje tento zvláštní kontrolní orgán o počtu případů poskytnutí některých informací od některých subjektů ve státní sféře, například o bank, od Generálního ředitelství cel, od Generálního finančního ředitelství atp.¹⁹²

O charakteru těchto zvláštních kontrolních orgánů na úrovni PSP ČR, s jehož zřízením a ustavením zákon o ZS poměrně dlouhou dobu počítal, bude pojednáváno v této práci podrobněji v následujících podkapitolách.

¹⁸⁷ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 7.

¹⁸⁸ Informace týkající se událostí ve Vrběticích v roce 2014. In vlada.cz. Článek ze 17. 5. 2021. [online]. [cit. 2021-06-15]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadosti/informace-tykajici-se-udalosti-ve-vrbeticich-v-roce-2014-188436/>

¹⁸⁹ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 8 odst. 4.

¹⁹⁰ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha: Auditorium, 2012, ISBN 978-80-87284-21-6. s. 41.

¹⁹¹ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 8 odst. 1, 2 a 3 a 5.

¹⁹² Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 15 odst. 1 a 2 ve spojení s § 11 odst. 2 a § 11a.

Vláda také odpovídá za účelné a efektivní financování všech tří ZS, jelikož je to vláda, která připravuje na každý rozpočtový rok zákony o státním rozpočtu. Ohledně této stránky kontroly ZS ČR je důležitá úloha Nejvyššího kontrolního úřadu, kterému bude věnována pozornost v podkapitole 5.3.6.

Co se zmiňované koordinace ZS ČR týče, vláda ji vykonává prostřednictvím svých k tomuto účelu vytvořených stálých pracovních orgánů. Jedním z nejvýznamnějších stálých pracovních orgánů vlády v oblasti bezpečnosti státu je Bezpečnostní rada státu (ve zkratce „BRS“). Jedním z šesti výborů BRS je Výbor pro zpravodajskou činnost. Vzhledem k tomu, že je při koordinaci bezpečnostních prostředků státu na centrální úrovni nutná spolupráce všech výborů, pro úplnost považují za vhodné je zde zmínit. Na úrovni BRS působí:

- Výbor pro koordinaci zahraniční bezpečnostní politiky, který je v gesci ministra zahraničních věcí,
- Výbor pro obranné plánování, který je v gesci ministra obrany,
- Výbor pro vnitřní bezpečnost, který je v gesci ministra vnitra,
- Výbor pro civilní nouzové plánování, který je v gesci ministra vnitra,
- Výbor pro kybernetickou bezpečnost, který je v gesci předsedy vlády a
- Výbor pro zpravodajskou činnost, který je v gesci předsedy vlády.

Přestože je tedy zřejmé, že spolu musí všechny výbory v bezpečnostním systému České republiky spolupracovat, pro koordinaci ZS ČR je stěžejní poslední jmenovaný. Výbor pro zpravodajskou činnost dle svého statutu koordinuje činnost ZS ČR a plánuje opatření k zajištění zpravodajské činnosti a spolupráci státních orgánů, které získávají, shromažďují a vyhodnocují informace nezbytné pro zajištění bezpečnosti České republiky. Výbor samotný však nevykonává žádnou aktivní zpravodajskou činnost. Pracovním orgánem Výboru pro zpravodajskou činnost je tzv. „*Společná zpravodajská skupina*“. Ta byla zřízena usnesením BRS č. 54 ze dne 6. 6. 2005.¹⁹³ Podobně jako BRS a Výbor pro zpravodajskou činnost má i Společná zpravodajská skupina svůj statut.^{194, 195} Při efektivní koordinaci ZS ČR tak vláda v současné době využívá zejména těchto svých stálých pracovních orgánů.

¹⁹³ Usnesení Bezpečnostní rady státu č. 54 ze dne 6. 6. 2005. In vlada.cz [online]. [cit. 2021-12-01]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/cinnost/zaznamy-z-jednani/usn-54.pdf>

¹⁹⁴ Usnesení Bezpečnostní rady státu č. 19 ze dne 14. 8. 2012. In vlada.cz [online]. [cit. 2021-12-01]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/cinnost/zaznamy-z-jednani/usn-19-12_1.pdf

¹⁹⁵ Statut Společné zpravodajské skupiny přijatý v roce 2012. In vlada.cz [online]. [cit. 2021-12-01]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/pracovni-vybory/zpravodajska-cinnost/Statut-SZS.pdf>

Co se spolupráce a koordinace českých zpravodajské služby navzájem týče, spolupracují na základě dohod uzavíraných se souhlasem vlády ČR.¹⁹⁶

Spolupráci se zahraničními ZS jiných států či jiné cizí moci mohou zpravodajské služby uskutečňovat pouze se souhlasem vlády. Tato pravomoc rovněž podtrhuje postavení vlády České republiky jako řídicí entity, která je primárně zodpovědná za bezpečnost státu na centrální úrovni.

5.3.1.1. Poradce pro národní bezpečnost

Považuji zároveň za vhodné zmínit, že vzhledem k současnému povolebnímu vyjednávání koalic SPOLU a PirSTAN a k programovému prohlášení obou koalic je stav k 20. 12. 2021 nyní takový, že lze v budoucnu předpokládat vznik nového pravděpodobně stálého poradního orgánu vlády. Případný nový poradní orgán vlády by měl být zřízen právě kvůli efektivnější koordinaci a funkční spolupráci zpravodajských služeb České republiky.¹⁹⁷ Tento poradní orgán vlády zatím nese pracovní název „*Poradce pro národní bezpečnost*“ po vzoru izraelského či amerického poradce pro národní bezpečnost. Není vyloučené, že konečná podoba názvu tohoto úřadu může vypadat nakonec jinak. Měl by to být velice kvalifikovaný bezpečnostní expert zejména v oblasti zpravodajských služeb, krizového řízení a hybridních hrozeb na celostátní a mezinárodní úrovni.

Jedna osoba vysoce kvalifikovaného národního bezpečnostního koordinátora a poradce v jednom by měla tak v tomto směru zajišťovat vysokou míru potřebné informovanosti napříč předsedou vlády, klíčovými resorty, čímž se má na mysli Ministerstvo zahraničních věcí, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo obrany a relevantními prostředky bezpečnostního systému ČR, včetně ZS ČR.¹⁹⁸

Zejména při zvládání krizových situací na celostátní úrovni se ukázala tato potřeba efektivnější koordinace a kvalifikované informovanosti všech bezpečnostních složek a klíčových příslušných představitelů na vládní úrovni. Těmito krizovými situacemi může být například epidemie Covid-19, během které nouzový stav trval, a opakovaně se prodlužoval, pro území

¹⁹⁶ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 9.

¹⁹⁷ Programové prohlášení a poradce pro národní bezpečnost. In ceskenoviny.cz [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/ct-programove-prohlaseni-slibuje-i-snizeni-socialniho-pojisteni/2112519>

¹⁹⁸ Super-úředník pro národní bezpečnost, krizový manažer a poradce v jednom. In natoaktual.cz. [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z: https://www.natoaktual.cz/zpravy/poradce-bezpecnost-obrana-vnitro-armada-namestek-koordinator.A210722_144606_na_zpravy_m00

celé České republiky nejdéle v historii samostatné České republiky¹⁹⁹, anebo například kauza Vrbětice 2021.

5.3.2. Kontrola ze strany prezidenta republiky

Kontrola ZS ze strany prezidenta je v prostředí České republiky spíše formální záležitostí. Prezident ČR je informován stejně jako vláda minimálně jednou ročně o činnosti všech českých ZS. Tyto dva subjekty výkonné moci mohou být případně informováni dle zákona o ZS také kdykoliv o to požádají.²⁰⁰ Všechny tři české ZS mají navíc povinnost informovat prezidenta ČR, předsedu vlády a příslušného člena vlády bezprostředně, v případech zjištění, které nesnesou odkladu.²⁰¹

Prezident ČR má pravomoc stejně jako vláda ukládat všem českým ZS úkoly. Prezident nicméně ukládá ZS úkoly dle zákona o ZS pouze s vědomím vlády. Tato skutečnost dále podtrhuje slabší postavení prezidenta ČR v systému kontroly českých ZS oproti vládě. České ZS jinak kromě úkolů zadaných vládou či prezidentem plní úkoly jim svěřené ex lege.

Kontrola ZS ČR ze strany prezidenta ČR je specifická v tom, že prezident ČR je jednočlenný kontrolní orgán, který je volen v demokratických přímých volbách od roku 2012.²⁰² Občan ČR ve funkci prezidenta ČR má tedy získanou důvěru a mandát přímo od občanů České republiky a je tedy zpravidla všeobecně respektován. Všechny jeho kroky v případné kontrolní činnosti mohou mít tak významný dopad a věhlas napříč společností a politickým spektrem. Lze také usuzovat, že všechny jeho kroky v případné kontrolní činnosti mohou být více medializované než u některých jiných kontrolních orgánů.

V této souvislosti je dobré zmínit nedávný skutečný příklad z praxe, kdy jeden z prezidentů ČR zadal úkol nejmenované ZS ČR, ve kterém požadoval po nejmenované ZS ČR jména všech ruských zpravodajských důstojníků operujících na území České republiky. Konkrétní znění zadaného úkolu znělo: *„Zabezpečte informace a poskytněte mi zprávu, kteří konkrétní ruští zpravodajští důstojníci působí v Česku, kteří Češi spolupracují s ruskými zpravodajci, jaké informace jim předávají a jak spolupráce vypadá.“*²⁰³

¹⁹⁹ Nouzový stav při epidemie Covid-19. In covid.gov.cz. [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z:

<https://covid.gov.cz/situace/onemocneni-obecne-o-opatrenich/nouzovy-stav>

²⁰⁰ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 8 odst. 1.

²⁰¹ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 8 odst. 2.

²⁰² Ústavní zákon č. 71/2012 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.

²⁰³ Zadávání úkolů prezidentem ČR zpravodajským službám ČR. In irozhlas.cz. [online]. [cit. 2021-02-28].

Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/kauzu-2020-milos-zeman-bis-tajna-sluzba-rusko-spijon_2012251900_miz

K tomuto lze říct, že dle zákona o ZS zpravodajské služby České republiky předávají státním orgánům informace o zjištěných, která náleží do oboru jejich působnosti, pouze pokud by poskytnutí těchto informací neohrozilo důležitý zájem sledovaný příslušnou ZS ČR.²⁰⁴

V některých případech je lidský faktor nezastupitelný, proto zákonná úprava počítá v zákoně o BIS a v zákoně o VZ rovněž s institutem využívání osob jednajících ve prospěch BIS a VZ.^{205, 206} Při využívání osob jednajících ve prospěch ZS ČR jsou BIS a VZ povinny tyto osoby ochraňovat před vyjádřením a způsobením újmy na životě, zdraví, cti nebo majetku, která by jí mohla vzniknout takovým jednáním.²⁰⁷

Případná medializace vztahů mezi vedoucími činiteli klíčových prostředků bezpečnostního systému ČR či jiných útvarů podílejících se na bezpečnosti ČR by objektivně nemusela příliš nahrávat bezpečnostním zájmům ČR, jelikož by mohly tyto veřejně přístupné informace²⁰⁸ o vnitropolitických záležitostech využít ve svůj prospěch například nepřátelské zpravodajské služby. Ponížení či ztráta dobré pověsti jedné české ZS by mohla vést k oslabení či ztrátě dobré pověsti i ostatních českých ZS nebo jiných bezpečnostních prostředků podílejících se na zajišťování bezpečnostních zájmů ČR. V krajním případě by mohly dokonce omezit či přerušit spolupráci s českými ZS spojenecké ZS jiných států Severoatlantické smlouvy.

V historii České republiky je úkolování českých ZS prezidentem poměrně vzácné. Je známo, že například Václav Havel určité úkoly zpravodajským službám ČR zadával. Nicméně za doby svého úřadování ve funkci prezidenta České republiky se nezajímal v tak vysoké míře o bezpečnostní otázky jako někteří jiní politici a s řediteli ZS se sešel za svého působení dle veřejně přístupných zdrojů jen několikrát.²⁰⁹ Je také známo, že v pořadí druhý prezident České republiky, Václav Klaus starší, měl a stále má nedůvěřivý názor na české ZS. Například každoroční zprávy některých ZS ČR považuje za bezcenné a bez jakéhokoliv přínosu. Jeho názor je patrný již například z tohoto jeho vyjádření: „Z těch několika vět, které proběhly

Srov. Neexistuje, že ZS ČR nesplní úkol pro prezidenta. In zprávy.aktualne.cz. [online]. [cit. 2021-06-21]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/neexistuje-ze-bis-nesplni-ukol-od-prezidenta-napsal-hrad-pos/r~325bcdee357a11ebaabd0cc47ab5f122/>

²⁰⁴ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 8 odst. 3.

²⁰⁵ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 16.

²⁰⁶ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 15.

²⁰⁷ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 15 odst. 3.

Srov. se zákonem č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 16 odst. 3.

²⁰⁸ Prezident ČR odmítl vyznamenat ředitele ZS ČR. In zprávy.aktualne.cz. [online]. [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/zeman-poseste-odmitl-jmenovat-reditele-bis-koudelku-generale/r~240ef534affe11eba4560cc47ab5f122/>

²⁰⁹ Rozhovor v pořadu rozstřel s bývalým ředitelem BIS, Jiřím Růžkem, ze dne 8. 1. 2019 [online]. [cit. 2021-06-21]. Dostupné z: https://tv.idnes.cz/rozstrel/rozstrel-jiri-ruzek-bis-bezpecnost-cely-zaznam.V190108_142646_idnestv_jaha

*veřejně v médiích, mám pocit, že Zeman má na práci všech našich služeb – ať už se jmenují jakkoli – prakticky shodný názor jako já. Jejich materiály jsem nikdy nečetl, protože jsem nechtěl ztrácet čas bezcennými zprávami, které většinou neobsahovaly vůbec nic zajímavého, vůbec nic přínosného.“*²¹⁰ Jeví se tak jako pravděpodobné, že poslední dva prezidenti ČR mají podobné názory na české ZS.

Kontrola českých ZS ze strany prezidenta ČR tak může nabývat více než u jiných kontrolních orgánech ZS ČR různých tónů podle osobního vztahu či politických názorů právě úřadujícího prezidenta. Teoreticky může mít tato kontrola činnost ZS ČR ze strany prezidenta ČR větší dopad než kontrola ze strany některých jiných orgánů, protože může být v některých případech v synergii například s kontrolou ze strany médií a s kontrolou ze strany veřejnosti.

Lze namítat, že tato teoretická spojitost s kontrolou ze strany médií a veřejností by se dala aplikovat i u kontroly ze strany ostatních institucí ve státě. Nicméně názor některých soudců vrchního soudu, názor některých členů PSP ČR nebo názor některých členů vlády většinou nemusí mít tak velký zájem u široké veřejnosti v takové míře a nerezonuje tolik veřejností. Mimo jiné také z toho důvodu, že velká část ostatních kontrolních orgánů českých ZS je kolegiálních, rozhodují kolektivně, a tudíž zde velice často nemusí panovat shodný názor. Na půdě PSP ČR je to v podstatě vyloučené.

Prezident ČR nemá dle mého názoru silnější postavení než např. vláda a k mnoha jeho pravomocem je potřeba kontrasignace předsedy vlády nebo pověřeného člena vlády nebo v jejich součinnosti.²¹¹ Jako jediná fyzická osoba v úřadu je však prezident ČR volen na poměrně dlouhé období, pěti let, a od roku 2012 v přímých volbách.²¹² Z těchto důvodů může mít stále teoreticky velice zásadní vliv minimálně při utváření názorů občanů na české ZS a jejich fungování.

5.3.3. Kontrola ze strany Parlamentu České republiky

Na úvod k této problematice je dobré zmínit, že rozsah a způsob parlamentní kontroly měl podrobněji stanovit zvláštní zákon dle § 12 odst. 1 věty druhé zákona o ZS.²¹³ Zmiňovaný zvláštní zákon, přesněji řečeno doplňující novelizující ustanovení, vstoupily v platnosti 6. 10. 2017 a nabyly účinnosti k 1. 1. 2018 novelizujícím zákonem č. 325/2017 Sb., kterým se mění

²¹⁰ Názor prezidenta ČR na výroční zprávy ZS ČR, článek ze dne 17. 1. 2019. In lidovky.cz [online]. [cit. 2021-06-21]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/exprezident-klaus-mluvi-o-tajnych-sluzbach-podle-nej-jsou-jejich-zpravy-bezcenne.A190117_125604_in_domov_ele

²¹¹ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. Čl. 63 odst. 1 a 2 ve spojení s Čl. 63 odst. 3.

²¹² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. Čl. 54 odst. 2.

²¹³ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. Zejména § 12 odst. 1 věta druhá.

zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Přijetí naplňující zákonné úpravy, s kterým ustanovení § 12 odst. 1 věty druhé zákona o ZS počítalo, tak trvalo téměř čtvrtstoletí. Téměř čtvrtstoletí tak zůstalo toto ustanovení obsoletní. Zákonná úprava se nakonec po zhruba 24 letech naplnila tím způsobem, že ony diskutované zvláštní kontrolní orgány zmiňované v § 12 a násl. zákona o ZS jsou vlastně již existující stálé komise pro kontrolní činnost BIS a VZ s tím, že stálá komise pro kontrolní činnost ÚZSI teprve vznikne.

Poměrně dlouho nenaplněné ustanovení v zákoně o ZS byly částečně i ty obsažené v § 14 a § 16 zákona o ZS. Jeví se jako pravděpodobné, že tehdejší zákonodárce v roce 1994 počítal s tím, že zvláštní kontrolní orgán pro činnost ZS bude zřízen zvláštním zákonem pro kontrolu všech tří českých zpravodajských služeb.²¹⁴ Samostatný zvláštní zákon však přijat nebyl a zákonná úprava těchto zvláštních kontrolních orgánů se doplnila do zákona o ZS.

Zmiňovanými zvláštními kontrolními orgány jsou tedy nakonec tzv. stálé komise pro kontrolu BIS, ÚZSI a VZ dle § 18²¹⁵ zákona o BIS, dle § 21²¹⁶ zákona o VZ a dle zákona o ZS²¹⁷. K datu 20. 12. 2021 zatím žádné další zvláštní kontrolní orgány na úrovni Parlamentu ČR pro kontrolu jednotlivých českých ZS ustaveny nebyly. O Orgánu nezávislé kontroly pro kontrolní činnost ZS ČR bude pojednáváno v další kapitole, tento orgán slouží ale ke kontrole všech tří ZS ČR.

Do roku 2017, do nabytí účinnosti zmíněné novelizace, ÚZSI, přestože z povahy věci někdy musí operovat a zabezpečovat ochranu svých příslušníků i na území České republiky, jako jediná zpravodajská služba ČR neměla poměrně dlouhou dobu na úrovni Parlamentu ČR zřízena ani stálou komisí pro kontrolu její činnosti. Až účinností novelizace k 1. 1. 2018 byla tato stálá komise pro kontrolní činnost ÚZSI zřízena. Upravena je nově v § 12a až § 12d zákona o ZS. Česká rozvědka nemá samostatný zákon upravující její činnost ani kontrolu, její působnost, pravomoci i kontrolu upravuje obecný zákon o ZS.

Zvláštní kontrolní orgány dle zákona o ZS, tedy zmíněné stálé komise pro kontrolní činnosti BIS, VZ a ÚZSI, jsou upraveny každý v jiném zákoně. Většina ustanoveních v těchto třech

²¹⁴ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 14 a § 16.

²¹⁵ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 18.

²¹⁶ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 21.

²¹⁷ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12a a násl.

rozdílných zákonech o těchto zvláštních kontrolních orgánech jsou nicméně velmi podobná nebo přímo zaměnitelná.

Další podrobnosti ohledně obecné úpravy orgánů PSP ČR stanoví její jednací řád, což je zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu PSP ČR. Ve svém § 47 upravuje pravidla pro vytváření stálých či dočasných komisí PSP ČR. Ačkoliv členové některých komisí nemusí být poslanci ČR, předsedou stálých komisí pro kontrolu činnosti ZS ČR je vždy poslanec, kterého volí PSP ČR. Poslanec, který je členem vlády, nemůže být členem komise. Jak je ze zákonů upravující ZS ČR patrné, členem kontrolních orgánů na úrovni PSP ČR mohou být pouze poslanci PSP ČR. V této souvislosti samozřejmě platí, že *lex specialis* se uplatní před *lex generalis*, co se týče přípustnosti členství osob odlišných od poslanců ČR, tedy uplatní se jednotlivá ustanovení v zákonech upravující ZS ČR. Pro činnost a jednání komisí zřizovaných PSP ČR se užijí podpůrně přiměřeně ustanovení o činnostech a jednání výborů, nebudou-li v rozporu s jednotlivými zákony upravující ZS ČR.²¹⁸

Tyto stálé komise pro kontrolu činnosti ZS ČR se skládají nejméně ze sedmi členů, jimiž se mohou stát pouze poslanci PSP ČR, přičemž PSP ČR zabezpečí, aby byl zastoupen vždy každý poslanecký klub ustanovený podle příslušnosti k politické straně či politickému hnutí, za něhož poslanci kandidovali ve volbách.²¹⁹ Před novelizací zákonem č. 35/2018 Sb., o změně některých zákonů upravujících počet členů zvláštních kontrolních orgánů Poslanecké sněmovny, měly být tyto stále komise pro kontroly činnosti českých ZS složeny ze sedmi členů. Jelikož však po volbách do PSP ČR v roce 2017 vznikla v PSP ČR situace, kdy nemohly být zastoupeny ve stálých komisích všechny poslanecké kluby, jelikož jich bylo více než sedm, zákon o ZS se novelizoval opět a v současné době má být těchto členů stálých komisích „nejméně sedm“ a nikoliv rigidně sedm, jak tomu bylo před rokem 2018.²²⁰ Tím, že jsou ve stálých komisích zastoupeny všechny poslanecké kluby, by mělo být redukováno korupční riziko.

Zákon o ZS ani jiný zákon členům stálých komisí pro kontrolu činnosti jednotlivých ZS ČR neukládá povinnost mít tzv. bezpečnostní prověrku na určitý stupeň utajení. Tím se poměrně dost výrazně liší od členů ONK a také například od členů kontrolního orgánu Spolkové

²¹⁸ Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny. Zejména § 47.

²¹⁹ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 18 odst. 2 in fine.

Srov. se zákonem č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. § 21 odst. 2 in fine.

²²⁰ Novelizace zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, zákonem č. 35/2018 Sb., o změně některých zákonů upravujících počet členů zvláštních kontrolních orgánů Poslanecké sněmovny.

republiky Německo, od členů tzv. komise G10, kteří nemusí být poslanci Spolkového sněmu a kteří naopak musí být držitelé osvědčení na příslušný stupeň utajení.

Podle § 19 odst. 1 zákona o BIS, § 12b zákona o ZS a § 22 odst. 1 zákona o VZ dále mohou členové kontrolního orgánu vstupovat v doprovodu ředitele nebo jím pověřeného příslušníka do objektů kontrolovaných ZS ČR. Tyto kontrolní orgány však nejsou oprávněny v žádném případě zasahovat do personální agendy vedoucích příslušníků českých ZS a nahrazovat jejich řídicí činnost. Členové těchto stálých komisí pro kontrolu činnosti českých ZS se schází několikrát do roka, v průměru třikrát, a to často přímo v řídicích budovách dotyčných českých ZS, jak plyne z veřejně přístupných pozvánek na tyto schůze.²²¹

Ve stejných paragrafech výše zmíněných zákonů musí ředitelé dále předkládat stále komisi pro kontrolu činnosti:

- a) *statut*²²²,
- b) *návrh rozpočtu*,
- c) *písemná zadání úkolů uložených vládou nebo prezidentem republiky*²²³,
- d) *podklady potřebné ke kontrole plnění rozpočtu*,
- e) *vnitřní předpisy*.

Ředitelé všech tří českých ZS předkládají dále kontrolnímu orgánu na jeho požádání zejména:

- a) *zprávu o činnosti*²²⁴,
- b) *zprávu o použití zpravodajských prostředků, vyjma zpravodajských prostředků použitých při zabezpečování informací majících původ v zahraničí, a to pouze ve věcech a v případech, ve kterých české ZS svou činnost již ukončily, ředitel BIS také předloží na požádání kontrolního orgánu i informace o počtu případů použití zpravodajské techniky, ve kterých je Bezpečnostní informační služba činná, s uvedením jednotlivých oblastí působnosti BIS*²²⁵ a druhu zpravodajské techniky,

²²¹ Stálá komise pro kontrolu činnosti Úřadu pro zahraniční styky a informace, o komisi a jejích schůzích. In. psp.cz [online]. [cit. 2021-10-27]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=8100&o=8>

²²² Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 6.

²²³ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 8 odst. 4.

²²⁴ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 8 odst. 1.

²²⁵ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 5 a násl.

c) souhrnnou informaci obsahující zaměření a počet případů a věci, v nichž jsou české ZS činné, vyjma případů a věcí při zabezpečování informací majících původ v zahraničí; v informaci odliší případy a věci podle zvláštního právního předpisu,

a dále pak případy související s poskytnutím informační pomoci od určitých subjektů veřejného zájmu o jejich klientech či jejich transakcích.

Kontrolní orgán může vyžadovat vysvětlení od ředitele české ZS, pokud by měl podezření, že tyto české ZS porušují zákon nebo v případě VZ, pokud by jeho činností byly nezákonně omezována či poškozována práva a povinnosti osob či pokud by došlo v rámci činnosti VZ k vyzrazení utajovaných skutečností podle ZOUI²²⁶. Svá zjištění je pak povinen kontrolní orgán oznamovat nejvyššímu státnímu zástupci a řediteli BIS v případě BIS²²⁷, což platí obdobně pro ÚZSI. V případě VZ rovněž nejvyššímu státnímu zástupci, řediteli VZ ale také ministři obrany.²²⁸ Na tato oznámení ze strany kontrolního orgánu se nevztahuje povinnost zachovávat mlčenlivost.²²⁹

Kontrolní řád a procesy spojené se standardní veřejnoprávní kontrolou ve veřejné správě se nepoužijí, a to ani subsidiárně, jak jsem v této práci nastínil již v kapitole 5.2.²³⁰ Kontrola českých ZS ze strany PSP ČR je značně specifická a použije se tak pro ni subsidiárně zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu PSP ČR.

Lze si v tomto kontextu vzhledem ke specifickým prostředí zpravodajských služeb položit otázku, zda je kontrolní činnost těchto ustavených stálých komisí pro kontrolu činnosti jednotlivých ZS ČR dostatečná a zda se smysl a účel zamýšlené právní úpravy naplnil.

Parlament ČR, respektive zákonodárna moc, má nad rámec toho, co již bylo řečeno, k dispozici pravomoc změnit v případě potřeby současně platné zákony, včetně ústavních zákonů. Je třeba si uvědomit, že případná změna či zrušení současné legislativy, z které vychází i tato diplomová práce, by byla pro celý kontrolní mechanismus zcela zásadní a v případě opravdu velkých změn by se teoreticky mohl změnit samotný kontrolní mechanismus či jeho klíčové prvky. Fungování, působnost, kontrola či pravomoci příslušníků všech českých ZS se přijetím novelizací k relevantním zákonům mohou ve velmi krátkém období diametrálně změnit.

²²⁶ Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o bezpečnostní způsobilosti. § 2 písm. c).

Srov. se stále platným a značně změněným zákonem č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů.

²²⁷ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 20 odst. 2.

²²⁸ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenské zpravodajství. § 23 odst. 2.

²²⁹ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenské zpravodajství. § 24.

²³⁰ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12 odst. 4.

Podobně jako u ostatních centrálních bezpečnostních složek a dalších organizačních složek ve státě jsou pro samotnou existenci či zkrátka pro jejich oporu v zákonné úpravě ve státě nejdůležitější volby do PSP ČR.

Hovořím zde o PSP ČR, a nikoliv rovněž o Senátu Parlamentu ČR (dále jen „Senát“), jelikož PSP ČR má v legislativním procesu při přijímání, změnách či rušení běžných zákonů mnohem silnější postavení než Senát. Při změně ústavních zákonů je třeba kvalifikovaná většina obou komor Parlamentu ČR, tudíž v případě legislativního procesu ústavních zákonů má Senát v podstatě stejně silné postavení. Změny klíčových bezpečnostních mechanismů České republiky na ústavní úrovni jsou nicméně velmi raritní.

Od vzniku České republiky jako samostatného státu v roce 1993 se měnily ustanovení týkající se bezpečnosti České republiky na ústavní úrovni jen ústavním zákonem č. 300/2000 Sb., kterým se mění Ústava ČR, a ÚZB.²³¹ Tato změna dvou ústavních zákonů se uskutečnila zejména kvůli nutnosti přizpůsobit český právní řád novému členství v Severoatlantické alianci. Členství v této organizaci je z bezpečnostního a strategického hlediska pro Českou republiku nesmírně významné. Jak plyne z důvodové zprávy k tomuto výše zmíněnému novelizujícímu ústavnímu zákonu: *„Česká republika je podle přijatých závazků povinna podílet se na činnostech v mezích rozhodování mezinárodních organizací, ale také v mezích vlastního právního řádu. V určitých situacích je nezbytná okamžitá reakce, zejména okamžité působení ozbrojených sil České republiky mimo vlastní státní území nebo okamžité působení ozbrojených sil jiných států ve prospěch České republiky na jejím státním území.“*²³²

Senát je důležitým orgánem, protože jeho kvalifikovaná většina přítomných senátorů je nezbytná k případné změně ústavního pořádku České republiky. Jelikož ale jsou tyto změny extrémně raritní, a proběhnou pouze, když je to naprosto nezbytné a současně existuje v Senátu i v PSP ČR tak velká politická síla, lze spíše očekávat, že nynější stav zůstane zachován. Vzhledem k současné politické situaci k 20. 12. 2021 a rozložení sil v PSP ČR se ústavní zákony v této oblasti měnit pravděpodobně nebudou po dobu následujících čtyřech letech, pokud se nebudou konat předčasné volby.

Senát jako takový ale kromě případné změny klíčových zákonů a ústavních zákonů týkající se zpravodajských služeb žádné přímé kontrolní pravomoci vůči českým ZS nemá. Je tomu tak

²³¹ Ústavní zákon č. 300/2000 Sb., kterým se kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., a ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.

²³² Důvodová zpráva k ústavnímu zákonu č. 300/200 Sb., kterým se mění Ústava ČR, a ÚZB.

především z toho důvodu, že vláda samotná, které je dle § 7²³³ zákona o ZS, odpovědná za činnost a koordinaci ZS ČR, je odpovědná pouze PSP ČR, a nikoliv Senátu.²³⁴ Z tohoto důvodu je tedy upřednostněna, co se kontroly činnosti českých ZS týče, PSP ČR.

Poslanci mohou prostřednictvím institutu interpelace členů vlády PSP ČR, aby v případě potřeby interpelovali členy vlády a pokusili se tak dozvědět o případných nesrovnalostech či jiných pro bezpečnost ČR důležitých záležitostech v souvislosti s činností českých ZS touto formou dle čl. 53 Ústavy ČR.²³⁵

5.3.4. Kontrola Orgánem nezávislé kontroly

Díky zmíněné novelizaci zákona o ZS, kdy se 6. 10. 2017 publikoval zákon pod číslem 325/2017 Sb., kterým se mění zákon o ZS, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, se v roce 2017 a 2018 do centra pozornosti českých zpravodajců dostal nový kontrolní orgán všech tří ZS ČR, tzv. Orgán nezávislé kontroly zpravodajských služeb ČR. Zmíněná novelizace nabyla účinnosti k 1. 1. 2018 a do dosavadního zákona o ZS přibylo, kromě již zmíněného doplnění týkající se zřízení kontrolního orgánu pro kontrolu činnosti ÚZSI v předchozí kapitole, dalších 5 nových paragrafů § 12e až § 12i upravující právě ONK.

5.3.4.1. Dvojstupňovitý systém parlamentní kontroly

Jak plyne z důvodové zprávy k této novelizaci zákona o ZS, změna měla přinést především posílení systému kontroly ZS ČR.²³⁶ Přičemž díky očekávanému zřízení zmíněného zvláštního kontrolního orgánu pro kontrolu činnosti ÚZSI a ONK pro všechny tři ZS ČR by tak nově kontrola všech tří ZS ČR ze strany Parlamentu ČR měla být sjednocená a v podstatě dvojitá. První úroveň kontroly by pak představovaly již ustavené zvláštní kontrolní orgány na úrovni PSP ČR, které tedy jsou stávající stálé komise pro kontrolu činnosti jednotlivých ZS České republiky.

Druhou úroveň by pak měl představovat právě ONK, se kterým zákon o ZS počítá. Tento orgán tzv. druhého stupně by měl být složený z důvěryhodných, bezpečnostně prověřených a veřejnosti respektovaných osob, jehož kontrole by měly podléhat nově všechny tři ZS ČR.

Tato nová koncepce mechanismu kontroly českých ZS vychází především z potřeby naplnění výše zmíněných ustanovení, dále z potřeby zefektivnění systému kontroly na centrální úrovni

²³³ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 7.

²³⁴ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. Čl. 68 odst. 1.

²³⁵ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky. Čl. 53 ve spojení s § 110 až § 112 zákona č. 95/1990 Sb., o jednacím řádu PSP ČR.

²³⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 325/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

a mimo jiné také ze základních premis obsažených v koaliční smlouvě mezi tehdejší nově vznikající druhou vládou Andreje Babiše složenou z hnutí ANO 2011 a ČSSD a z programového prohlášení tehdejší vlády z roku 2018²³⁷. Ze zmíněných premis totiž například vyplývalo, že novelizace zákona bude vycházet ze zásady, že parlamentní kontrole musí podléhat všechny zpravodajské služby České republiky. Tato premise novelizace skutečně byla nakonec naplněna.

Zmíněnou dvojestupňovitost však nelze chápat podobně jako dvojestupňovitost v soudním řízení či správním řízení, v kterých se k druhé instanci odvolává. Kontrolní orgán „druhého stupně“ nepřezkoumává rozhodnutí kontrolního orgánu „prvního stupně“, ale orgán nezávislé kontroly jako kontrolní orgán takzvaného druhého stupně svou kontrolní činnost může vykonávat pouze a výlučně na základě podnětu některého ze zvláštních kontrolních orgánů, jak plyne z § 12 odst. 3 zákona o ZS.²³⁸

Orgán nezávislé kontroly je koncipovaný jako stálý kontrolní orgán, ale ke kontrolní činnosti se fakticky dostane až na základě podnětu kontrolních orgánů prvního stupně, což jsou zmíněné stálé komise pro kontrolu jednotlivých českých ZS. Na tomto základě podnětu od kontrolních orgánů prvního stupně pak kontroluje orgán nezávislé kontroly dodržování zákonných postupů českých ZS a míru zasahování do základních práv a svobod fyzických osob při činnosti ZS ČR.²³⁹ Lze tak očekávat, že tuto kontrolní činnost nebude vykonávat častěji než kontrolní orgány prvního stupně. Stálé komise pro kontrolu činnosti jednotlivých ZS se schází jen několikrát do roka, v případě ONK tomu bude pravděpodobně buď stejně často nebo méněkrát, jen ve výjimečných případech si lze představit jiný scénář.

Orgán nezávislé kontroly je při své kontrolní činnosti oprávněn požadovat všechny potřebné informace o činnosti zpravodajské služby, které souvisejí s prováděnou kontrolou. Nicméně toto naráží na hranice, kdy ZS nemusí kontrolovaná ZS ONK předat informaci, která by měla nebo mohla například zmařit účel probíhající akce, odhalit totožnost osob jednajících ve prospěch ZS, odhalit totožnost příslušníku ZS atp.²⁴⁰ Kontrole ONK také podléhá činnost zpravodajských služeb prováděná pouze na území České republiky, nikoliv v zahraničí. Členové ONK při provádění kontroly musí informovat ředitele kontrolovaných ZS, a ti by pak

²³⁷ Programové prohlášení vlády z roku 2018. In vlada.cz [online]. [cit. 2021-10-29]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/Programove-prohlaseni-vlady-cerven-2018.pdf>. strana 21, odstavec druhý.

²³⁸ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12 odst. 3.

²³⁹ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12 odst. 1.

²⁴⁰ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12g odst. 1 ve spojení s odst. 2.

měli členům ONK poskytnout spolupráci a součinnost při provádění kontrole. V případě, že by měli členové ONK podezření, že ZS zasahuje protiprávně do základních práv a svobod fyzických osob nad rámec zákonných mezí, mohou členové ONK požadovat vysvětlení od příslušných ředitelů ONK.²⁴¹

Výsledkem této kontrolní činnosti ONK bude písemná zpráva adresovaná tomu zvláštnímu kontrolnímu orgánu, který ONK dal podnět ke kontrole zpravodajské služby, a také řediteli příslušné ZS. Z této písemné zprávy by mělo být zřejmé, zda v konkrétním případě bylo či nebylo činností zpravodajské služby protiprávně zasaženo do základních práv a svobod nebo byl či nebyl porušen zákon a pokud ano, tak jakým způsobem.²⁴²

5.3.4.2. Členové Orgánu nezávislé kontroly ZS ČR

Orgán nezávislé kontroly má být pětičlenný, přičemž jeho členové budou voleni poslanci na návrh vlády na funkční období pěti let.²⁴³ Výslovně v zákoně bylo uvedeno před další novelizací zákona o ZS, že, vzhledem k volbě kandidátů PSP ČR, by měla vláda navrhnout alespoň 2 kandidáty na každé místo, aby poslanci měli při volbě alespoň nějaké možnosti. Toto ustanovení však bylo vypuštěno zákonem č. 150/2021 Sb., kterým se mění zákon o VZ, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Zvolení členové se ujímají své funkce složením slibu do rukou předsedy PSP ČR. Člen ONK složí slib do 30 dnů ode dne svého zvolení.²⁴⁴ Podobně jako v případě funkce prezidenta ČR, nikdo nemůže být členem tohoto kontrolního orgánu více než dvakrát za sebou. Předpokládá se, že každý rok se všichni členové vystřídají ve funkci předsedy ONK začínaje tím nejstarším členem z nově zvolených členů.

Tato funkce je chápána jako veřejná funkce, čímž se rozumí, že je prováděna ve veřejném zájmu. Je to zároveň funkce, která je neslučitelná s funkcí výkonem úřadu prezidenta republiky, s funkcí člena vlády, náměstka člena vlády, poslance, senátora, poslance Evropského parlamentu, soudce nebo člena orgánu územního samosprávného celku nebo s postavením příslušníka nebo zaměstnance bezpečnostního sboru České republiky, vojáka z povolání nebo zaměstnance ozbrojených sil České republiky.²⁴⁵

²⁴¹ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12g odst. 3 ve spojení s odst. 6.

²⁴² Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12g odst. 4.

²⁴³ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12e odst. 1.

²⁴⁴ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12g.

²⁴⁵ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12e odst. 1 in fine a § 12e odst. 4.

Funkce člena ONK by měla být prováděna na profesionální úrovni a v podstatě by se členy měly stát v oblasti zpravodajství ti odborně a osobnostně nejvypovolanější jedinci z celé České republiky. Kritéria, které zákon o ZS nastavuje pro členy, tak jsou relativně přísná. Členem ONK může být pouze ten, kdo dle § 12e zákona o ZS odst. 2 a 3 je státním občanem České republiky, dosáhl věku čtyřiceti let, je držitelem platného osvědčení fyzické osoby pro stupeň utajení přísně tajné a zároveň nebyl v posledních 3 letech příslušníkem nebo zaměstnancem bezpečnostního sboru ČR, vojákem z povolání nebo zaměstnancem ozbrojených sil ČR. Před opětovnou novelizací stál v zákoně o ZS rovněž požadavek vysokoškolského vzdělání v oboru práva. I toto ustanovení však bylo změnou zákona vypuštěno.²⁴⁶

Požadavek držení osvědčení fyzické osoby pro stupeň přísně tajné tu je především kvůli tomu, že případní budoucí členové budou moci kontrolovat české ZS i v již spuštěných, probíhajících operacích. A to samozřejmě za předpokladu, že by případná kontrolní činnost neměla potenciál celou operaci ohrozit či zhatit. Tím se významně liší od stálých komisí, u kterých tento požadavek na držení osvědčení fyzické osoby pro stupeň přísně tajné není. Zákon jako požadavek pro členy stálých komisí žádnou jinou prověrku na určitý stupeň utajení nevyžaduje.

Členové ONK jsou dále při výkonu své funkce nezávislí a jsou zároveň povinni funkci vykonávat nestranně, neměli by se nechat ovlivnit žádnými zájmy jiných subjektů, zákon výslovně demonstrativně vyjmenovává, kterým vlivům by se měli zejména vyvarovat. A sice zejména zájmům politických stran či hnutí, veřejným míněním nebo sdělovacími prostředky. Při svém rozhodování jsou vázáni pouze právním řádem České republiky.²⁴⁷

Co se týče požadavku nezávislosti, považuji za vhodné v této souvislosti zmínit, že v úkonech řízení o vydání osvědčení fyzické osoby na stupeň utajení přísně tajné má NBÚ povinnost požádat příslušnou ZS ČR, v tomto případě BIS, o provedení šetření k výskytu bezpečnostních rizik v prostředí, v němž se účastník řízení o vydání tohoto osvědčení pohybuje.²⁴⁸ Příslušná zpravodajská služba tak má na toto bezpečnostní řízení poměrně významný vliv. Dochází tu tak dle mého názoru ke střetu požadavku na zachování maximální míry bezpečnostní způsobilosti členů ONK, přičemž se tak chrání bezpečnostní zájmy státu, a požadavku na zachování nezávislosti členů ONK, jelikož ZS ČR, které budou členy ONK kontrolovány, mají významný vliv na to, jaké konkrétní osoby budou shledány bezpečnostně způsobilými pro

²⁴⁶ Zákon č. 150/2021 Sb., o kterém se mění zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

²⁴⁷ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12e odst. 5.

²⁴⁸ Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů. § 107 odst. 2.

výkon funkce člena ONK. Tento střet je ale obtížné odstranit a je třeba s ním na jedné straně počítat a na druhé straně učinit vše pro to, aby nemohlo dojít ke zneužití postavení ZS ČR.

Vzhledem k povaze kontrolované činnosti jsou členové ONK povinni zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvědí při výkonu své funkce. Povinnost zachovávat mlčenlivost trvá i po ukončení členství v ONK, s výjimkou povinnosti oznámení podezření z páčání trestné činnosti nejvyššímu státnímu zástupci, tedy oznámení podávané dle odstavce 5 § 12g zákona o ZS.²⁴⁹ Této povinnosti zachovávat mlčenlivost jsou členové ONK zbaveni pouze případným usnesením PSP ČR.

Členům ONK náleží měsíční paušální náhrada ve výši určené z platové základny stanovené pro soudce platovým koeficientem 0,25 podle zákona o platu a dalších náležitostech spojených s výkonem funkce představitelů státní moci a některých státních orgánů a soudů.²⁵⁰ Skutečnou náhradu platu či mzdy za tento výkon veřejné funkce, mohou členové obdržet v případě, že kontrolní orgán prvního stupně dá ONK podnět a budou se tak moci věnovat kontrolní činnosti. Lze si nicméně představit, že kontrolní činnost ONK nebude četnější než kontrolní činnost stálých komisí pro kontrolu činnosti českých ZS, které jsou samotné aktivní v průměru v řádu jednotek dní v celém roce, jak již bylo avizováno v předchozí kapitole. Tato odměna by měla být tak dostatečná k tomu, aby přispěla k zabezpečení nestrannosti a nezávislosti členů ONK.

Funkce členů orgánu nezávislé kontroly zaniká v zákonem taxativně vyjmenovaných případech. Funkce členů ONK zaniká tedy:

- *„následujícím po dni, kdy uplyne jeho funkční období,*
- *pozbytí některého z předpokladů potřebných pro výkon funkce,*
- *zahájení výkonu funkce neslučitelné s funkcí člena ONK podle § 12e odst. 4,*
- *nabytí právní moci rozsudku, kterým byl odsouzen za úmyslný trestný čin nebo kterým byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody,*
- *nabytí právní moci rozhodnutí o schválení narovnání, kterým bylo zastaveno jeho trestní stíhání pro úmyslný trestný čin,*
- *nabytí právní moci rozhodnutí, kterým bylo podmíněně zastaveno jeho trestní stíhání pro úmyslný trestný čin,*
- *nabytí právní moci rozhodnutí o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání pro úmyslný trestný čin,*

²⁴⁹ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12g odst. 7 ve spojení s odst. 5.

²⁵⁰ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12h odst. 1.

- *zániku platnosti osvědčení fyzické osoby pro stupeň utajení Přísně tajné, pokud zánik jeho platnosti nenastal doručením nového osvědčení fyzické osoby pro stejný stupeň utajení nebo pokud nebyl uplatněn postup pro vydání nového osvědčení fyzické osoby, které nahrazuje původní v případě jeho odcizení nebo ztráty, poškození nebo změny některého z údajů v něm obsažených podle zákona upravujícího ochranu utajovaných informací, nebo*
- *následujícím po dni, kdy bylo předsedovi PSP ČR doručeno písemné prohlášení člena orgánu nezávislé kontroly, že se funkce vzdává.*²⁵¹

5.3.4.3. Současný stav a funkčnost Orgánu nezávislé kontroly

Lze se domnívat, že ONK by měl nejen dohlížet, na to, aby české ZS nezasahovaly do základních práv a svobod občanů, ale měl by také fungovat kvůli tomu, aby ředitelé zpravodajců měli oporu v případných možných obviněních při podezření z případné trestné činnosti či jiných protiprávních jednáních. Kdy právě členové ONK by ke skutkovému stavu a jednání relevantních aktérů mohli poskytnout případně kvalifikované a odborné stanovisko.

Od účinnosti novely, která zavedla dvojstupňovitý systém parlamentní kontroly, tedy od roku 2018 uplynuly již více než tři roky. Od té doby ale členové ONK zatím zvoleni nebyli a orgán tak zatím není funkční.

Zmíněná novela č. 325/2017 Sb., kterou se měnil zákon o ZS, ukládala nabytím účinnosti povinnost vládě navrhnout PSP ČR alespoň 10 občanů ČR splňující předpoklady pro členství v ONK. Tehdejší znění zákona o ZS hovořilo o minimálně 10 kandidátech, aby poslanci měli možnost z čeho vybírat. Dle tehdejšího předseda vlády se však brzy přišlo na to, že velmi málo fyzických osob v ČR splňuje všechny poměrně přísná kritéria proto, aby se mohli stát členem ONK. Jak již bylo zmíněno, původní znění před novelizací zákona o ZS, obsahovalo například podmínku, že je členství podmíněno vysokoškolským magisterským vzděláním v oboru právo a právní věda.

Kandidát na tuto veřejnou funkci tak tedy musel být podle tehdejšího znění zákona o ZS absolventem jedné ze čtyřech právnických fakult v ČR. Nestačilo, že měl mít alespoň 40 let, měl být odborníkem v oblasti zpravodajských služeb, měl být držitelem osvědčení fyzické osoby pro stupeň „přísně tajné“, což je ten nejprísnejší stupeň utajení v bezpečnostním řízení.

²⁵¹ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 12f odst. 5.

Veřejně známých odborníků v této oblasti, kteří mají zároveň vystudovanou právnickou fakultu je poměrně malé množství.

Vláda ČR projednávala na svém stálém pracovním orgánu, Bezpečnostní radě státu, seznam navrhovaných kandidátů již v 20. 4. 2021 PSP ČR, nicméně dostatečný počet 10 kandidátů se tehdy ještě dle tiskové konference nenašel. Podle tehdejšího předsedy vlády, Andreje Babiše, v ČR lidí, kteří by splňovali tato kritéria, zkrátka nebylo dostatečné množství.²⁵²

Z tohoto důvodu přišla v březnu 2021 s účinností od 1. července 2021 již zmíněná další novelizace tentokrát rušící podmínku vysokoškolského magisterského vzdělání v oboru právo a právní věda a derogující zároveň povinnost vlády navrhnout PSP ČR alespoň 10 kandidátů k volbě, aby poslanci měli možnost volby. Podmínka zmíněného stupně bezpečnostní prověrky, tedy osvědčení na přísně tajné, nicméně platí dál.

Předseda stálé komise pro kontrolu činnost Vojenského zpravodajství, Vít Rakušan, tak vyzval tehdejšího předsedu vlády, Andreje Babiše, aby neprodleně do 1. července 2021, kdy se již zruší některé přísné požadavky a minimální dvojnásobný počet navrhovaných kandidátů Vládou ČR, návrh kandidátů předložil PSP ČR.

V červenci se tak skutečně stalo. Vláda ČR již nemusela dle nového znění zákona o ZS sestavovat seznam navrhovaných kandidátů v minimálním počtu deseti fyzických osob, a PSP ČR předložila návrh s šesti kandidáty. Navrhnutí byly bývalý ministr zahraničí Cyril Svoboda, ústavní právník Jan Kudrna, vedoucí odboru legislativy a práva prezidentské kanceláře Václav Pelikán, vedoucí bezpečnostního odboru ministerstva zahraničních věcí Hynek Pejcha, náměstek ministra vnitra pro vnitřní bezpečnost a vzdělávání Jiří Nováček a ředitel bezpečnostního odboru na ministerstvu vnitra Josef Veselý.

Nicméně návrh vlády ČR byl tehdy zablokovaný opozičními poslaneckými kluby.²⁵³ Je pravděpodobné, že se v nově sestavující vládě vedené koalici SPOLU společně s poslanci STAN již ONK obsadí. Po více než 3 letech by to již bylo žádoucí.

²⁵² Orgán nezávislé kontroly, na české tajné služby stále nikdo nedohlíží. In novinky.cz [online]. [cit. 2021-11-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/na-ceske-tajne-sluzby-stale-nikdo-nedohlizi-nejsou-lidi-40291400>

²⁵³ Volba členů Orgánu nezávislé kontroly neproběhla, byla zablokována. In novinky.cz [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/cast-opozice-zablokovala-volbu-clenu-organu-nezavisle-kontro/r~6b8d68dee3e911ebb91a0cc47ab5f122/>

5.3.5. Kontroly ze strany soudní moci

Jako poslední ze tří složek moci ve státě uvádím kontrolu soudní. Ta je realizována v několika formách. Tyto formy lze rozdělit do dvou rovin:

1) Soudní kontrola *a priori*, tedy předběžná kontrola, při povolování použití zpravodajské techniky nebo při žádostech o určité informace či zprávy. Zejména při používání zpravodajské techniky je pravděpodobné, že bude zasahováno do základních práv a svobod občanů. Toto je hlavním důvodem, proč se soudní kontrolou český právní řád počítá.

2) Soudní kontrola *ex post facto*, tedy následná kontrola. Ta je zaměřená na dodržování zákonnosti při používání zpravodajských prostředků a při záležitostech spojených se sdílením informací a vydáváním bezpečnostních prověrek. Případné písemné povolené zpravodajské techniky může být soudem kdykoliv následně odejmuto a zrušeno, soud tak *ex post facto* po vydání písemného povolení ale dále kontroluje, zda podmínky, za kterých toto písemné povolení vydal jsou stále dodržovány a zda nenastal důvod pro odejmutí tohoto souhlasu. Soudní kontrola *ex post facto* je dále v českém prostředí vykonávána českými soudy prostřednictvím rozhodování o stížnostech občanů na činnosti ZS.

Z českých soudů jsou nejvýznamnějším z hlediska kontroly ZS vrchní soudy. Vrchní soudy, respektive předsedové senátu Vrchního soudu v Praze, vykonávají kontrolu ZS v souvislosti se schvalováním použití zpravodajské techniky a také v souvislosti s vyjadřováním souhlasu, respektive písemného povolení s podáváním žádostí českých ZS o určité informace a zprávy od některých subjektů veřejného zájmu oprávněných poskytovat platební služby.²⁵⁴

Pokud by při konkrétní operaci českých ZS bylo užití jiných způsobů neúčinné nebo by bylo značně ztížené dosáhnout požadovaných cílů operace, mohou české ZS použít zpravodajskou techniku po předchozím písemném povolení předsedy senátu příslušného vrchní soudu. Tato povinnost ZS ČR je zakotvena v případě BIS v zákoně o BIS v § 9 a v případě VZ v zákoně o VZ taktéž v § 9.²⁵⁵ V této souvislosti je dobré si opět všimnout významného rozdílu české kontrarozvědky a vojenské ZS od české rozvědky. Zákonná úprava ÚZSI není upravena v samostatném zákonu, jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách. Je upravena pouze v zákoně o ZS, kde se v souvislosti s nasazováním zpravodajských prostředků českou rozvědkou nehovoří vůbec o zpravodajské technice, ale pouze o tzv. „zabezpečovací technice“.

²⁵⁴ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 11a zejména odst. 5 ve spojení s odst. 1, 2 a 4.

²⁵⁵ Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. § 9 odst. 1.

Zabezpečovací a nástrahová technika a meze jejího použití ale jinak dále upraveny nejsou. V praxi se jedná o kamerové systémy, skryté systémy kontroly pohybu, chemické nástrahy apod. V právním řádě ČR se s zabezpečovací a nástrahovou technikou lze setkat například i v zákoně o vojenské policii, nicméně o případném povolování ze strany soudů zmínka není ani v těchto jiných právních předpisech.

Soudní kontrola ze strany vrchních soudů tak je ve vztahu české rozvědky, ÚZSI, vykonávána pouze v případě písemného povolování žádostí o vydání informací a zpráv od některých subjektů veřejného zájmu poskytující platební služby podle § 11a zejména odst. 5 zákona o ZS.²⁵⁶

V případě VZ se dá očekávat příslušnost Vrchního soudu v Praze vždy, jelikož v jeho obvodu má sídlo Ministerstvo obrany České republiky podle § 9 odst. 1 zákona o VZ.²⁵⁷ Totéž platí i pro BIS, jelikož sídlo BIS je rovněž v Praze a nic nenasvědčuje tomu, že by se tato sídla měla někdy v blízké budoucnosti přemístit.

Do soudní kontroly *ex post facto* můžeme ale také zařadit soudní řízení před Evropským soudem pro lidská práva, v kterých se rozhoduje o sporech při udělování bezpečnostních prověrek nebo o sporech týkající se zpřístupňováním informacím ze strany zpravodajských služeb.²⁵⁸ Za poměrně zásadní rozhodnutí se považuje soudní spor Švéda Leandera, který se obrátil na ESLP kvůli nevydané bezpečnostní prověrce.²⁵⁹

5.3.6. Finanční kontrola a rozpočtová kontrola

České zpravodajské služby podléhají dle zákona o ZS též kontrole plnění úkolů hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu.²⁶⁰ Kontrolní činnost provádí obecně dle zákona č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu, Nejvyšší kontrolní úřad (dále jen „NKÚ“).

Kontrolní činnost NKÚ lze rozdělit do dvou kategorií z hlediska formálního a materiálního. Formální hledisko představuje soulad s právními předpisy, tedy v podstatě se jedná o dozor nad zákonností. Materiálním hlediskem se myslí kromě věcné a formální správnosti i účelnost a

²⁵⁶ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 11a zejména odst. 5 ve spojení s odst. 1, 2 a 4.

²⁵⁷ Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenské zpravodajství. § 9 odst. 1.

²⁵⁸ Rozhodnutí ESLP v svobodném přístupu k informacím ze dne 25. června 2013 ve věci č. 48135/06. In. eslp.justice.cz [online]. [cit. 2021-06-23]. Dostupné z:

http://eslp.justice.cz/justice/judikatura_eslp.nsf/b93e334cf7328a24c12578190075954a/c9a27a6242ad8675c1257c3f0054d9b7?OpenDocument&Highlight=0

²⁵⁹ Rozsudek ESLP ze dne 26. března 1987, ve věci Leander proti Švédsku, stížnost č. 9248/81, § 50, § 74 a některé další ustanovení.

²⁶⁰ Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. § 13.

hospodárnost při nakládání se svěřeným prostředky ZS ČR.²⁶¹ Samotnou kontrolní činnost vykonávají kontroloři NKÚ na základě písemného pověření prezidenta NKÚ. Kontrolující mají mnoho oprávnění, včetně vstupování do objektů, seznamování se s utajovanými skutečnostmi, požadování originálních dokladů atp.²⁶² Jsou totiž povinni ze zákona zjistit skutečný stav věci a toto zjištění prokázat relevantními doklady.²⁶³ Výsledek jejich kontrolní činnosti jsou tzv. kontrolní závěry. Kontrolním závěrem se rozumí písemná zpráva obsahující shrnutí a vyhodnocení skutečností zjištěných při kontrole podle tohoto zákona.²⁶⁴ Tyto kontrolní závěry se pak zasílají PSP ČR, Senátu, vládě ČR a na případnou žádost i příslušným ministerstvům. Za případnou nesoučinnost má NKÚ pravomoc ukládat pokuty.²⁶⁵ Tyto pokuty jsou příjmem státního rozpočtu a pravomoc je vymáhat náleží NKÚ.²⁶⁶

Je zajímavým faktem, že členové NKÚ, včetně prezidenta NKÚ a viceprezidenta NKÚ mohou zastávat zároveň i funkci člena ONK.²⁶⁷

Veřejnosprávní kontrolu, respektive tzv. finanční kontrolu pak vykonává Ministerstvo financí dle § 7 odst. 3 zákona č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů, stručně zákon o finanční kontrole.²⁶⁸ Do veřejnosprávní kontroly vykonávané Ministerstvem financí dle věty druhého zmíněného ustanovení nicméně nespadá kontrola hospodaření s majetkem zvláštního charakteru podle § 36 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví.²⁶⁹

Tato kontrola, přestože se o ní nemluví v takovém objemu jako například o kontrole prováděné orgány výkonné moci, je mimořádně důležitá. Pro každou ZS je klíčové, kolik finančních prostředků má k dispozici a zda je schopna zabezpečit lidské a technické zdroje pro hladký průběh veškerých svých operací.

Rozpočet na činnosti a správné fungování ZS byl v době, kdy to Česká republika tolik nepotřebovala, několikanásobně vyšší, než kolik procent z výdajů státního rozpočtu ZS v České republice dostávají nyní.²⁷⁰ V současné době tento trend, kdy se ozbrojeným silám a některým

²⁶¹ Zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu. § 4 odst. 1.

²⁶² Zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu. § 21.

²⁶³ Zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu. § 22.

²⁶⁴ Zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu. § 4 odst. 3.

²⁶⁵ Zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu. § 28 ve spojení s § 24.

²⁶⁶ Zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu. § 28 odst. 4 a 5.

²⁶⁷ Zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu. § 10 odst. 7.

²⁶⁸ Zákona č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů. § 7 odst. 3.

²⁶⁹ Zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví. § 36.

²⁷⁰ Rozhovor, debata s bývalým ředitelem ÚZSI, ze dne 3. 3. 2015. In YouTube.com [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=e-e_vyUQ23o

ozbrojeným bezpečnostním sborům nepřidává mnoho prostředků ze státního rozpočtu, pokračuje. Tyto skutečnosti ale mohou mít naprosto zásadní vliv na fungování a činnosti všech tří českých zpravodajských služeb a tím pádem na efektivitu zajišťování obrany státu a jeho bezpečnostních zájmů.

Přesné údaje návrhů rozpočtu a např. podkladů pro kontrolu plnění rozpočtu jsou často v určitém stupni utajení, nejčastěji na úrovni důvěrné či dokonce tajné, tudíž se ke všem údajům důležitých při schvalování rozpočtu civilista dostat nemůže.²⁷¹ Přesná čísla tak nemohou být veřejnosti známa.

5.3.7. Kontrola ze strany médií a veřejnosti

Je diskutabilní, zda lze uvádět kontrolu činnosti ZS ČR ze strany médií a veřejnosti vůbec na úroveň ostatních kontrolních mechanismů vnější kontroly ZS ČR. Tato kontrola je problematická v tom, že ani média, ani veřejnost by se správně neměly mít šanci dostat zákonnou cestou k utajovaným skutečnostem. Mohl bych v prvním souvětí uvést, že média a veřejnosti šanci vůbec nemají, nicméně v českých poměrech toto vyloučit nelze. Vzhledem k utajovanému charakteru činnosti všech profesionálních ZS by tak měly být média a veřejnost informovány o aktuálních pro bezpečnost státu klíčových utajovaných skutečnostech, co nejméně. V tomto kontexte tak lze usoudit, že kontrola ze strany médií a veřejnosti bude vždy velmi výrazně omezena zejména tím, že zpravidla nemá k dispozici kvalifikované informace o utajovaných činnostech, operacích a skutečných výsledcích zpravodajských služeb.

České ZS jsou tzv. povinnými subjekty podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.²⁷² Při splnění zákonných podmínek a pokud jim je doručena žádost se všemi náležitostmi, by ZS ČR měly všem žadatelům poskytnout žádané informace, které však nejsou utajované. Utajované informace ani žádné informace o plnění či činnosti českých ZS, které by měly potenciál ohrozit probíhající operace, české ZS nemohou sdělovat v některých případech ani tomu, komu bylo vydáno osvědčení, tedy bezpečnostní prověrka na příslušný stupeň utajení, jak vyplývá z § 11 odst. 4 písm. c) zákona o svobodném přístupu k informacím,²⁷³ natož pak veřejnosti.

²⁷¹ Seznam usnesení Sněmovní kontroly pro BIS (SKBIS). In psp.cz [online]. [cit. 2021-06-22]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=7205&kk=5>

²⁷² Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. § 2 odst. 1.

²⁷³ Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. § 11 odst. 4 písm. c).

Obecná informovanost veřejnosti se v posledních letech zlepšila tím, že některé české ZS disponují kvalitně zpracovanými webovými stránkami. Na těchto zpracovaných webových stránkách také ZS ČR aktualizují moderním způsobem všechny veřejně přístupné informace o jejich struktuře, činnostech a poslání. VZ a BIS také zveřejňují a vedou seznam často diskutovaných výročních zpráv, které souhrnně informují o jejich aktuálních činnostech a hrozbách pro Českou republiku.²⁷⁴ O těchto výročních zprávách se však vyjádřil například jeden z bývalých prezidentů ČR, že jsou bezcenné a představují jen obecná moudra převyprávěná z médií, jak již bylo nastíněno v podkapitole 5.3.2. Samotné výroční zprávy samozřejmě nemohou obsahovat žádné utajované skutečnosti, jelikož jsou veřejně přístupné. Z toho důvodu nelze očekávat, že se z nich čtenář dozví utajované, senzační či jinak překvapivé novinky a informace.

Jak již bylo avizováno v kapitole o kontrole ze strany prezidenta ČR, kontrola ze strany médií a ze strany veřejnosti může koexistovat v určité synergii s jinými druhy kontrol, zejména pak s kontrolou ZS ČR ze strany prezidenta ČR. Teoreticky pak může mít tato synergie vliv i na ostatní kontrolní orgány. V tom nejzazším případě může mít teoreticky vliv na zákonodárny sbor a tím pádem na případné změny v zákonné úpravě českých ZS, což může mít významný vliv i na jejich existenci.

Lze říct, že česká ale i zahraniční média a široká veřejnost mohou reagovat velmi pozitivně na působení a činnost českých ZS, pokud dobře odvádí svou práci a jejich dobré výsledky jsou viditelné. Pozitivní reakce na činnost státních orgánů nejsou v České republice ale příliš častá. Tato skutečnost je dána několika faktory, z nichž nejvýznamnějším jsou historické zkušenosti s působením státních institucí, zejména pak určitých bezpečnostních sborů na území České republiky zejména v minulém století.

Nedůvěra ke zpravodajským službám a obecně ke státním institucím je i nyní po roce 1989 stále silná. Nedůvěra ve státní instituce vyplývá i z mezinárodního šetření organizace OECD z roku 2020, v kterém se Česká republika umístila osmá od konce, přičemž z členských zemí Evropské unie je za Českou republikou v důvěře ve státní instituce pouze Polsko, Litva, Belgie a těsně Slovensko.²⁷⁵ Z tohoto šetření vyplynulo, že pouze 31,9 % občanů České

²⁷⁴ Seznam výročních zpráv BIS. In bis.cz. [online]. [cit. 2021-06-22]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocnizpravy/>

Srov. Seznam výročních zpráv VZ. In vzcr.cz. [online]. [cit. 2021-06-22]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/vyrocnizpravy-o-cinnosti-vojenskeho-zpravodajstvi-41>

²⁷⁵ Trust in government. Mezinárodní šetření důvěry občanů ve státní (vládní) instituce z roku 2020. In data.oecd.org. [online]. [cit. 2021-06-22]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/gga/trust-in-government.htm>

republiky důvěřuje státním institucím, což není ani jedna třetina všech dotázaných. U některých jiných srovnatelně vyspělých států Evropské unie je důvěra občanů ve státní instituce často dvakrát nebo téměř třikrát vyšší. Tuto nedůvěru dále umocňují některé nedávné veřejnosti známé kauzy některých ZS ČR, v kterých nelze vyloučit, že ZS ČR mohly být v některých případech politicky zneužívány.

Lze tak usuzovat, že i kdyby české ZS měly dobré výsledky a dobře odváděly svou práci, je stále méně pravděpodobné, že se jim dostane širší podpory či pozitivních ohlasů ze strany české veřejnosti. Spíše je pravděpodobné, že média a veřejnost mohou reagovat naopak negativně na případné neúspěchy ZS ČR, obzvláště, pokud o těchto neúspěších dovedně informují česká média. Úspěchy jsou v některých případech vnímány u určité části obyvatelstva jako určitá samozřejmost a zřejmě také nejsou tak zábavná na čtení či na poslech.

Český právní řád počítá i s jistou možností kontroly prostřednictvím petičního práva podle čl. 18 odst. 1 LZPS.²⁷⁶ Teoreticky lze takové ústavně zakotvené právo vykonávat i ve vztahu k českým ZS, jelikož se dají charakterizovat jako státní orgány. Nicméně je nutné si uvědomit, že efektivita prosazovaného záměru touto cestou nemusí být nikterak vysoká vzhledem k specifikám utajované činnosti ZS ČR.

Pro úplnost je dobré ještě zmínit, že veřejnost se v tomto případě kontroly českých ZS nemůže obrátit na veřejného ochránce práv. Na české ZS podobně jako například na Parlament ČR, prezidenta ČR, NKÚ atp. se dle § 1 odst. 9 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, výslovně nevztahuje působnost veřejného ochránce práv.²⁷⁷

²⁷⁶ Listina základních práv a svobod. Čl. 18 odst. 1.

²⁷⁷ Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv. § 1 odst. 9.

Závěr

Lze konstatovat, že vzhledem k mnoha novelizacím relevantních zákonů upravujících problematiku ZS ČR a některým nově zřízeným úřadům, o nichž jsem psal v této práci, proces adaptace bezpečnostních prostředků ČR na měnící se charakter bezpečnostních hrozeb již započal.

Lidé tráví čas v kybernetickém prostoru z mnoha důvodů čím dál častěji. V právním řádu České republiky jsou stále viditelnější snahy o digitalizaci veřejné správy či snahy o digitalizaci evidencí fyzických i soukromoprávních právnických osob a jejich údajů. Stává se tak, že se do této oblasti přesouvají postupně všechny sféry lidského a občanského života, včetně mnoha volnočasových aktivit, umění, komunikace, vzdělávání, pracovních příležitostí atp.

Z těchto důvodů je dle mého názoru žádoucí z hlediska zajišťování efektivní obrany státu a z hlediska ochrany základních práv a svobod občanů velkou část pozornosti věnovat kybernetickému prostoru.

Zároveň bude nutné dle mého názoru, aby české zpravodajské služby zaměřovaly více než dříve pozornost do některých plynule se vyvíjejících technologických oblastí souvisejících s kyberprostorem. Demonstrativně řečeno mám na mysli dynamicky se vyvíjející oblast umělé inteligence, oblast využívání přístrojů schopných zachycovat data z vesmíru a také rychle se vyvíjející technologii blockchainu.

Technologie blockchainu nabízí mnoho pro společnost perspektivních záležitostí, které se do pozornosti médií a veřejnosti dostávají čím dál více. Tato technologie má velmi velký potenciál využití nejen v oblasti virtuálních aktiv. Napříč celosvětovou společností, zejména v USA, Indii, v některých jihovýchodních asijských zemích, v některých jihoamerických státech, v některých evropských státech a v některých afrických státech jako je například Etiopie²⁷⁸ a Nigérie²⁷⁹ se stále častěji hovoří o tom, že blockchain technologie by se teoreticky mohla využít nejen pro zápis transakcí virtuálních aktiv, ale i pro zápis v podstatě veškerých osobních údajů, včetně citlivých nebo teoreticky i utajovaných informací, a teoreticky včetně všech úspěchů i

²⁷⁸ Cardano plánuje vybudovat národní identifikační systém na technologii blockchainu. In finance.yahoo.com [online]. [cit. 2021-12-14]. Dostupné z: <https://finance.yahoo.com/news/cardano-plans-build-national-id-073828481.html>

²⁷⁹ Top 20 zemí, které nejvíce adoptují kryptoměny. In europeanbusinessreview.com [online]. [cit. 2021-12-14]. Dostupné z: <https://www.europeanbusinessreview.com/top-20-countries-with-cryptocurrency-adoption/>

neúspěchů studujících ve vzdělávacím systému, z pracovního života nebo například i z herního průmyslu.

Některé velice významné sociální sítě disponující obrovským vlivem na miliardy lidí po celém světě již deklarovaly, že fungující virtuální realitu, hovorově v angličtině „Metaverse“, jsou rozhodnuté vytvořit. Aktuálně na tomto intenzivně pracuje společnost Meta, která se dříve nazývala „Facebook“. Pro tuto misi najala deset tisíc zaměstnanců jenom v Evropě.²⁸⁰

Vzhledem k tomu, že právní úprava bude muset dříve nebo později reagovat na toto vyvíjející se prostředí virtuální reality a kryptoměn, lze očekávat velké množství novelizací a změn v právním řádu České republiky i na úrovni Evropské unie.

Tato agenda zajišťování obrany státu v kybernetickém prostoru je svěřena v tento okamžik k datu 20. 12. 2021 Vojenskému zpravodajství. Pokud se situace nezmění, lze očekávat, že role Vojenského zpravodajství v bezpečnostním systému ČR bude významnější než kdy dříve. Tato ZS již několikrát deklarovala, že je připravena úzce spolupracovat s NÚKIB a dalšími relevantními orgány státní správy a také se zahraničními partnery. Spolupráce státních orgánů při zajišťování obrany státu a ochrany bezpečnostních zájmů státu je pro efektivní a úspěšnou obranu státu dle mého názoru naprosto eminentní. VZ se také přiznala pravomoc, že může samo během spolupráce s ostatními relevantními úřady či orgány veřejné moci provést bezprostřední akce k detekci a odvrácení případného neodkladně hrozícího nebezpečí v kybernetickém prostoru. To představuje průlom do určitých principů ZS ČR, kdy česká ZS může sama aktivně zajišťovat bezpečnostní zájmy ČR a neomezuje se „jen“ na získávání zpravodajských informací.

VZ tak má díky svěřeným pravomocem v těchto oblastech poměrně velkou zodpovědnost. Nad rámec obecných kontrolních mechanismů platných pro všechny tři ZS ČR tak její činnost bude nově kontrolovat od tohoto roku i tzv. „Inspektor pro kybernetickou obranu“. Inspektor pro kybernetickou obranu bude dohlížet nad přiměřeností při zasahování do základních práv a svobod občanů, zejména pak při zasahování do soukromí a osobních dat fyzických osob, při činnostech souvisejících se zajišťováním obrany státu v kybernetickém prostoru. Je zajímavé, že tento inspektor bude pravděpodobně vybírán z řad příslušníků VZ, což by mohlo být z hlediska zachování nezávislosti poněkud problematické. Funkce zatím není obsazena, ale

²⁸⁰ Facebook announces new name: Meta. In forbes.com [online]. [cit. 2021-11-11]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/lisakim/2021/10/28/facebook-announces-new-name-meta/?sh=2d7273147f83>

podobně jako u v práci zmíněného kontrolního orgánu druhého stupně parlamentní kontroly, ONK, lze očekávat, že se obsadí v příštích několika měsících či letech.

Co se ÚZSI týče, je stále jedinou zpravodajskou službou ČR, jejíž činnost není upravena samostatným zákonem. Tomuto státnímu orgánu je na rozdíl od BIS a VZ věnováno v obecném zákoně o ZS jen pár paragrafů, kdy je okruh pravomocí často nedostatečně specifikovaný, což přispívá k právní nejistotě samotných příslušníků a zaměstnanců ÚZSI. ÚZSI je zároveň limitován ve svých možnostech získávat informace utajovaným způsobem, především v tom získávat informace prostřednictvím elektronických komunikací. Omezené možnosti získávání informací a například fakt, že je podřízena Ministerstvu vnitra, kterýžto resort není primárně zaměřený na záležitosti týkající se zahraničí, ale je zaměřen na záležitosti vnitrostátní, jsou poté v oblasti činnosti této ZS přímo úměrné schopnostem české rozvědky zamezovat nejzávažnějším bezpečnostním hrozbám spadající do její svěřené působnosti. Lze si pak položit otázku, zda je žádoucí, aby současný stav zůstal zachován.

Domnívám se, že přestože toto nemohu statisticky ověřit, efektivita zpravodajských služeb obecně nemusí spočívat v tom, jak početnou mají členskou základnu svých příslušníků nebo jaké velké finanční prostředky mají k dispozici, ale může spočívat spíše v tom, jak kvalifikovanými lidskými zdroji disponují, jak efektivně spolupracují s ostatními relevantními orgány státní správy a jak rozsáhlé mají pravomoci při zabezpečování potřebných informací. Příkladem z praxe může být známá zpravodajská služba státu Izrael, Mosad. Ta rovněž neměla a nemá k dispozici armádu zpravodajců, ani nedisponuje srovnatelným rozpočtem jako např. CIA, přesto její aktivity významně pomohly rozhodnout výsledek řady bitev a mnohých nepřátelských operací vůči státu Izrael.

Jako další relevantní úřad, který by mohl být funkční v následujících letech, je jednočlenný orgán s předběžným pracovním názvem „Poradce pro národní bezpečnost“. O ustanovení tohoto úřadu se veřejně hovoří v kruzích v současné době k datu 9. 12. 2021 vznikající koalice SPOLU a PirSTAN. Tento úřad by měl významně přispět k vyšší informovanosti klíčových orgánů zajišťující obranu státu a jeho bezpečnostních zájmů. Jednočlenný orgán by měl zastávat vysoce kvalifikovaný specialista na oblast krizového řízení, zpravodajských služeb a problematiky bezpečnosti státu na centrální úrovni jako takové. Potřebnost takového orgánu se ukázala ve velké míře při nedávné kauze Vrbětice 2021. Významně pomocným by takový orgán mohl být také například při koordinaci složek IZS i s bezpečnostními složky sousedních států během závažných mimořádných událostí přesahující hranice státu, při níž je vyhlášen jeden z krizových stavů. Takovými mimořádnými událostmi může být například epidemie Covid-19.

Žádný návrh zákona upravující tento diskutovaný úřad ale zatím podán nebyl. Uvidí se tedy v budoucnu, jakou konkrétní podobu tento případný úřad bude mít.

Co se zmiňovaného zřízeného ONK týče, měl by významně přispět k efektivnější kontrole činnosti všech tří ZS ČR. Kontrolu činnosti ZS ČR budou totiž v tomto orgánu vykonávat osoby, které jsou v prostředí zpravodajských služeb odborníky, kteří budou mít bezpečnostní prověrku na stupeň přísně tajné a orientují se v právní úpravě ZS ČR a jejich kompetencí atp. Je nicméně dobré zmínit, že ONK je kontrolním orgánem až druhého stupně, kdy může svou kontrolní činnost zahájit až na základě podnětu jedné ze stálých komisí pro kontrolu činnosti jednotlivých ZS ČR. Tyto tzv. stálé komise pro kontrolu činnosti ZS ČR, jak bylo v této diplomové práci avizováno, se schází jen několikrát do roka. Přestože spuštění a samotný proces kontrolní činnosti jsou dvě rozdílné věci, je otázkou a teprve se ukáže, až bude ONK funkční, na kolik je kontrola činnosti ZS ČR ze strany ONK v tomto dvojstupňovém schématu efektivní.

Je zároveň otázkou, zda stálé komise pro kontrolu činnosti ZS ČR, tvořené volenými poslanci PSP ČR, kteří nemusí být vždy bezpečnostními experty v oblasti zpravodajských služeb, naplnily účel a smysl původní zamýšlené právní úpravy zákona o ZS a dostaly tak postavení efektivního zvláštního kontrolního orgánu na úrovni Parlamentu ČR, s kterým původní zákonná úprava počítala.

V případě kontroly činnosti ZS ČR dochází ke zřejmému střetu zájmů v několika rovinách. Za prvé jde o střet zájmu na maximální možnou míru transparentnosti činnosti ZS ČR a práva oprávněných adresátů na informace od ZS ČR na jedné straně a zájmu na maximální možnou míru profesionality, důvěryhodnosti a maximální možnou míru utajení činnosti ZS ČR na straně druhé. Za druhé pak dochází ke střetu zájmu ZS ČR na dostatečný prostor a klid pro plnění svěřeného okruhu úkolů na jedné straně a zájmu na dostatečně frekventovanou a dostatečně důkladnou kontrolu činnosti ZS ČR na straně druhé. Za třetí pak také dochází ke střetu zájmu na maximální prověření bezpečnostní způsobilosti členů kontrolních orgánů ZS ČR jako je například ONK na jedné straně a zájmu na maximální míru nezávislosti členů těchto kontrolních orgánů ZS ČR na straně druhé.

Jak již bylo zmíněno v této práci několikrát, důvěryhodnost a profesionalita českých zpravodajských služeb je pro vnitřní i vnější bezpečnost ČR zásadní. Zefektivnění kontroly činnosti ZS ČR snižuje pravděpodobnost politických zneužití zpravodajských služeb, ale zároveň zvyšuje jejich důvěryhodnost. Také díky tomu pak mohou vysoce postavení

představitelé Severoatlantické aliance s klidným svědomím prohlásit, že ZS ČR jsou profesionální.²⁸¹

Pokud se berou v potaz oprávněné zájmy všech zúčastněných, zefektivnění kontrolních mechanismů zpravodajských služeb České republiky se pak dle mého názoru jeví jako smysluplný krok.

²⁸¹ FREYTAG Arndt von Loringhoven. *Spolupráce zpravodajských služeb v rámci NATO*, 19. října 2018. In radiozurnal.rozhlas.cz [online]. [cit. 2021-05-29]. Dostupné z: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/ardt-freytag-von-loringhoven-al-kaida-se-nesmi-podcenovat-7645854> a z https://www.youtube.com/watch?v=S_FpYV0GHt4

Seznam použitých zkratk a symbolů

BIS	Bezpečnostní informační služba
BIS ČR	Bezpečnostní informační služba České republiky
BRS	Bezpečnostní rada státu
CIA	Central intelligence agency, centrální vnější ZS USA
ČNR	Česká národní rada
ČSSR	Československá socialistická republika
FBIS	Federální bezpečnostní informační služba
FIS	Federální informační služba
GIBS	Generální inspekce bezpečnostních sborů
HUMINT	Získávání utajovaných informací pomocí lidských zdrojů
HZS ČR	Hasičský záchranný sbor České republiky
LZPS	Listina základních práv a svobod
MOSAD	Institut pro výzvědné a zvláštní operace (v překladu), nejstarší ZS státu Izrael
NATO	Severoatlantické aliance
NBÚ	Národní bezpečnostní úřad
NCKB	Národní centrála pro kybernetickou bezpečnost
NCKO	Národní centrum kybernetických operací
NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
NÚKIB	Národní úřad pro kybernetickou a informační bezpečnost
ONK	Orgán nezávislé kontroly
OSINT	Získávání zpravodajských informací pomocí tzv. otevřených zdrojů, čímž se rozumí veřejně přístupné zdroje, v některých případech i zpoplatněné
PSP ČR	Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky
Senát	Senát Parlamentu České republiky
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
StB	Státní bezpečnost
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, trestní řád
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
USA	Spojené státy americké
ÚOÚD	Úřad pro ochranu ústavy a demokracie Federálního Ministerstva vnitra
ÚZB	ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky
ÚZSI	Úřad pro zahraniční styky a informace

VOZ	Vojenské obranné zpravodajství
VZ	Vojenské zpravodajství
VZS	Vojenská zpravodajská služba
ZOUI	zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů
ZS	zpravodajská služba
ZSPPBS	zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

BORN, H., LEIGH, I. *Making Intelligence Accountable: Legal Standards and Best Practice for Oversight of Intelligence Agencies*. Oslo, Publishing House of the Parliament of Norway, 2005.

JOHNSON, L. K. *Secret agencies: U.S. intelligence in a hostile world*. New Haven: Yale University Press, 1996.

MASARYK, T. G., první československý prezident. *Světová revoluce*. Praha: 1930. ISBN 80-86142-17-5.

MATES, Pavel, Jindřich ŠKODA a František VAVERA. *Veřejné sbory*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-572-4.

MICHÁLEK, L., POKORNÝ, L., STIERANKA, J., MARKO, M. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-428-2.

PIKNA, B. *Vnitřní bezpečnost a veřejný pořádek v evropském právu (oblast policejní a justiční spolupráce)*. Praha: Linde, 2003. ISBN 8072016860.

POLREICH Miroslav. *Zpravodajská služba: vyšší forma diplomacie*. 1. vydání. Praha: Česká citadela, 2019. ISBN: 978-80-907399-7-0.

TENET J. George. *At the Center of the Storm, my years at the CIA*. New Zeland: HarperCollins ebooks, duben 2007. ISBN 9780061738197.

WALTER Laqueur. *A World of Secrets: The Uses and Limits of Intelligence*. New York, NY: Basic Books, 1985. ISBN 9781351302104.

ZETOCHA, Karel. *Úvod do studia zpravodajských služeb, Vojenské rozhledy*, 2006, roč. 15 (47), č. 1, s. 57-69, ISSN 2336-2995 [online]. [cit. 2021-05-16]. Také dostupné z: www.vojenskerozhledy.cz.

ZETOCHA Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika*. 1. vydání. Brno: Společnost pro odbornou literaturu – Barriester & Principal, 2009. ISBN 978-80-87029-64-0.

Seznam použitých internetových zdrojů

AAP-06(2015). *Slovník NATO s termíny a definicemi* (anglicky a francouzsky), Praha: 2015. In oos-data.army.cz [online]. Dostupné z: [http://www.oos-data.army.cz/aap6/AAP-06\(2015\)cz-final.pdf](http://www.oos-data.army.cz/aap6/AAP-06(2015)cz-final.pdf)

CAPARINI M. *Controlling and Overseeing Intelligence Services in Democratic States*. (Kontrola a dozor nad zpravodajskými službami v demokratických státech). Stockholmský mezinárodní ústav pro výzkum míru, 2007 [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/265221667_Controlling_and_Overseeing_Intelligence_Services_in_Democratic_States

FREYTAG Arndt von Loringhoven. *Spolupráce zpravodajských služeb v rámci NATO*, 19. října 2018. In radiozurnal.rozhlas.cz [online]. [cit. 2021-05-29]. Dostupné z:

<https://radiozurnal.rozhlas.cz/arndt-freytag-von-loringhoven-al-kaida-se-nesmi-podcenovat-7645854> a z https://www.youtube.com/watch?v=S_FpYV0GHt4

HAVRÁNEK Daniel. *Právní rámec spolupráce zpravodajských služeb a Policie České republiky*, XLVII, Správní právo, číslo 3, 2014. In mvcr.cz [online]. [cit. 2021-04-24].

Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/docDetail.aspx?docid=21840070&doctype=ART&>

KESSEBOHM INA, DROR Duki, SHPIRO Sholmo, GREUNER Jens a spol. *The History of Mossad. The Fight for Survival*. ZDF 2020, Gebrüder Beetz Filmproduktion. [online]. [cit. 2021-05-26]. Dostupné v českém překladu z:

https://www.youtube.com/watch?v=qaCFw_wcs7Q

KOHOUT Josef, *Fyziodetekční vyšetření v procesu objasňování trestné činnosti*, In mvcr.cz, březen 2008. [online]. [cit. 2021-06-01]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/3-2008-fyziodetekcni-vysetreni-v-procesu-objasnovani-trestne-cinnosti.aspx>

KOVAŘÍKOVÁ Zdeňka. *Zpravodajské služby a úniky tajných informací*. In ceska-justice.cz, článek z roku 2020 [online]. [cit. 2021-05-29]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/blog/zpravodajske-sluzby-uniky-utajovanych-informaci/>

NĚMEC Jan, ŠTĚRBA Václav. *Struktura tajných služeb a jejich parlamentní kontrola ve vybraných zemích*. Parlament ČR, Kancelář PSP, parlamentní institut, studie č. 3.057, prosinec 2006 [online]. [cit. 2021-05-24]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=1&t=36>

POKORNÝ, Ladislav. *Kontrola zpravodajských služeb České republiky* [online]. [cit. 2021-05-23]. Dostupné z: <https://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/4-2013/kontrola-zpravodajskych-sluzeb-ceske-republiky.pdf>

WARNER Michael. *Studies in Intelligence Vol. 46 No. 3*. (2002). In cia.gov. [online]. [cit. 2021-05-16]. Dostupné z:

<https://www.cia.gov/static/72b2d4c0d01e4e05c60ff7d37fdd68b1/Wanted-Definition-of-Intel.pdf>

ZEMAN Petr. *Co je zpravodajství*. In absd.cz, článek z května 2008. [online]. [cit. 2021-05-29]. Dostupné z: https://www.absd.sk/co_je_zpravodajstvi

ZEMAN Petr. *Zpravodajský cyklus – klišé nebo nosný koncept?* 2010. Univerzita Obrany. In obranaastrategie.cz [online]. [cit. 2021-10-19]. Dostupné z:

<https://www.obranaastrategie.cz/cs/archiv/rocnik-2010/1-2010/clanky/zpravodajsky-cyklus-klise-nebo-nosny-koncept.html> ISSN: 1802-7199. s. 45-50.

Vzrůstající kriminalita v kyberprostoru. In mvcr.cz, 2020. [online]. [cit. 2021-05-16].

Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/pozor-na-kyberprostor-ministerstvo-vnitra-podporilo-prevenci-proti-kyberkriminalite-ve-videospotech-i-v-brozure.aspx>

Bezpečnostní strategie České republiky z roku 2011. In mocr.army.cz. [online]. [cit. 2021-05-11]. Dostupné z: <https://www.mocr.army.cz/images/Bilakniha/CSD/011.pdf>

Bezpečnostní strategie České republiky z roku 2015. In vlada.cz [online]. [cit. 2021-11-07].

Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bezpecnostni-strategie-2015.pdf>.

Bílá kniha o obraně z roku 2011. In vlada.cz. [online]. [cit. 2021-05-12]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/bila_kniha_o_obrane.pdf

Obranná strategie České republiky 2017. In vlada.cz. [online]. [cit. 2021-05-12]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/brs/dokumenty/obranna-strategie-2017.pdf>

Překladače veřejně přístupné na internetu. In preklada.cz. [online]. [cit. 2021-05-16]. Dostupné z: <https://www.prekladac.cz>, <https://translate.google.cz/?hl=cs>, <https://www.slovnicek.cz/>

Zpravodajské služby a jejich práce s informacemi. In Verfassungsschutz.de [online]. [cit. 2021-05-22]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/wiki/Zpravodajsk%C3%A9_slu%C5%BEby_a_jejich_pr%C3%A1ce_s_informacemi#cite_ref-2

Vojenské zpravodajství se podílí na zajišťování obrany státu v kyberprostoru. In vzcr.cz [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/kyberneticka-obrana-46>

Oficiální stránky Spolkového úřadu pro ochranu ústavy, německy *Bundesamt für Verfassungsschutz*, zkráceně BfV. In Verfassungsschutz.de [online]. [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://www.verfassungsschutz.de/>

Vojenská justice. In vojenskerozhledy.cz [online]. [cit. 2021-06-29]. Dostupné z: <https://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie-clanku/strategicke-rizeni/vojenska-justice-v-cr>

Odborná zpravodajská nauka. In exanpro.cz, 2021 [online]. [cit. 2021-10-16]. Dostupné z: <https://www.exanpro.cz/zpravodajsky-proces-a-obsah>

Zpravodajské prostředky popsané Bezpečnostní informační službou. In bis.cz, 2021 [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/zpravodajske-prostredky/zpravodajske-prostredky-e239a6f4.html>

Summit NATO ve Varšavě. In natoaktual.cz [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: https://www.natoaktual.cz/projekty/special-summit-nato-ve-varsave-2016.A160405_144542_na_zpravy_m02

Novela zákona o VZ. In vzcr.cz [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://vzcr.cz/novela-zakona-o-vojenskem-zpravodajstvi-151>

Reportáž o novele zákona o VZ a Národního centra kybernetických operací. In ct24.cz. [online]. [cit. 2021-11-09]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2780879-cesko-umi-detekovat-kyberneticke-utoky-chybi-ale-aktivni-obrana-potrebna-novela-uz>

Příručka o evropských právních předpisech v oblasti přístupu ke spravedlnosti, ze dne 2016. [online]. [cit. 2021-05-24]. Dostupné z: https://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_access_justice_CES.PDF např. str. 93.

Zpráva přijatá Benátskou komisí v červnu 2007. No 338/, CDL-AD(2007)016. *O demokratické kontrole bezpečnostních služeb*. Rada Evropy. Evropská komise pro demokracii prostřednictvím práva (Venise Commission) [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2007\)016.aspx](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2007)016.aspx)

Orgány inspekce Bezpečnostní informační služby. In bis.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-05-26]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/inspekce/>

Vnitřní kontrola Bezpečnostní informační služby. In bis.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vnitri-kontrola/>

Vojenské zpravodajství a jeho role při obraně kybernetického prostoru. In irozhlas.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-11-10]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vaclav-zid-vojensti-zpravodajci-kyberneticky-utok-hacker_2107011215_pj

Inspekce Úřadu pro zahraniční styky a informace. In idnes.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-05-26]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/ceska-rozvedka-urad-pro-zahranicni-styky-a-informace-hospodareni-penize-inspekce.A180325_192933_domaci_ane

Krycí prostředek ÚZSI. In idnes.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-05-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/urad-pro-zahranicni-styky-a-informace-spionaz-rozvedka-dum-kryci-firmy_1910220600_dok

Prezentace BIS. In workshop.fai.utb.cz [online]. [cit. 2021-05-30]. Dostupné z: http://workshop.fai.utb.cz/graphics/Prezentace_BIS.pdf

Snová práce špióna? BIS posiluje svoje řady. In ct24.ceskatelevize.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-05-28]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1535922-snova-prace-spiona-bis-posiluje-svoje-rady>

BIS chce ve svých řadách jen elitu. Článek veřejnoprávní televize ČT. In ct24.ceskatelevize.cz, 19. 5. 2017. [online]. [cit. 2021-05-30]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2123694-bis-chce-ve-svych-radach-jen-elitu-staziste-musi-umet-analyzovat-hackersky-i>

Studentské stáže u BIS. In bis.cz, 25. 9. 2019. [online]. [cit. 2021-05-30]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/aktuality/uspesne-studentske-staze-u-bis-pokracuji-d770e887.html>

Vyšetření na polygrafu příslušníků BIS. *Agenti na detektoru lži*. In lidovky.cz. [online]. [cit. 2021-05-30]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/agenti-na-detektoru-lzi-reditel-bis-vysetruje-unik-tajne-nahravky.A141008_104058_in_domov_ele

Detektor lži - 30 let slouží české policii, článek z 7. 2. 2011. In policie.cz [online]. [cit. 2021-06-01]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/detektor-lzi-30-let-slouzi-ceske-policii.aspx>

Fyziodetekční vyšetření, článek z 7. 2. 2011. In policie.cz [online]. [cit. 2021-06-01]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/detektor-lzi-30-let-slouzi-ceske-policii.aspx>

Operativní sledovací pracovník. Bezpečnostní informační služba. In bis.cz. [online]. [cit. 2021-05-29]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/nabidka-pozic-podle-oblasti-zajmu/sledovani-60da3442.html>

Bezpečnostní informační služba. In bis.cz, 2021 [online]. [cit. 2021-05-28]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/>

Kariéra u ÚZSI, 2021. In uzsi.cz, 2021. [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.uzsi.cz/cs/kariera/>

Kariéra, sekce možnosti uplatnění, analýza informací. In vzcr.cz, 2021 [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/kariera#moznosti-uplatneni>

Úprava whistleblowingu. In epravo.cz. Článek ze dne 26. 4. 2019. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/uprava-whistleblowingu-na-ceske-pravni-scene-aneb-co-brani-prijeti-zakona-na-ochranu-oznamovatelu-109159.html>

Zákaz postihu těch, kteří oznámí svého zaměstnavatele nebo kolegu. In vlada.cz. Článek ze 8. 6. 2016. [online]. [cit. 2021-06-22]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/z-medii/ceska-justice-cz-dienstbier-navrhne-zakaz-postihu-tech--kteri-oznami-sveho-zamestnavatele-nebo-kolegu--145131/>

Zákon o whistleblowingu na dosah? In epravo.cz. Článek ze 22. 2. 2021. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zakon-o-whistleblowingu-na-dosah-112578.html>

Trump-Ukraine Whistleblower is a CIA employee. In cnbc.com. Článek ze dne 27. 9. 2019. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2019/09/27/trump-ukraine-whistleblower-is-cia-employee-worked-at-white-house.html>

Corruption and whistleblowing, legal definition. In oecd.com. Odborná studie OECD zabývající se korupcí a problematikou whistleblowingu přijatá v roce 2011 mezinárodní organizací G-20. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/corruption/48972967.pdf>

Trump condemned for tweets pointing to name of Ukraine whistleblower. In theguardian.com. Článek z roku 2019. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/us-news/2019/dec/27/trump-ukraine-whistleblower-president>

Trump retweeted the name of the alleged Ukraine whistleblower. In businessinsider.com. Článek z roku 2019. [online]. [cit. 2021-06-07]. Dostupné z: <https://www.businessinsider.com/trump-slammed-retweeting-name-alleged-ukraine-whistleblower-2019-12>

Informace týkající se událostí ve Vrběticích v roce 2014. In vlada.cz. Článek ze 17. 5. 2021. [online]. [cit. 2021-06-15]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/urad-vlady/poskytovani-informaci/poskytnute-informace-na-zadost/informace-tykajici-se-udalosti-ve-vrbeticich-v-roce-2014-188436/>

Programové prohlášení a zmínka o poradci pro národní bezpečnost. In ceskenoviny.cz. [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/ct-programove-prohlaseni-slibuje-i-snizeni-socialniho-pojisteni/2112519>

Super-úředník pro národní bezpečnost, krizový manažer a poradce v jednom. In natoaktual.cz. [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z: https://www.natoaktual.cz/zpravy/poradce-bezpecnost-obrana-vnitro-armada-namestek-koordinator.A210722_144606_na_zpravy_m00

Nouzový stav při epidemie Covid-19. In covid.gov.cz. [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z: <https://covid.gov.cz/situace/onemocneni-obecne-o-opatrenich/nouzovy-stav>

Zadávání úkolů prezidentem ČR ZS ČR. In irozhlas.cz. [online]. [cit. 2021-02-28]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/kauzy-2020-milos-zeman-bis-tajna-sluzba-rusko-spion_2012251900_miz

„Neexistuje, že ZS ČR nesplní úkol pro prezidenta“. In zpravy.aktualne.cz. [online]. [cit. 2021-06-21]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/neexistuje-ze-bis-nesplni-ukol-od-prezidenta-napsal-hrad-pos/r~325bcdee357a11ebaabd0cc47ab5f122/>

Prezident ČR odmítl vyznamenat ředitele ZS ČR. In zpravy.aktualne.cz. [online]. [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/zeman-poseste-odmitl-jmenovat-reditele-bis-koudelku-generale/r~240ef534affc11eba4560cc47ab5f122/>

Názor jednoho z prezidentů ČR na výroční zprávy ZS ČR. Článek ze dne 17. 1. 2019. In lidovky.cz [online]. [cit. 2021-06-21]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/exprezident-klaus-mluvi-o-tajnych-sluzbach-podle-nej-jsou-jejich-zpravy-bezcenne.A190117_125604_in_domov_ele

Stálá komise pro kontrolu činnosti Úřadu pro zahraniční styky a informace, o komisi a jejich schůzích. In: psp.cz [online]. [cit. 2021-10-27]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=8100&o=8>

Programové prohlášení vlády z roku 2018. In: vlada.cz [online]. [cit. 2021-10-29]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/Programove-prohlaseni-vlady-cerven-2018.pdf>. strana 21, odstavec druhý.

Orgán nezávislé kontroly, na české tajné služby stále nikdo nedohlíží. In: novinky.cz [online]. [cit. 2021-11-02]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/na-ceske-tajne-sluzby-stale-nikdo-nedohlizi-nejsou-lidi-40291400>

Volba členů Orgánu nezávislé kontroly neproběhla, byla zablokována. In: novinky.cz [online]. [cit. 2021-11-03]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/cast-opozice-zablokovala-volbu-clenu-organu-nezavisle-kontro/r~6b8d68dee3e911ebb91a0cc47ab5f122/>

Seznam usnesení Sněmovní kontroly pro BIS (SKBIS). In: psp.cz [online]. [cit. 2021-06-22]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=7205&kk=5>

Seznam výročních zpráv BIS. In: bis.cz. [online]. [cit. 2021-06-22]. Dostupné z: <https://www.bis.cz/vyrocnizpravy/>

Seznam výročních zpráv VZ. In: vzcr.cz. [online]. [cit. 2021-06-22]. Dostupné z: <https://www.vzcr.cz/vyrocnizpravy-o-cinnosti-vojenskeho-zpravodajstvi-41>

Trust in government. Mezinárodní šetření důvěry občanů ve státní (vládní) instituce z roku 2020. In: data.oecd.org. [online]. [cit. 2021-06-22]. Dostupné z: <https://data.oecd.org/gga/trust-in-government.htm>

Facebook announces new name: Meta, 2021. In: forbes.com [online]. [cit. 2021-11-11]. Dostupné z: <https://www.forbes.com/sites/lisakim/2021/10/28/facebook-announces-new-name-meta/?sh=2d7273147f83>

Cardano plánuje vybudovat národní identifikační systém na technologii blockchainu. In: finance.yahoo.com [online]. [cit. 2021-12-14]. Dostupné z: <https://finance.yahoo.com/news/cardano-plans-build-national-id-073828481.html>

Top 20 zemí, které nejvíc adoptují kryptoměny. In: europeanbusinessreview.com [online]. [cit. 2021-12-14]. Dostupné z: <https://www.europeanbusinessreview.com/top-20-countries-with-cryptocurrency-adoption>

Zpravodajský proces neboli zpravodajský cyklus. In: exanpro.cz [online]. [cit. 2021-11-11]. Dostupné z: <https://www.exanpro.cz/zpravodajsky-proces-a-obsah>

Seznam použitých právních předpisů

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR,

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky,

Listina základních práv a svobod, publikována v České republice jako *“Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky“*,

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, publikována v předpise „*Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících*“,

Ústavní zákon č. 71/2012 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů,

Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky,

Zákon č. 154/1994 Sb., o bezpečnostní informační službě,

Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství,

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů,

Zákon č. 205/2019 Sb., kterým se mění zákon o BIS, zákon o ZS a zákon o VZ,

Zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím,

Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti,

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání,

Zákon č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR,

Zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu,

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, trestní řád,

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník,

Zákon č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii a o změně některých zákonů,

Zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností a o změně některých zákonů,

Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv,

Zákon č. 325/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony,

Zákona č. 320/2001 Sb., o finanční kontrole ve veřejné správě a o změně některých zákonů,

Zákon č. 255/2012 Sb., o kontrole, kontrolní řád,

Zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví,

Zákon č. 170/2018 Sb., o distribuce pojištění a zajištění,

Zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů,

Zákon č. 527/1992 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky,

Zákonem č. 543/1992 Sb., o zrušení Federální bezpečnostní informační služby,

Zákon č. 244/1991 Sb., o Federální bezpečnostní informační službě a o používání zpravodajských prostředků,

Nařízení vlády č. 522/2005 Sb., kterým se stanoví seznam utajovaných informací,

Zákon č. 451/1991 Sb., kterým se stanoví některé další předpoklady pro výkon některých funkcí ve státních orgánech a organizacích České a Slovenské Federativní Republiky,

Směrnice EP a Rady 2001/19/ES o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti.

Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 29. 2. 2008, sp. zn. I ÚS 3038/07.30,

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 22. 5. 2009, sp. zn. III. ÚS 642/08,

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 10. 3. 2015, sp. zn. II.ÚS 3651/13,

Rozsudek ESLP ze dne 26. března 1987, ve věci Leander proti Švédsku, stížnost č. 9248/81,

Rozhodnutí ESLP ze dne 2. září 2010, ve věci Uzun proti Německu, stížnost č. 35623/05,

Rozhodnutí ESLP ze dne 25. června 2013 ve věci svobodnému přístupu k informacím, stížnost č. 48135/06,

Usnesení Evropského parlamentu ze dne 12. března 2014 ve věci sledování ze strany NSA a dopad na práva a svobody občanů EU, sp. zn. 2017/C 378/14.

Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky.

Důvodová zpráva k zákonu č. 325/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony,

Důvodová zpráva k ústavnímu zákonu č. 300/200 Sb., kterým se mění Ústava ČR, a ÚZB.

Důvodová zpráva k zákonu č. 150/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony,

Komentář k zákonům o ZS ČR, zákonu o BIS a zákonu o VZ. In epravo.cz [online]. [cit. 2021-05-11]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/aktualne/zakon-o-zpravodajskych-sluzbach-ceske-republiky-zakon-o-bezpecnostni-informacni-sluzbe-zakon-o-vojenskem-zpravodajstvi-komentar-107887.html>

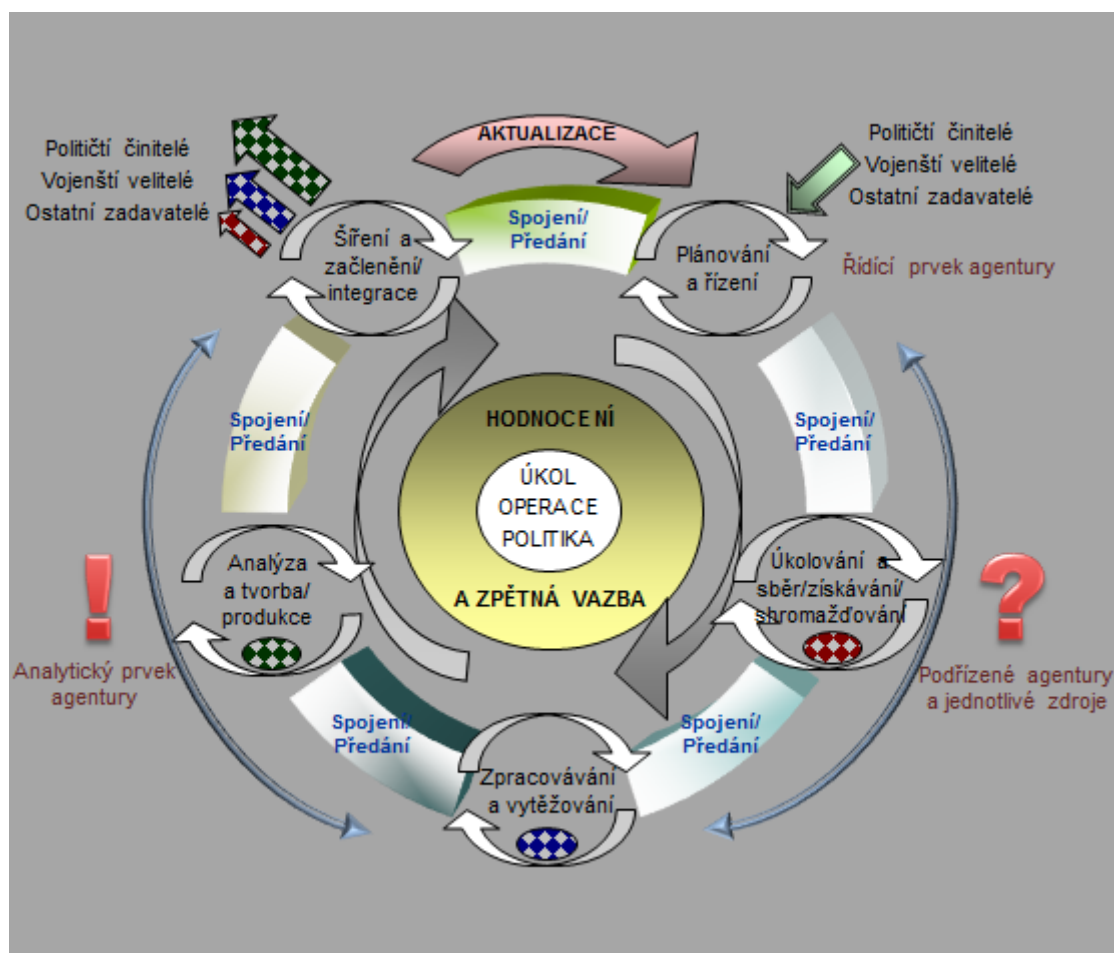
Rozhovor, debata s bývalým ředitelem ÚZSI, ze dne 3. 3. 2015. [online]. [cit. 2021-02-28].

Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=e-e_vyUQ23o

Rozhovor v pořadu rozstrel s bývalým ředitelem BIS ze dne 8. 1. 2019 [online]. [cit. 2021-06-21]. Dostupné z: https://tv.idnes.cz/rozstrel/rozstrel-jiri-ruzek-bis-bezpecnost-cely-zaznam.V190108_142646_idnestv_jaha

Přílohy

Příloha č. 1.: Zjednodušené schéma zpravodajského cyklu²⁸²

²⁸² Zpravodajský proces neboli zpravodajský cyklus. In exanpro.cz [online]. [cit. 2021-11-11]. Dostupné z: <https://www.exanpro.cz/zpravodajsky-proces-a-obsah>

Zpravodajské služby a kontroly jejich činnosti se zaměřením na Českou republiku

Abstrakt

Stěžejním těžištěm pozornosti této diplomové práce je kontrola zpravodajských služeb se zaměřením na Českou republiku. V prvních dvou kapitolách je definována základní terminologie a teorie zpravodajských služeb. Třetí kapitola se věnuje stručně historickým souvislostem a vývoji zpravodajských služeb na území České republiky. Ve čtvrté kapitole se práce věnuje působnosti, pravomocem a činnosti zpravodajských služeb. Na to navazující nejrozsáhlejší pátá kapitola se pak věnuje kontrole této činnosti ZS ČR. Kvůli specifickým zpravodajských služeb a kvůli střetu několika zásad a zájmů zúčastněných subjektů bývá účinná kontrola činnosti ZS obecně poměrně těžko realizovatelná a jsou zde zpravidla nutné určité kompromisy. Asi nejdůležitější je střet zájmu na maximální možnou míru transparentnosti činnosti ZS ČR, práva na informace oprávněných adresátů a ochraně základních práv a svobod na jedné straně a zájmu na co nejvyšší možnou profesionalitu, efektivitu a míru utajení zpravodajských služeb na straně druhé. Lze konstatovat, že v minulosti v oblasti kontroly činnosti ZS ČR a v oblasti koordinace ZS ČR s ostatními relevantními bezpečnostními prvky v bezpečnostním systému ČR tu byl a stále je určitý prostor ke zlepšení. Práce se proto věnuje především ve své páté kapitole nově vznikajícím kontrolním orgánům, které by mohly mít potenciál kontrolní mechanismus a koordinace bezpečnostních prostředků ČR zefektivnit.

Klíčová slova

zpravodajské prostředky – pravomoci zpravodajských služeb České republiky – vnější a vnitřní kontrola zpravodajských služeb České republiky

Intelligence services and control of their activities in the Czech Republic

Abstract

The main focus of this thesis is the control of intelligence services in the Czech Republic. The first two chapters define the basic terminology and theory of intelligence services. The third chapter deals briefly with the historical context and development of intelligence services in the Czech Republic. In the fourth chapter, the thesis describes the powers and activities of intelligence services. And the most extensive fifth chapter, which follows, is focused on the control of activities of intelligence services of the Czech Republic. The control of intelligence services is, in general, difficult to implement, it often requires compromises due to the specifics of properties of intelligence services and because of the existence of several conflicts of interests of the involved parties. Probably the most significant conflict of interest is between transparency, information rights and protection of fundamental rights and freedom of individuals on the one hand and providing of the highest possible level of professionalism and efficiency of intelligence services, on the other hand. It can be stated that in the past there used to be, and there still remains, some space for improvement in the area of control over the activities of the intelligence services of the Czech Republic as well as in their own cooperation and also in the collaboration with other relevant bodies of the security system in the Czech Republic. Therefore, in its fifth chapter, the thesis focuses mainly on the emerging control bodies, which could have the potential to make the control mechanism and cooperation of elements of the security system of the Czech Republic more efficient.

Key words

intelligence – powers of the intelligence services of the Czech Republic – external and internal control of intelligence services of the Czech Republic

